

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Barbora Veselá

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra Sociologie

Samozásobitelství jako životní styl

Bakalářská práce

Autor: Barbora Veselá
Studijní program: B6703 Sociologie
Studijní obor: Sociologie obecná a empirická
Vedoucí práce: Mgr. Josef Bernard Ph.D.

Hradec Králové 2018

Zadání bakalářské práce

Autor:	Barbora Veselá
Studium:	F14BP0138
Studijní program:	B6703 Sociologie
Studijní obor:	Sociologie obecná a empirická
Název bakalářské práce:	Samozásobitelství jako životní styl
Název bakalářské práce AJ:	Self-Supply as a Lifestyle

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Ve své práci se chci zabývat samozásobitelstvím jako životním stylem. S využitím sekundární analýzy kvantitativních dat z již existujícího výzkumu zjistím, jak se lidé k samozásobitelství staví a jací lidé se jím zabývají, zda se jím zabývají více muži či ženy a jakého věku a zda je samozásobitelství typické pouze pro vesnici nebo zda se s ním setkáváme i ve městě. Dále bych se chtěla věnovat tomu, co lidi k samozásobitelství vedlo, jak konkrétně u nich samozásobitelství probíhá, a jaké mají vyhlídky do budoucnosti, jak si myslí, že se bude samozásobitelství vyvíjet. Zajímalo by mě také, zda v praxi existují rozdíly mezi samozásobováním rodin s dětmi, lidí v důchodovém věku a tzv. singles. To bych zjišťovala kvalitativní metodou, pomocí rozhovorů.

1) Klvač, P., Z. Ulčák. 2008. "Samozásobitelství potravinami - může být život na venkově luxusní". Pp. 48-51 in Venkovská krajina. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s.r.o. 2) Dvořáková - Janů, V. 1999. Lidé a jídlo. Praha: ISV nakladatelství. 3) Jehlička, P., J. Smith. 2011. "An unsustainable state: Contrasting food practices and state policies in the Czech Republic". Geoforum. 42(3):362-372 4) Librová, H. 1994. Pěstří a zelení. Brno: Hnutí Duha. 5) Bičík, I., V. Jančák. 2005. Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990. Praha: KSGRG PŘF UK.

Garantující pracoviště:	Katedra sociologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Josef Bernard, Ph.D.
Oponent:	RNDr. Mgr. Lucie Vítková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	7.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením Mgr. Josefa Bernarda, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne ...

.....

Barbora Veselá

Anotace

VESELÁ, BARBORA. *Samozásobitelství jako životní styl*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2017, 83 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se věnuje životnímu stylu zahrádkářů a samozásobitelů. Součástí práce je výzkum, který je zaměřen na tři skupiny samozásobitelů. Těmi jsou lidé ve věku nad 50 let, rodiny s dětmi a tzv. singles. Hlavním cílem práce je zjistit, zda existují, a jaké jsou rozdíly v samozásobení mezi výše uvedenými skupinami zahrádkářů. Mimo jiné si práce klade za cíl zjistit, jaké jsou důvody vedoucí k samozásobení, jak ovlivňuje zahrádkaření sociální život zahrádkářů, či jaké jsou jejich vyhlídky do budoucna, co se samozásobitelství týče. V neposlední řadě se tato práce věnuje zjištění toho, zda se zahrádkáři zajímají o ochranu životního prostředí, a zda je jejich počínání, nejen na zahrádce, ale i mimo ni, ekologicky příznivé.

Klíčová slova: samozásobitelství, zahrádkaření, životní styl

Annotation

VESELÁ, BARBORA. *Self-Supply as a Lifestyle*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2017, 83 pp. Bachelor Degree Thesis.

This Bachelor Study attends a lifestyle of gardeners and self-suppliers. The Study includes a research which is concerned with three groups of self-suppliers. In these three groups belong people over the age of fifty, families with children and so called singles. The main aim of this bachelor thesis is to find, if there are some differences between the mention groups of self-suppliers. Besides other things is the aim of this study also find which reasons resulted people in gardening, how gardening influence the social life of gardeners and which plans according to self-supply they have. Last but not least is the aim of this study to find, if gardeners are interested in environment protection and if their behavior is ecological favourable.

Key words: self-supply, gardening, lifestyle

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce Mgr. Josefu Bernardovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce, cenné připomínky a rady. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se zúčastnili mých rozhovorů, za ochotu a spolupráci. A v neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za jejich podporu jak při studiu, tak při psaní této práce.

Obsah

ÚVOD	9
1 Stav současného poznání.....	11
1.1 Definice základních pojmů.....	11
1.2 Samozásobitelství v sociologických teoriích.....	12
1.3 Zahrada.....	15
1.4 Historie zahrádek v České republice	16
1.5 Zahrádková osada.....	17
1.6 Důvody vedoucí k samozásobitelství	18
1.7 Pozitiva a negativa samozásobitelství	20
1.8 Sociální aspekty.....	21
1.9 Ekologické aspekty, dobrovolná skromnost a luxusní život?.....	22
2 Metodologie a výzkumná strategie.....	25
2.1 Cíl práce a výzkumné otázky	25
2.2 Metodologie a výzkumná strategie.....	25
2.4 Výzkumný vzorek	26
2.5 Charakteristika respondentů	27
2.6 Zpracování dat.....	28
3 Empirická část	29
3.1 Jaký je český samozásobitel. Sekundární analýza dat z kvantitativního výzkumu	29
3.1.1 Pohlaví a věk zahrádkářů.....	29
3.1.2 Rodinný stav.....	30
3.1.3 Čas věnovaný zahrádce	31
3.1.4 Jaký je český samozásobitel?	32
3.2 Deskripce získaných dat	33
3.2.1. Respondent 1 (Skupina 1)	33
3.2.2 Respondent 2 (Skupina 1)	35
3.2.3 Respondent 3 (Skupina 1)	36
3.2.4 Respondent 4 (Skupina 2)	39
3.2.5 Respondent 5 (Skupina 2)	40
3.2.6 Respondent 6 (Skupina 2)	42
3.2.7 Respondent 7 (Skupina 3)	43
3.2.8 Respondent 8 (Skupina 3)	45
3.2.9 Respondent 9 (Skupina 3)	47

3.3 Analýza dat.....	48
3.3.1 Jaké jsou důvody vedoucí k samozásobitelství?.....	49
3.3.2 Jak ovlivňuje zahrádkaření sociální život zahrádkářů?	54
3.3.3 Jaké jsou vyhlídky zahrádkářů do budoucna?	56
3.3.4 Chovají se zahrádkáři ekologicky příznivě?.....	58
3.3.5 Jaké jsou rozdíly mezi samozásobením rodin s dětmi, lidí v důchodovém věku a tzv. singles?	66
ZÁVĚR.....	68
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	70
Příloha 1: Scénář rozhovoru	72
Příloha 2: Transkripce rozhovoru.....	74
Příloha 3: Kódování a kódovník.....	81

ÚVOD

Tato práce se zabývá životním stylem samozásobitelů, s čímž úzce souvisí problematika zahrádek a zahrádkaření. Dříve byly zahrádky místem, kde se lidé setkávali, trávil společný čas se svou rodinou a přáteli a pořádali různé akce, které jim tehdejší režim nenabízel. Zahrádky ale nebyly pouze místem, které nabízelo lidem sociální vyžití. Byly také místem, kde lidé mohli vytvářet něco užitečného, co je naplňovalo. Jednou z těchto aktivit bylo i pěstování vlastní zeleniny a ovoce. Největší rozkvět zaznamenalo zahrádkaření právě v období socialismu, a přestože v současné době Evropa zaznamenává nárůst tohoto koníčku, produkce zeleniny a ovoce domácnosti v Česku rok od roku klesá. Nedá se však říci, že by zájem o zahrádkaření zcela opadl. I přesto že lidé nepěstují ovoce a zeleninu v takové míře jako dříve, narůstá zájem o domácí vypěstované plodiny, který může přerůst třeba právě k zájmu vlastnit svou zahrádku a vypěstovat si vlastní potraviny.

Toto téma jsem si pro svou práci zvolila především proto, že je mi blízké, neboť již moji praprarodiče mě brávali s sebou na zahrádku, kde mě už jako malou zapojovali do prací na zahradě. Stejně tak prarodiče vlastní rodinný dům se zahradou, kde jsem často trávila prázdniny a se svými rodiči jezdím od mala na chalupu, kde si také v menší míře pěstujeme vlastní zeleninu. Navíc mi přišlo zajímavé zjistit, jak se lidé v dnešní uspěchané době k samozásobitelství staví, a po zmapování literatury a diplomových prací, které se také zabývají touto problematikou, mě zajímá, nakolik se výsledky mojí práce budou shodovat právě s výsledky z již uskutečněných výzkumů.

Hlavním cílem této práce je zjistit, zda v praxi existují rozdíly mezi samozásobením rodin s dětmi, starších lidí ve věku nad 50 let, a tzv. singles. Zajímá mě především, zda se tyto skupiny zahrádkářů liší důvody, které je k samozásobením vedly, dále zda se liší množství času, které zahrádce věnují, a nakolik se liší jejich vyhlídky do budoucna. Zajímá mě také, jaké má pro jednotlivé skupiny zahrádkářů samozásobitelství význam, či jak ovlivňuje jejich sociální život. Jelikož se většinou liší životní styl uvedených tří skupin, předpokládám, že se bude lišit také způsob, jakým se samozásobitelství věnují. Dále mě také zajímá, jakou roli hraje v počinech zahrádkářů ekologie, jak se lidé k samozásobitelství staví, a zda se s ním setkáme více ve městě či na vesnici.

Pojmy důležité pro tuto práci, pro pochopení dané problematiky a její snadnější uchopení uvedu a vysvětlím v následující kapitole.

Svou práci jsem rozdělila do tří částí. První z nich je část teoretická, ve které se zabývám významem samozásobitelství v sociologických teoriích, věnuji se dosavadním výzkumům, které se zabývají problematikou zahrádkaření a samozásobitelství a snažím se podat jejich stručné shrnutí a interpretaci. Následně se zde zabývám stručnou historií a teorií samozásobitelství a zahrádkaření, a situací v České republice. Pojednávám také o důvodech, které k samozásobitelství vedou, dále se věnuji jeho pozitivům, negativům, a v neposlední řadě také sociálním a ekologickým aspektům. V druhé části své práce se zabývám metodologií a výzkumnou strategií. Popisuji zde cíl své práce, výzkumné otázky,

či výzkumný vzorek. V poslední části popisují své empirické metody. První z nich byla sekundární analýza dat z kvantitativního výzkumu P. Divínové, který byl součástí její bakalářské práce. Díky této analýze jsem zjistila právě informace týkající se věku, pohlaví a rodinného stavu samozásobitelů, ale také času, který zahrádkaření věnují. Druhou empirickou metodou pak byly polostrukturované rozhovory s devíti respondenty, z nichž tři byli lidé ve věku nad 50 let, tři singles a tři dospělí od rodin s dětmi. Výsledky výzkumu jsou uvedeny v závěrečné kapitole.

1 Stav současného poznání

1.1 Definice základních pojmů

V této kapitole jsou prezentovány základní pojmy, které se vyskytují v průběhu celé práce a přímo či nepřímo souvisí se samozásobitelstvím a zahrádkařením.

Pojem **samozásobitelství** lze vysvětlit zcela intuitivně. Ze samotného slova vyplývá, že se jedná o činnost, při které člověk sám sebe zásobuje nějakým produktem, který sám vyrobil, nebo vypěstoval. V této práci se konkrétně věnuji samozásobení potravinami rostlinného původu na úrovni domácností. Samozásobitelství nebo samozásobení tedy označuje množství aktivit, které primárně vedou k zajištění potravin pro svou vlastní spotřebu, resp. spotřebu rodiny. Samozásobitelství může být také definováno jako „ekologicky optimální koncept hospodaření“ [Librová 2003:91], přičemž původ potravin je jak domácí, tak získaný výměnou či darem. Může být realizováno v mnoha podobách a samozásobitelské aktivity ve vyspělých zemích jsou dnes lokalizovány jak do městského, tak do venkovského prostředí.

Samozásobitelé jsou tedy lidé, kteří ve svém volném čase pečují o své zahrádky a zahrady. Tyto činnosti však pro většinu z nich nejsou hlavním zdrojem obživy, neboť svou produkci prakticky nezpeněžují. Naopak ji spotřebují sami, nebo ji poskytnou svým příbuzným či přátelům.

Obecně můžeme říci, že **zahrádkaření** je činnost spojená s pěstitelskou prací na zahradě. Naproti tomu pojem **zahrádkářství** zahrnuje činnosti související s pobytem na zahradce, které se nemusejí týkat pouze pěstování. [Kundera 2014: 20]

V práci se také vyskytuje často pojem tzv. **singles**. Mezi singles řadíme lidi nežijící v páru, tedy žijící bez životního partnera. Podstatnou část této skupiny tvoří relativně mladí lidé mezi 25 a 40 lety, kteří se víceméně dobrovolně rozhodli žít delší dobu bez partnera proto, aby mohli rozvíjet jiné než rodinné strategie. [Radimská 2003: 10]

Posledním, hojně užívaným termínem v mé práci je pojem **zahrádková osada**, nebo také **zahrádkářská kolonie**. Existuje mnoho definic tohoto pojmu, ale neexistuje jednotná definice, která by tento pojem vystihla ze všech uhlů. Výstižně je zahrádková osada definována jako celek, který se skládá alespoň z pěti pozemků, na kterých je vyvíjena zahrádkářská činnost, a které mají nějakou společnou infrastrukturu, například přístupovou komunikaci, parkoviště, oplocení nebo vodovod. Podstatná je pěstitelská funkce pozemků. Přítomnost zahrádkářských chat je přípustná nikoliv nutná. [Šváb 2004: 12]

Zahrádková osada může být také definována jako celek, který se skládá ze zahrádek, které základní organizace přenechává do dočasného užívání jednotlivým členům svazu k pěstování ovocných stromů, keřů, vinné révy, zeleniny, květin a jiných plodin. Doplnuje také veřejnou zeleň, zvláště v okolí velkých měst a průmyslových aglomerací, a krajinný vzhled. [Keyzlarová 2012: 10]

1.2 Samozásobitelství v sociologických teoriích

Přestože téma stravování bylo od vzniku písemnictví součástí velkého množství spisů, o samozásobitelství jako předmětu výzkumu lze hovořit až v době, kdy započal útlum samozásobitelských aktivit u většinové populace. V odborné literatuře, převažuje u tohoto tématu právě pohled sociologický, který se snaží vysvětlit vzájemné vztahy mezi demografickými ukazateli, chováním obyvatel venkova i měst, migrací obyvatelstva, využitím volného času a obory jako je například ekologie. Sociologové se zabývají především tím, kdo jsou lidé, kteří zahrádky užívají, jejich motivací, nebo tím, co pro ně zahrádka znamená. Hlavním zdrojem dat bývají v těchto studiích polostrukturované rozhovory doplněné pozorováním.

Před rokem 1945 výzkumy vznikaly především jako reakce na konkrétní hospodářskou situaci. Tyto výzkumy se primárně zabývaly hospodářskou situací zemědělců, a to především z důvodů daňových. Sociální zájem je možné sledovat ve výzkumech realizovaných po období hospodářské krize, kdy je možné okrajově nalézt samozásobitelské aktivity ve výzkumech věnovaných spotřebě jídla v různých sociálních skupinách. Z výsledků výzkumů se dá říci, že po prožité hospodářské krizi znamená podpůrné hospodářství jednu z mála jistot. Pro příklad mohu citovat respondenty, se kterými hovořila Dvořáková: „Ty brambory, to je naše opora.“, Ještě, že máme alespoň něco jisté.“. [Dvořáková-Janů 1999: 157] Po roce 1989 pak lze údaje o samozásobitelských aktivitách získat nepřímo ze statistických šetření, která se zabývala spotřebou potravin. Například výzkumy STEM prováděné v letech 1992, 1999 a 2002, přestože byly primárně zaměřeny na jiné téma, odrážejí klesající trend samozásobitelství. S klesajícím počtem lidí, kteří si produkují vlastní potraviny, se mění také sociální status samozásobitelů. Jak uvádí ve svém výzkumu Huk, největší zájem o činnosti související s chalupařením mají lidé v důchodovém věku, kteří již nepracují, nejmenší pak podnikatelé. [Huk 2002: 32-33]

Tématikou samozásobitelství se zabývala také I. Radičová. Provedla výzkum, který zkoumal životní úroveň Slovenska. Uvádí, že po roce 1989 byla zahrada využívána zejména na vypěstování potravin a stále je vlastnictví zahrady a půdy na Slovensku významným ekonomickým faktorem a sociální jistotou. Na Slovensku patří podle Radičové k samozásobitelským rodinám téměř tři čtvrtiny populace a v roce 1989 bylo mezi vlastníky zahrad 16% těch, kteří vydávali za stravu méně než polovinu ve srovnání s ostatními. [Dvořáková-Janů 1999: 40]

V již zmíněném výzkumu, který uskutečnila Dvořáková, více než polovina ze 100 šetřených rodin doplňuje svůj jídelníček vlastní produkcí masa a vajec. Zeleninu produkuje 92 rodin a stejný počet rodin se též zásobuje vlastním ovocem. 50% rodin kryje vlastní produkcí zeleniny a ovoce až polovinu roční spotřeby a třetina rodin kryje z vlastní produkce celkovou roční spotřebu brambor. [Dvořáková-Janů 1999: 166] Další její výzkum se zabýval zjišťováním míry samozásobitelství v obci Trnová u Zbraslavi. Tento výzkum byl uskutečněn v roce 1977 a jeho výsledky poukazují na velkou míru samozásobitelských aktivit v obci. Domácí zvířata na maso chovalo 81% dotazovaných, vejce též produkovalo 81% domácností a 54% domácností krylo svou vlastní produkcí téměř veškerou spotřebu zeleniny. Vlastní ovoce si pěstuje dokonce 100% domácností. Dvořáková také uvedla, že 90% dotazovaných

nepoužívá při pěstování zemědělskou chemii a 81% respondentů se domnívá, že jimi vypěstované potraviny jsou lepší než ty kupované. [Dvořáková-Janů 1999: 170-171]

V dnešní době je samozásobitelství určitým životním stylem. Lidé začínají hledět na kvalitu nakoupených potravin, na zvyky, tradice, na vztah ke zvířatům a v neposlední řadě také na zdravotní a sociální důvody. „Lidé na vesnici dnes znovu spoléhají na to, co si vyprodukují sami. Samozásobitelství jídlem je tedy stále důležitým prvkem ekonomiky a pospolitého života venkovské domácnosti, zejména v době, kdy se výdaje za potraviny stále zvyšují.“ [Dvořáková – Janů 1999: 150]

V roce 2006 provedl Český statistický úřad výzkum s názvem „Zemědělská produkce domácností v roce 2006“. Cílem bylo získání informací o tom, jak se vyvíjí samozásobení se zemědělskými produkty v domácnostech. Z výsledků vyplynulo, že samozásobitelství upadá, a že mnohem více lidí pěstuje ovoce než zeleninu, zejména proto, že zelenina potřebuje mnohem větší péči. To souvisí nejspíše také s tím, že lidé začínají zahrádky využívat stále více k rekreaci. [ČZÚ 2007]

To se potvrdilo také ve výzkumu H. Librové, který se týkal dobrovolné skromnosti. Ve výzkumu z roku 1992 sledovala autorka domácnosti s dobrovolně omezenou spotřebou hmotných statků a ve skupině čtyřiceti respondentů byl zjištěn pouze jeden případ, kdy se respondentka nevěnovala samozásobitelství. [Librová 1994: 114] Po deseti letech, v roce 2002 už pracovala autorka pouze s 15 rodinami. Tito respondenti samozásobitelství úplně neopustili, ale omezili pěstování zeleniny i důsledné využití úrody ovoce. Častěji začali navštěvovat obchody a práce na zahradě už je pro ně spíše zálibou. [Librová 2003: 234]

Samozásobitelstvím se ve svých studiích zabývá často také P. Jehlička. Co se týká důvodů vedoucích k samozásobení, zmínila bych právě článek Jehličky, Smitha a Kosteckého „Food Self-Provisioning in Czechia: Beyond Coping Strategy of the Poor: A Response to Alber and Kohler’s ‘Informal Food Production in the Enlarged European Union’, ve kterém se zabývají příčinami vedoucími k samozásobení v Česku. Autoři v tomto článku vyvracejí teze o tom, že by Češi zahrádkařili kvůli nedostatku či nedostupnosti potravin. Naopak, zjišťují, že lidé v dnešní době mají zahrádkaření především jako hobby, případně také jako zdroj zdravých potravin, a zahrádkaři nejen chudí, nýbrž všechny sociální skupiny, z nichž ale především střední třída, a to hlavně lidé z menších obcí, neboť tam mají lepší přístup k půdě. [Jehlička, Kostecký, Smith 2012] Zaujal mě také článek „An Unsustainable State: Contrasting Food Practices and State Policies in the Czech Republic“, kde Jehlička a Smith dávají své názory do kontrastu právě s velkou částí existující literatury, pro kterou je velká produkce domácích potravin známkou demodernizujících tendencí v některých postsocialistických kontextech a sociálních skupinách. Jehlička a Smith upozorňují na rychlou přeměnu životního stylu a očekávání mezi rostoucími středními třídami, jejichž přechod k samozásobitelství a trvale udržitelné postupy jsou jen částečně motivovány touhou chránit životní prostředí. Jsou to podle nich projevy sebe-identity a autenticity, které mimochodem snižují dopady na životní prostředí ze strany samozásobitelů. [Jehlička, Smith 2011: 363]

Zajímavý je také článek amerického farmáře, básníka a esejisty W. Berryho, s názvem „Radost z jídla“, který byl uveřejněn v Britském časopise Resurgence a nese podtitul

„Naše kuchyně a jídelny stále více připomínají benzínové stanice a naše domovy jsou jako motely“. Vychází z myšlenky, že jídlo je součást zemědělského dění, kterým končí každoroční koloběh potravy, který začíná setbou, sázením a rozením. Tím, že ignorujeme původ a historii jídla, neuvědomujeme si ani, že jídlo může být velice rozdílné kvality. Moderní společnost má podle Berryho dobrý důvod, proč zatemňuje vztah mezi jídlem a jeho původem a proč o něm tak minimálně informuje. Je podle něj možné, že moderní způsob produkce potravin osvobodil městského člověka od staré ekonomie zemědělství a ženu od provozu domácnosti, ale takto se osvobodit znamená vlézt do pastí ignorace, závislosti a manipulace, říká Berry. [Librová 1994: 77-78] Můžeme tedy říci, že samozásobitel se z této pastí vymaňuje a stává se svobodnějším.

Přestože se může zdát, že je zahrádkaření činností převážně starších lidí v důchodu, výzkum v Brně, uskutečněný P. Gibasem, zjistil, že o něj jeví zájem také střední a mladší generace. Průměrný věk brněnského zahrádkáře je cca 52 let, ale najdeme tam zahrádkáře všech věkových kategorií, i když těch mladších je méně. Z hlediska profesního a vzdělanostního je skladba zahrádkářů velmi rozmanitá. Jsou to jak lidé s vysokoškolským titulem, tak lidé vyučení. [Gibas 2013: 42, 68] Potvrzují se zde slova H. Librové, která tvrdí, že sadařské, zelinářské a chovatelské dovednosti jsou u nás typické nejen pro obyvatele venkova. Setkáme se s nimi ve všech vrstvách společnosti, také u umělců a intelektuálů. Tato specifika českého životního stylu nejsou jen důsledkem slaboty a drahoty potravinového trhu, ale zakořenila jako kompenzace zmařených profesních kariér v období normalizace a jako důsledek nemožnosti cestovat. Lidé začali „znovuobjevovat“ blízké, ztotožňovat se s hodnotou půdy, zemědělské práce a jejích výsledků. [Dvořáková-Janů 1999: 161] Také výzkum provedený v devadesátých letech ve Francii ukázal, že zahrádkaření není typické pouze pro lidi důchodového věku. Bylo zjištěno, že stejně často zahrádkaří muži i ženy a typickým francouzským zahrádkářem není penzista, ale člověk, který má asi 35 let a dvě děti. [Librová 2003: 203]

Jak je vidět, existuje velké množství literatury zabývající se tematikou zahrádkaření a samozásobitelství. Jen pro příklad uvedu ještě pár z nich. Problematikou zahrádkových osad se zabývá například již zmiňovaný Gibas a kol. (2013). Jde o publikaci se sociologickým kontextem, kde je podrobně rozebrána historie zahrádkových osad u nás i v Evropě a součástí knihy jsou také čtyři studie vybraných lokalit. Samozásobitelství potravinami a jeho podílem na rodinném rozpočtu se pak věnovali například Hons nebo Smatanová. Tématu samozásobitelství se dotýkají také diplomové práce studentek a studentů. Například bakalářská práce Pavlína Divínové z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy na téma „Zahrádkové osady, zahrádkaření a samozásobitelství: mikroregionální sonda“ měla za cíl zdokumentovat vznik a vývoj zahrádkářského hnutí, ale také na mikroregionální úrovni objasnit, kdo jsou lidé, kteří zahrádku vlastní, a k čemu ji využívají. Výzkum Divínové ukázal, že ZO u nás byly zakládány především kvůli tehdejšími sociálními podmínkám a potřebě realizace, ovšem po změně režimu roku 1989 nastal v České republice úpadek rozvoje a výstavby ZO, který trvá dodnes, ale autorka optimisticky konstatuje, že se situace začíná pomalu obracet. Je však zřejmé, že lidé od pěstování ovoce a zeleniny přecházejí

k okrasným zahradám a zahrádku začínají více využívat k rekreaci. Právě výzkum P. Divínové jsem ve své práci využila pro sekundární analýzu dat.

Zaujala mě také diplomová práce Svatavy Škantové z Masarykovy Univerzity na téma „Principy ekologického zemědělství v samozásobitelství na českém venkově: případová studie obce Strašín na Moravě“. V její práci šlo především o porovnání postupů ekologického zemědělství a samozásobitelství, kdy si autorka definovala principy ekologického zemědělství, z nichž dva (péči o hospodářská zvířata a zachování trvale udržitelného prostředí) následně sledovala ve svém výzkumu. Výsledkem této diplomové práce byl výčet slabých a silných stránek samozásobitelství. Z výsledků svého výzkumu Škantová shrnula, že samozásobitelství za optimálním stavem v řadě aspektů zaostává a slabé stránky převažují nad těmi silnými. V českém samozásobitelství se například často používají chemické postřiky na hubení škůdců. Řada aktivit je determinována přímým užitkem a je bezděčná. Slabou stránkou je také to, že samozásobitelé o svých postupech příliš nepřemýšlejí a automaticky je považují za dobré, proto změny, které by byly v řadě případů žádoucí, nelze očekávat. Jednoznačně silnou stránkou je ale samotný fakt, že samozásobitelství na českém venkově stále žije a ve shodě s ekologickým zemědělstvím má krajinou a oživující funkci.

Ve své práci jsem dále čerpala z diplomové práce Hany Jeglové z Mendelovy Univerzity v Brně na téma „Charakteristika environmentálních dopadů samozásobitelství potravinami ve zvolené lokalitě“, nebo z disertační práce Sandry Keyzlarové z Masarykovy Univerzity, která se zabývala tématem „Zahrádkaření a chataření – environmentální, sociální a ekonomické aspekty na příkladu města Brna“.

1.3 Zahrada

Zahrádkaření jako nezisková, často komunitní činnost se rozmáhá po celé planetě a je oblíbenou volnočasovou aktivitou. Zatímco v minulosti lidé pěstovali na zahradách zeleninu a ovoce často z nouze, aby uspokojili své základní potřeby, v současnosti nejsou lidé v takové míře závislí na vypěstovaných plodech ze zahrádky a zahradničení je spíše volnočasovou aktivitou. Není tedy překvapující, že pro mnohé lidi jsou dnes zahrádky místem, kde se více relaxuje, než pracuje. [Hošková 2008: 6-7]

Zahrádky a zahrady lze najít jak v městském, tak ve venkovském prostředí. Většinou bývají lokalizovány k vlastnímu domu (ne vždy), a mohou naplňovat dvě základní funkce: okrasnou nebo užitkovou, případně jejich kombinaci. Okrasná zahrada neslouží k pěstování potravin. Slouží většinou k rekreaci, odpočinku, zábavě, či jako dekorace. Naproti tomu užitková, nebo také produkční, či hospodářská zahrada, je místem pěstování různých druhů zeleniny, bylin a ovoce. Je místem, které poutá moderního člověka tím, že obnovuje respekt k sezónním proměnám. [Librová 2003: 205] Je obtížné vymezit typy zahrad pouze na zahrady okrasné a užitkové, neboť jejich využívání není většinou ani zcela okrasné, ani zcela užitkové. Většina okrasných zahrad má v sobě prvky zahrad hospodářských a naopak. Je pravdou, že v českém prostředí se lze nejčastěji setkat se zahradou umělou, která je uzpůsobená člověkem primárně pro jeho potřeby. Bývají v ní dokonale potlačeny přirozené přírodní procesy a vládne v ní člověk svými neustálými zásahy. [Příbylová 2005: 9] Protipólem umělé zahrady je zahrada divoká, do jejíhož fungování člověk nezasahuje vůbec. Kromě umělých a divokých zahrad je

možné se setkat ještě s tzv. biozahradami, kde je dán prostor všem přirozeným přírodním procesům, přestože člověk v nich vystupuje, ovšem v méně aktivní roli než v případě zahrad umělých.

Domácí zahrádky jsou z environmentálního pohledu významným krajině-ekologickým fenoménem, oceňovaným pro celou řadu svých ekologických funkcí v rámci organismu města. [Hošková 2008: 28] Obecně se dá říci, že je u nás rozšířen ekologicky perspektivní sklon k samozásobitelství potravinami, který také vznikl jako důsledek slabosti komerčního zásobování. Lze konstatovat, že sadařské, zelinářské a chovatelské dovednosti jsou v České republice typické nejen pro obyvatele venkova, nýbrž jimi oplývají lidé všech vrstev společnosti. [Librová 1994: 92]

1.4 Historie zahrádek v České republice

Druhá polovina 20. století byla nejen u nás dobou společenských změn, které se dotkly tradiční podoby venkova. Odliv obyvatel z venkova do měst, snížení prestiže venkova, či absence pracovních příležitostí způsobily narušení tzv. přirozených cyklických vazeb, které se projevovaly právě také v zajištění úplné i částečné soběstačnosti. V letech 1948 – 1953 započal proces kolektivizace zemědělství, čímž docházelo k postupné likvidaci drobných, soukromě hospodařících rolníků a k celkové proměně venkovského prostoru, což vedlo ke ztrátě kompetencí lidí žijících na venkově, vedoucích k zajištění vlastní obživy. Došlo k tzv. socializaci venkova. [Bičík, Jančák 2005: 77] I přesto však důraz na kolektivní zásobování zajišťované státem neznamenal zánik samozásobitelských aktivit. Sílicí fenomén chataření a chalupaření vedl ke vzniku fenoménů kutilství a právě samozásobitelství. [Librová 1994: 92]

Mnozí městští lidé se z nedostatku seberealizace v zaměstnání a při nadbytku volného času přichýlili právě k práci na svých chatách a chalupách a naučili se zahradničit. [Librová 2003: 194] Změny vyvolané rokem 1989 sice přispěly k částečné renesanci původních drobných hospodářství, ale nijak výrazně nezabránilly klesající tendenci samozásobitelství, o které jsem se již zmiňovala. Jak se však dozvídáme z různých výzkumů, samozásobitelství nikdy zcela neupadlo, pouze pozvolna neustále klesalo a lidé začali více využívat služeb obchodů.

V posledních třiceti letech se začíná objevovat zájem o otázky týkající se životního prostředí a lidé si uvědomují význam zahrádkových osad pro vytváření místních komunit. Začínají se zajímat o kvalitu produktů a o látky, které jsou při jejich výrobě používány. Především matky s malými dětmi upřednostňují samozásobitelství potravinami ze zahrádky. Dá se tedy říci, že poptávka po zahrádkách opět stoupá. [Gibas 2013: 33] V celé Evropě nastává nový rozkvět zahrádkaření, především tedy v závislosti na nárůstu zájmu obyvatel o zdravé potraviny, životní prostředí a o kontakt s přírodou, které ve velkoměstském životě stále ubývá. V určitém smyslu se lidé navracejí ke starým venkovským zahradám. [Librová 2003: 203]

Co se týče institucí, tak v Praze vznikl roku 1917 Svaz spolků pro zařizování a udržování rodinných a dělnických zahrádek a chov drobného hospodářského zvířectva, který byl později přejmenován na Ústřední svaz pro zakládání a udržování zahrádkových kolonií

v Československé republice. Jeho cílem bylo budovat zahrádkové osady všude tam, kde nebylo možné stavět rodinné domy se zahradami. Poté roku 1943 vznikl Svaz zahrádkářů pro Čechy a Moravu, který umožnil, aby mohl spolkový život zahrádkářů existovat i v protektorátu. V období socialismu byl tento Svaz zahrádkářů nahrazen Československým svazem zahrádkářů a ovocnářů, později přejmenován na Český zahrádkářský svaz, který funguje dodnes. [Gibas 2013: 36-40]

1.5 Zahrádková osada

Ačkoli se obecné představy o samozásobitelství vztahují hlavně k venkovské populaci, je pěstování plodin značně rozšířeno i ve městě. Pěstování zeleniny se ve svém volném čase věnuje 20% městských obyvatel. [Librová 2003: 201] A především ve městech lze nalézt další formy pro pěstování vlastních produktů. Jsou to zahrádkové osady, jinak nazývané také zahrádkářské kolonie. Jejich rozvoj u nás se datuje od doby po druhé světové válce, ale objevovaly se již od počátku 19. století. Byly reakcí na nárůst populace ve městech a absenci dostatečného prostoru u bytových domů. Zahrádkářské kolonie jsou umístěvané spíše na periferiích měst a půda není v majetku zahrádkářů, ale patří nejčastěji obci. Vedle ekologické a samozásobitelské funkce mají také ještě funkci sociální, čímž se blíží komunitním zahradám. Lidé zde pěstují ovoce, zeleninu a navazují vztahy se sousedy. Můžeme tedy říci, že kromě vlastních výpěstků je přínosem především rozvoj místní komunity. [Hošková 2008: 6-7, 28] Zahrádkářská kolonie je sociálním mikrosvětlem, který má svoji formální strukturu, ustálená neformální pravidla svého fungování a kolektivní i individuální rituály.

Zahrádkové osady ve velkoměstské zástavbě představují v současnosti velice zajímavý fenomén. Na jedné straně jsou považovány za jakýsi relikv či stín minulosti, který brání dalšímu rozvoji a modernizaci města. Na straně druhé naopak bývají považovány za pozitivní trend. Například Jan Keller píše o zahrádkách jako o místech, která vzdorují dnešnímu globalizovanému světu a jeho veškerému směřování. Popisuje zahrádky jako místa unikající ze spárů tržních mechanismů i zásahů státní sociální politiky. [Keller 2000]

Z hlediska sociálního představují místa na hranici mezi veřejným a soukromým, což obzvláště platí v případě právě zmíněných zahrádkářských osad. Existuje totiž dvojí pojetí zahrádkářských osad. Na jedné straně jsou pro lidi útočištěm před světem, kde hledají spíše klid, odpočinek a samotu. Ovšem na straně druhé jsou prostorem k navazování a udržování sociálních vztahů založených na vzájemné pomoci a sdílení, které jim mohou kompenzovat individualizující tlaky ve společnosti. [Gibas 2013: 25]

Sezóna v zahrádkových osadách u nás začíná v březnu či dubnu a končí v říjnu či listopadu. Vše se odvíjí podle počasí. Někteří zahrádkáři však osady navštěvují i v zimě, aby vše zkontrolovali, setkali se s ostatními, či například nakrmili ptactvo. [Gibas 2013: 68]

Jak již bylo řečeno, zahrádkové osady se v evropských městech začaly ve velké míře objevovat v 19. století. Většinou se objevovaly v souvislosti s industrializací a jejími průvodními jevy, jako byla například migrace obyvatel do měst. Můžeme tedy říci, že zakládání zahrádek představuje reakci na industrializaci, která zasáhla evropská města. Zatímco ve Francii při zakládání zahrádek převažovaly sociální důvody, v Německu byl

kladen důraz především na význam zahrádek pro zdraví a v severní Evropě pak vznikaly od počátku spíše okrasné zahrádky. Úplně největší rozvoj zahrádkových osad v Evropě byl spojen s oběma světovými válkami, kdy byly zahrádky významným zdrojem potravin. [Gibas 2013: 29-32]

Tyto zahrady mají také kořeny v kritice tržní ekonomiky a sociální nespravedlnosti. Vznikají zejména v časech sociální krize, a proto se v nich praktikuje především samozásobitelství a pěstuje se zelenina a ovoce. Blízkost přírody, samozásobitelství, ale také identifikace s místem, to vše přibližuje život v městských zahrádkářských koloniích tradičnímu životu na venkově. Lidé, kteří participují na komunitních zahradách, v nich nevidí útěk do soukromí před společností, ale naopak způsob, jak se přímo zapojit a zlepšovat sociální svět. Jsou to místa pro kolektivní pěstování zeleniny, ale také identity, občanské kultury a politické mravnosti. Prostory v komunitních zahradách bývají rozděleny dle funkčnosti ploch. Najdeme zde místa k setkávání lidí, hřiště pro děti i záhony pro pěstování zeleniny a ovoce. [Gibas 2013: 6] V Českém prostředí se příliš nevyskytují zmiňované městské komunitní zahrady jako formy politického aktivismu. Ovšem potenciál odporu a alternativy vůči ekonomické globalizaci lze přeci jen hledat spíše v zahrádkářských osadách, než v zahrádkách satelitní výstavby. [Gibas 2013: 7]

Vývoj v Českých zemích byl ve srovnání se zeměmi západní a severní Evropy opožděn. Zahrádkářské osady v českém kontextu zaznamenaly největší rozkvět v 80. letech a byly spíše únikem před normalizovanou reálně socialistickou společností. [Gibas 2013: 21] Zahrádkové osady se u nás začaly objevovat tedy na konci 19. století a jejich vznik také souvisel s rozvojem průmyslu, růstem měst a s kulturními a sociálními rozdíly mezi městem a vesnicí. Vznikala u nás zahradní města pro bohatší, zahrádkové osady pro chudší a nouzové kolonie pro nejhudší. Podobně jako v jiných evropských státech byl jedním z hlavních motivů zakládání zahrádkových osad u nás jejich produkční potenciál, možnost samozásobitelství a způsob, jak přežít potravinovou krizi a nezaměstnanost. Mimo to splňovaly osady také funkce výchovné, ozdravné, relaxační, estetické i společenské. Úplně první zahrádkové osady u nás vznikly pravděpodobně v Praze, a to již v 90. letech 19. století. S velkým nárůstem poptávky po zahrádkách v zahrádkových osadách je u nás spojeno období socialismu. Největší období rozmachu zaznamenaly zahrádkové osady koncem 70. a počátkem 80. let 20. století. Tenkrát byl o zahrádky takový zájem, že zájemci čekali zařazení v pořadníku třeba i několik let a vstup do osady byl podmíněn existencí ručitele. V tomto období také postupně narostl podíl zahrádkových osad s možností přechodného rekreačního ubytování, ale stále převažoval důraz na produkční funkci zahrádek. [Gibas 2013: 36-40]

1.6 Důvody vedoucí k samozásobitelství

Důvody, které vedou lidi k samozásobitelství, jsou různé. Může to být například vlastní neriziková produkce, prakticko-ekonomické důvody, seberealizace, relaxace nebo zábava. Všechny uvedené důvody jsou rozebrány podrobněji v této kapitole.

Z výzkumu Jehličky a Smithe vyplynulo, že hlavním důvodem, proč lidé začínají zahrádkářit, je přístup k vlastnímu, zdravému jídlu. V jejich výzkumu respondenti kladli velký důraz právě na zdravé potraviny, což pro ně znamená především potraviny pěstované bez pesticidů

a jiných průmyslových chemikálií, případně s jejich omezením. Pojem zdravé potraviny se také vztahuje k původu a čerstvosti potravin. Na druhém místě v jejich výzkumu skončilo zahrádkaření jako hobby a na třetím pak motivace v podobě šetření finančních prostředků. [Jehlička, Smith 2011: 367]

Nabízí se úvaha, zda je vůbec výhodné vydávat finanční a časové náklady na sadbu ovoce a zeleniny a není lepší koupit tyto potraviny v obchodě. Z hlediska časového je jistě výhodnější zajít do obchodu. Když uvážíme náklady, které musíme do pěstování vložit, započteme čas, který strávíme při starání se, aby výnosy byly co největší, sázení, okopávání, postřiky a sklizení, je cena v obchodě a cena, při vypěstování si vlastních produktů srovnatelná. Zahrádkaření bývá často koníčkem, u kterého se lidé odreagují a mají radost ze svých výpěstků. Z hlediska finančního a časového zde většinou nijak velké výhody neplynou, neboť od určitého okamžiku sledování efektivnosti vynaloženého času a nákladů se zdá být samozásobitelství iracionální a neúčinné, neboť lidé investují více času a peněz do výroby vlastních potravin, a to dokonce i ve srovnání s produkty podobné kvality, jakými jsou například bioprodukty. [Ulčák 2006: 298] I přesto však u některých samozásobitelů přetrvávají právě ekonomicko-praktické důvody k zajišťování si vlastní obživy, a to především částečná ekonomická nezávislost a absence nákupních příležitostí. Můžeme však konstatovat, že tyto ekonomické motivy jsou spíše na okraji zájmu. Co se týče konvenční produkce potravin, právě povědomí o jejich rizicích podněcuje mnohé samozásobitele k vlastní nerizikové produkci.

Na druhou stranu je nutno říci, že samozásobitelství se také věnují lidé, kteří jsou jistým způsobem vyloučeni ze společnosti. Příkladem může být řada starších lidí žijících na vesnici, či lidé starající se o nemohoucí seniory. Právě tyto lidé často žijí ze sociálních podpor a k samozásobitelství jsou motivováni již zmiňovanými ekonomickými důvody. Také z venkova postupně mizí obchody s potravinami, samoobsluhy, řezníci a pekaři. I to bývá jedním z důvodů. [Dvořáková, nedatováno]

Současní zahrádkáři také hledají smysluplnou náplň volného času, jejíž význam nemusí být hodnocen jen kvantitou či krásou výpěstků. Zahrádkaření je pro zahrádkáře důležité jako užitečný koníček, který umožňuje se odreagovat od starostí všedního dne, pobývat ve zdravém prostředí a posilovat vztah k přírodě. Zájem lidí o pobyt v přírodě může být také reakcí na umělé prostředí měst, které je přesyceno podněty. Útěk do přírody je odpovědí na přemíru povrchních mezilidských vztahů a sociálních rolí. [Librová 2003: 173]

Prvořadou motivací zahrádkářů k pěstování vlastního ovoce a zeleniny není jejich deklarovaný „bio“ původ, ale přesvědčení, že vypěstované plodiny jsou jednoduše lepší než ty ze supermarketu. Toto jejich přesvědčení lze interpretovat také jako určitý způsob, jak se vyrovnat s nejistotou a riziky moderní společnosti. Pro spoustu lidí zkrátka zahrádka znamená únik z panelákového bydlení, z města, přírodu a klid. Ukázalo se, že relaxační aspekt v současné době převažuje nad samozásobitelskou funkcí zahrádek. Pro někoho však pěstování stále představuje velmi významné samozásobitelské přilepšení, možnost seberealizace a zdroj radosti a poučení. [Gibas 2013: 128, 69]

Jak lze vidět, jsou v současnosti od zahrádek a zahrádkových osad očekávány různými uživateli různé funkce. Jedni se věnují intenzivnímu pěstování, druhí je preferují jako možnost trávení volného času a prostředku seberealizace. Třetí skupina zahrádkářů preferuje odpočinkovou funkci zahrádky. Mladí zahrádkáři přicházejí do osad zejména kvůli rodině a dětem. Zdá se, že i přes dostatečnou nabídku potravin v obchodech, zažívá hospodářská funkce zahrádky svou renesanci. [Gibas 2013: 92, 43]

Samozásobitelství tedy nelze redukovat na pouhou ekonomiku domácnosti. Jak můžeme vidět, ve hře je celá řada důvodů, proč se lidé věnují samozásobitelství. Ať už jde o nedůvěru ke kvalitě nakoupených potravin, o tradici, sociální kontrolu na vesnici, o vztah k půdě, o touhu po pobytu v přírodě, o důvody zdravotní a celou řadu dalších důvodů. Hlavním cílem zahrádkaření tedy je regenerace sil a zdraví celé rodiny zdravým pohybem ve zdravém prostředí, vypěstování pestré palety zdravé zeleniny a ovoce, určitý způsob estetické výchovy dětí a mládeže, cesta k poznávání a ochraně přírody a kultivace vztahu k ní, i člověka k člověku a v neposlední řadě také ekonomický přínos pro rodinu a společnost. [Pížíl 1991: 5]

1.7 Pozitiva a negativa samozásobitelství

Zahrádkaření v rámci zahrádkářských osad probíhá jako určitá komunitní činnost, takže má příznivé sociální dopady. Upevňuje mezilidské vztahy, podporuje komunikaci a sdílení. [Gibas 2013: 6] Také jsou zahrádkové osady považovány za jedinečný způsob aktivního i pasivního odpočinku v centru měst a nelze opomenout pozitivní účinky zeleně obecně. Lidé ve městech jsou vystaveni bezpočtu podnětů a stresových situací každý den a vlivem toho se hůře soustředí a méně si pamatují. Zeleň působí na psychiku člověka uklidňujícím dojmem a mozek je v přírodním prostředí schopen lépe relaxovat. [Gibas 2013: 111] Užitečná zahrada poutá moderního člověka také tím, že obnovuje respekt k sezónním proměnám, neboť na rostlinách je dobře pozorovatelný vývoj v čase a zelenina, která má krátkou vegetační dobu se mění každým dnem. Postmoderně blazeovaný člověk tak má na co čekat a na co se těšit. [Librová 2003: 205] Lidská emoční očekávání se tak vrací ke své logice a emočnímu řádu, které bývají v této době deformovány například právě zrušením přirozené sezónnosti například konstantní nabídkou ovoce a zeleniny. [Librová 2002: 168] Společným pobytem na zahrádce se také posilují mezigenerační rodinná pouta a dochází k předávání zkušeností a tzv. nezáměrné lidové environmentální výchově, která u dětí povzbuzuje zájem o přírodu a její sezónní cykly. [Hošková 2008: 29]

Evropští zahrádkáři si zahrádek cení také především jako prospěšné volnočasové aktivity, která jim zároveň přináší kvalitní potraviny. [Gibas 2013: 35] Umožňuje zahrádkářům nahradit část ovoce a zeleniny, kterou by byli jinak nuceni koupit v obchodě. Vědí, co použili k jejímu hnojení, odkud se vzala a můžou si tak být jistí tím, co konzumují. To je jeden z rozdílů mezi zahrádkářem a běžným konzumentem, který si může být historii konzumované zeleniny jistý až od okamžiku, kdy ji zakoupí v obchodě. [Gibas 2013: 111] Také 92% studentů, kteří se účastnili výzkumu V. Dvořákové, se domnívá, že doma vyrobené potraviny jsou lepší než ty kupované, především proto, že jsou čerstvější, známe technologii pěstování a máme nad vším dohled. Tyto potraviny jsou bez chemie, lacinější a jsou k dispozici ihned. Člověk má podle nich ještě k tomu radost z pěstování a má celkově lepší pocit z potravin, které zná. Navíc bývají i chutnější. [Dvořáková-Janů: 1999: 166]

Zahrádkářství může dokonce představovat určitou formu odporu proti vše prostupující generalizaci trhu, kdy je stále více lidských aktivit zprostředkováno skrze trh a směnu, proti konzumerismu a ekonomické globalizaci. Ti, kdo se věnují zahrádkářství, netráví čas v nákupních centrech. Jejich každodenní čas trávený kontaktem s rostlinami a půdou posiluje jejich vztah k přírodě. [Gibas 2013: 6] Jde o ekologicky optimální koncept hospodaření, který nepodporuje dálkovou dopravu. Zahrádkářství zásobuje domácnost, širší rodinu, případně i sousedy ovocem a zeleninou a snižuje tak ekologickou stopu. [Librová 2003: 199] Díky fungujícímu samozásobitelství tak mohou být zahrádkáři alespoň částečně soběstační a nezávislí na trhu.

Na druhé straně ale existují také lidé, kteří zahrádky považují za neestetické a nereprezentativní prostory, které jako falešná zeleň nepatří do systému městské zeleně. Odpůrci zahrádkových osad preferují pro trávení volného času park. [Gibas 2013: 44] Zkrátka podle některých zahrádkové osady nemají v dnešním městě své místo, již neplní své funkce a moderní město hyzdí. Mnohé zahrádkové osady jsou tak nuceny ustoupit nové zástavbě, nebo mohou být přeměněny v parky. Právě parky bývají častým argumentem pro zrušení zahrádek, neboť jsou volně přístupné všem obyvatelům, zatímco zahrádky slouží jen několika málo nájemníkům. [Gibas 2013: 111]

1.8 Sociální aspekty

Ani sociální úloha zahrádek by neměla být opomíjena. Nejčastěji se o ní hovoří v souvislosti s komunitními zahradami, které v posledních letech zažívají velký rozkvět. Všimněme si přívlastku „komunitní“. Člověk, který se stane členem komunitní zahrady, se stává také členem určité komunity a může tak překonat klasickou sousedskou izolaci. Dokonce jsou známy případy, kdy díky aktivnímu komunitnímu životu a pěstování na jedné zahrádce klesla kriminalita i vandalismus. Cílem komunitních zahrad bývá vytváření míst pro setkávání lidí a smysluplné trávení jejich času. Lidé do těchto zahrad přicházejí, neboť se chtějí naučit pěstovat, chtějí čerpat zkušenosti, a jedním z hlavních důvodů je právě sociální aspekt, a to potkat se s podobně naladěnými lidmi. [Hrubanová in Bačíková 2013] V souvislosti s komunitními zahradami bych také zmínila sociology Macnaghtena a Urryho, kteří hovoří o tzv. nových societách, které jsou novými a volnějším formami společenského uspořádání, které vznikly z procesů globalizace a industrializace. Představují novou politickou sféru, která je nestranická a samo-organizační, často ve formě svépomocných, komunitních nebo dobrovolnických skupin. Uvádějí různé charakteristiky těchto skupin, například jsou záležitostí volby a lidé je mohou svobodně opouštět, a také svým členům přinášejí tyto skupiny emocionální upokojení, které má základ ve společných cílech a sdílených sociálních zkušenostech. „Nové society“ mohou poskytovat relativně bezpečná místa, kde lidé testují svoji identitu, učí se novým dovednostem, uspokojují potřebu sociálních kontaktů a participují na lokální úrovni na činnostech, které považují za smysluplné. Tyto charakteristiky tzv. nových societ by mohly do jisté míry platit právě i pro již zmiňované komunitní zahrady a zahrádkářské osady. [Gibas 2013: 20]

Vliv zahrádkářství na sociální život zahrádkářů můžeme sledovat také v zahrádkářských koloniích, kde stále funguje sociální kontrola. Jsou vymezena určitá pravidla a ideály, kterými by se měli zahrádkáři řídit, uznávat je a chovat se v souladu s nimi. Jejich nedodržování může

být veřejně sankcionováno. Mezi nejčastější sankce patří pokárání na nástěnce a pomlavy, ale může dojít také k vyloučení z kolonie. [Gibas 2013: 70]

Zahrady jsou tedy stále místy poskytujícími pocit sounáležitosti a do jisté míry také organizovanosti. Když jde do tuhého, drží zahrádkáři při sobě. Dokonce je prokázáno, že stabilnější komunita se buduje díky tzv. stmelujícím událostem, jako je například povodeň. Dalšími prvky, díky kterým vzniká stabilnější komunita zahrádkářů, jsou stmelující prvky. Těmi jsou například příbuzenské vztahy. Důležité je zmínit, že soudržnost lidí v zahrádkových osadách je také ovlivněna vnějšími událostmi. Jde o tzv. Simmelovo pravidlo, kdy je skupina soudržnější, pokud je na ni zvenčí vyvíjen nějaký tlak. To můžeme vidět na příkladu dnešních zahrádkářských kolonií, kde zahrádkáři drží při sobě stále více, jelikož mají strach z jejich zrušení. [Hošková 2008: 30]

Vlastně se zde potvrzuje se Kellerovo tvrzení, že zahrádkáři zakoušejí opravdové mezilidské vztahy, nezdeformované sociálními sítěmi a virtuální realitou, a velice si cení sociálních vazeb, které v osadách vznikají. [Gibas 2013: 71] Většina zahrádkářů se obklopuje stejně založenými lidmi, jsou součástí určité komunity, zažívají pocit sounáležitosti a většinou se necítí osamělí. Zahrádkářství má tedy na sociální život zahrádkářů poměrně velký, a dá se říci, že také pozitivní vliv.

1.9 Ekologické aspekty, dobrovolná skromnost a luxusní život?

Zahrádkáři se chovají většinou příznivě k životnímu prostředí, a to ve smyslu tzv. dobrovolné skromnosti. [Gibas 2013: 108] Můžeme říci, že výsledkem samozásobitelství může být právě ekologicky příznivý způsob života, jehož součástí je tedy „záměrná“ a již zmiňovaná „dobrovolná“ skromnost. V souvislosti s environmentálními otázkami je skromnost chápána především jako ochota snížit dynamiku spotřeby hmotných statků, ekologicky škodlivých služeb a volnočasových aktivit. [Librová 2003: 28] Jde o střídmost lidí, kteří vědí, že není potřeba se sytit do zásoby. Jde tu však také právě o záměrnou skromnost, která je součástí nového, postmateriálního životního způsobu. Hovoříme o tzv. decentralizovaném způsobu života, kdy se lidé vzdávají většinového životního stylu prezentovaného konzumerismem a nadměrnou spotřebou. Na zahrádkách například není produkováno prakticky žádný odpad. Jediným odpadem je ten biologický, který zahrádkáři ve většině případů kompostují. [Gibas 2013: 117]

Pro své ekologické funkce bývají také oceňovány městské zahrádkářské kolonie, a to jako místa zeleně a produkce místních potravin. Také jsou vnímány jako nezanedbatelná složka městské zeleně – jsou to „plíce města“. Vyznačují se svou biodiverzitou a především pěstěnou, ale tu a tam také divokou vegetací, která je útočištěm mnoha druhů hmyzu, ptáků a dalších drobných živočichů. [Hošková 2008: 28, 30] Jak jsem již zmiňovala, zahrádkářství také snižuje ekologickou stopu tím, že zásobuje domácnost a její okolí ovocem a zeleninou, nepodporuje dálkovou dopravu potravin, ani industrializované zelinářství a ovocnářství. [Librová 2002: 163] Z okruhu urbanistů, sociologů a zejména ekologů se také ozývá názor, že prodej jídla v místě jeho vzniku a stejně tak i samozásobitelství zkracuje řetěz mezi výrobou a konzumem a vede nejen k úsporám fosilních paliv, ale i ke zlepšení kvality jídla a především k šetření přírodních zdrojů a krajiny. Pojem jídlo dnes však označuje

masově produkované globalizované zboží, jehož původ je nám většinou neznámý. Ne náhodou tak získávají potraviny ve vyspělých zemích, vypěstované v prostředí, které konzument zná, vysokou „ideační hodnotu“. Nastala vlna nákupů přímo u zemědělců. Hovoří se o tzv. etických produktech, které jsou protikladem masového chovu zvířat či globalizovaného pěstování zeleniny. [Dvořáková, nedatováno]

Také Jehlička a Smith ve své práci poukazují na směnu a darování výpěstků, které mohou být z pohledu udržitelnosti životního prostředí chápány jako mechanismy distribuce a přerozdělování nadbytečné produkce, která by jinak mohla skončit hnilobou. Rozhovory v jejich výzkumu potvrzují, že mezi zahrádkáři probíhá mnoho výměn, a to jak mezi rodinnými i přátelskými sítěmi, ve velkých městech, stejně tak jako na vesnici. [Jehlička, Smith 2011: 367]

V souvislosti s ekologickými aspekty zahrádkaření je také popsán život v samozásobitelských ekovesničkách, využívajících pouze větrnou a sluneční energii, živících se převážně prací v zemědělství a žijících v skromnosti. Tyto ekologicky orientované komuny představují jakýsi model ekologicky příznivého chování. Jejich problémem je ale izolace od většinového obyvatelstva a z toho plynoucí nízká pravděpodobnost šíření jejich vzoru mezi ostatní lidi. [Librová 1994: 50]

Samozásobitelství živočišnými a rostlinnými produkty bylo v minulosti významným rysem českého a moravského venkova. Přestože mělo svoje sociální a kulturní důvody, jeho primární funkce byla ekonomická, která v současnosti ztrácí na významu. Do jaké míry se stává domácí produkce potravin ekologickým luxusem? [Klvač, Ulčák 2008: 48] Hans Magnus Enzensberger (1997) uvádí šest luxusních statků. Jsou to elementární předpoklady života – čas, pozornost, prostor, klid, příroda a bezpečnost. Čas je nejdůležitější ze všech těchto statků. Luxusně žije ten, kdo má vždy čas na to, čím se chce zaměstnávat, a kdo může sám rozhodovat, co si se svým volným časem počne, kolik toho udělá, kdy a kde. Co se týká pozornosti, pouze ten, kdo se vyhýbá svodům televizních kanálů, může sám rozhodovat, co si zaslouhuje pozornost a co ne. Také zvyšující se nájemné, přeplněné dopravní prostředky, masy lidí na plovárnách, diskotékách a v turistických oblastech vykazují zahuštění hraničící s omezováním osobní svobody. Kdo se může z této klece vymanit, žije luxusně. Nejchoulostivější ze všech luxusních hodnot je bezpečnost. Chce-li někdo žít v klidu a v blízkosti přírody, zachovat si pozornost vůči světu, mít dost času, prostoru a bezpečnosti, musí se podle Enzensberga uskrovnit. Člověk, který chce mít k dispozici nové luxusní statky – klid, přírodu a prostor, musí se zříci výhod, které nabízí velkoměsto. [Librová 2003: 56]

Luxus nemusí stát nutně pouze na zdrojích, které jsou dodávány zvenčí. Naše rezervy mohou být zmnožovány, pokud umíme rozumně hospodařit, případně získáváme-li obživu přímo, bez nejistých, drahých a ekologicky nepříznivých zprostředkujících článků. Na úrovni domácností takové rezervy poskytuje právě samozásobitelství, vlastní zpracování surovin a svépomoc. [Librová 2003: 56]

Co je to tedy ekologický luxus? Je to ekologicky příznivé chování, které uvědoměle zmenšuje ekologickou stopu, v různé míře je schopno sebeomezení a vztahuje se k nemateriálním, kulturou oceňovaným hodnotám. Ekologický luxus označuje spíše prvky chování než celý

životní způsob. Může jím být například právě zahradničení nebo odmítnutí automobilu. Z hlediska efektivity využití času a peněz je domácí produkce neefektivní, ale může být považována za ekologický luxus, který je charakterizován nízkou energetickou stopou, využitím environmentálně šetrných technologií, reflexí vnitřní hodnoty přírody a sociálním rozměrem oproti predačnímu luxusu, který často zdánlivě může respektovat přírodu, ale fakticky má tendenci přisvojovat si vše vzácné. [Klvač, Ulčák 2008: 49] Objevují se ale i problematické stránky ekologického luxusu, a to například v tom, že může nabývat rysů „zeleného konzumentství“, pro který je charakteristický jeden detail – zájem o kvalitu a estetické provedení zahradnického náčiní. [Librová 2002: 165]

Když se H. Librová ptala „Pestrých“ na otázku, zda jejich život obsahuje něco, co je luxusní, jejich odpovědi zněly následovně: dostatek času, člověk si rozhoduje sám, kdy co udělá, nemusíme do přírody nikam dojíždět, máme čistou vodu a zdravé potraviny ze zahrady, nemusíme se bát o děti, když si hrají venku a největším luxusem je to, že můžeme dělat něco, co nás baví, a co si myslíme, že má smysl. Všechny tyto odpovědi se shodují právě s Enzensbergovými kategoriemi luxusu. [Librová 2002: 252] Mohla bych tedy na základě tohoto porovnání konstatovat, že samozásobitelé žijí svým způsobem luxusně. Nutno však dodat, že toto tvrzení nemůžeme zobecnit na všechny samozásobitele, neboť Librová se ve svém výzkumu zabývala pouze specifickou skupinou respondentů, značně se odlišující svým životním stylem od většinové populace.

2 Metodologie a výzkumná strategie

2.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Jak jsem již zmínila v úvodu této bakalářské práce, hlavním cílem mého výzkumu je zjistit odpověď na primární výzkumnou otázku: „Jaké jsou rozdíly mezi samozásobením rodin s dětmi, starších lidí ve věku nad 50 let a tzv. singles?“ Odpověď na tuto výzkumnou otázku chci zjistit především z toho důvodu, že přestože existuje velké množství výzkumů na téma samozásobitelství, většinou se zabírají tím, která ze skupin se zahrádkaření věnuje více, zda zahrádkaří více muži či ženy, nebo co pěstují, ale není k nalezení mnoho prací, které by se zabývaly právě tím, zda a jaké konkrétně existují rozdíly mezi samozásobením různých skupin obyvatelstva.

Výzkum byl tedy proveden mezi těmito uvedenými třemi skupinami respondentů – rodiny s dětmi, lidé ve věku nad 50 let a singles. Osobně si myslím, že jednotlivé skupiny se mezi sebou liší především důvody, které je k samozásobení vedly, dále také v čase, který této aktivitě věnují a v neposlední řadě zde dle mého názoru existují rozdíly v tom, jakou roli v jejich zahradnických počinech hraje ekologie. Zkrátka bych řekla, že životní způsob těchto tří skupin je velice odlišný a od toho se odvíjí také jejich postoje k samozásobitelství a to, jak u nich probíhá. S tím tedy souvisí další otázky, na které bych ráda našla odpověď: Jaké jsou důvody vedoucí lidi k samozásobitelství, jejich vyhlídky do budoucna, zda ovlivňuje jejich počínání na zahrádce ekologie, a jak konkrétně u respondentů zahrádkaření probíhá.

Dále jsem měla v plánu zjistit sekundární analýzou dat z již stávajícího výzkumu, jací lidé se samozásobitelství věnují – muži nebo ženy, jaký je jejich rodinný stav a kolik času tomu věnují. Zkrátka podat obrázek o tom, kdo je typický český samozásobitel. Stejně tak mě zajímalo, v jaké míře je zahrádkaření typické pro venkov a město.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké jsou rozdíly mezi samozásobením rodin s dětmi, lidí ve věku nad 50 let a tzv. singles?

Související výzkumné otázky:

- Jaké jsou důvody vedoucí k samozásobitelství?
- Jak ovlivňuje zahrádkaření sociální život zahrádkářů?
- Jaké jsou vyhlídky zahrádkářů do budoucna?
- Chovají se zahrádkáři ekologicky příznivě?

2.2 Metodologie a výzkumná strategie

K realizaci svého výzkumu jsem zvolila kvalitativní výzkumný přístup. Kvalitativní výzkum může být definován jako výzkum, který se zaměřuje na získání hlubokého vhledu do sociální reality na základě relativně malého počtu respondentů. Dá se říci, že nám umožňuje získat detailnější informace o zkoumaných jevech tak, jak by to s kvantitativními metodami nebylo možné. [Ragin 1994: 92] Díky užití kvalitativní metody jsem tedy získala mnoho zajímavých informací i při poměrně malém množství respondentů. Kvalitativní výzkum je, co se týče

metod, velice pestrý. Já jsem pro svůj výzkum jako techniku sběru dat použila polostrukturovaný rozhovor.

Pro polostrukturovaný rozhovor je charakteristické, že výzkumník vytváří okruhy otázek, které s respondenty bude při rozhovoru probírat. Výzkumník ovšem není vázán na pevnou strukturu rozhovoru, což znamená, že může měnit znění a pořadí otázek podle toho, jak rozhovor probíhá. Stejně tak může výzkumník některé otázky vypustit nebo naopak doplnit podle konkrétní situace. Jelikož při rozhovoru dochází k osobnímu kontaktu s respondenty, zdá se tato metoda poměrně výhodnou, neboť mám možnost pokládat například doplňující otázky při vzájemném neporozumění. Jelikož je rozhovor polostrukturovaný, další výhodou je to, že mám k dispozici kostru rozhovoru, která mi zaručuje, že jako výzkumník nezapomenu respondentovi položit nějakou z důležitých otázek. Jan Hendl charakterizuje polostrukturovaný rozhovor jako určitou střední cestu mezi nestrukturovaným a strukturovaným rozhovorem, která se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací. [Hendl 2005:164]

Před zahájením samotného výzkumu jsem si vyzkoušela, jak mi dotazování půjde, a jak budou otázky přesné a srozumitelné, na své rodině. To mi pomohlo odhalit nepřesnosti, kterých jsem se v otázkách dopustila, na základě čehož jsem pak otázky ještě upravila. Po provedení těchto zkušebních rozhovorů jsem se cítila jistější a mohla jsem vyrazit mezi své respondenty.

Na začátku každého rozhovoru jsem se respondentovi představila a objasnila mu, k čemu bude náš rozhovor sloužit. Stejně tak jsem poprosila respondenty, aby se představili oni mně. Šlo především o to, aby se respondenti cítili nenuceně a uvolněně, a aby měli z rozhovoru příjemný pocit. Rozhovory byly prováděny mezi čtyřma očima, jen já a dotazovaný. Nejčastěji v kavárně, na zahrádce či u respondentů doma. Všechny rozhovory byly zaznamenány na diktafon a uchovány v digitální podobě. Při rozhovorech byl použit nedirektivní přístup a otázky byly kladeny neutrálně. Při všech rozhovorech panovala přátelská a milá atmosféra.

2.4 Výzkumný vzorek

K výběru zkoumaného vzorku jsem použila částečně účelový výběr a částečně metodu sněhové koule.

To, že byl použit účelový výběr, znamená, že výběr vzorku byl založen na mém úsudku o tom, co by mělo být zkoumáno. Musela jsem tedy napřed přesně a jasně definovat populaci, kterou můj vzorek reprezentuje, a na základě toho jsem sháněla své respondenty. Některé z nich jsem sehnala přes sociální sítě, kde se mirespondenti ozvali na základě mnou zveřejněného příspěvku. Druhou část respondentů jsem sehnala za pomoci své rodiny a dále pak metodou sněhové koule, což znamená, že mě respondenti odkázali a předali kontakt na své známé, se kterými jsem poté také provedla rozhovory. Ve všech případech byli respondenti ochotní se výzkumu zúčastnit.

Do zkoumaného vzorku jsem vybírala respondenty podle mnou zadaných kritérií, ve kterých ale nehrálo roli pohlaví. Celkem se mého výzkumu zúčastnilo devět respondentů.

Cílovou skupinou výzkumu jsou tedy tři lidé ve věku nad 50 let, tři singles a tři rodiče od rodin s dětmi. Ve zkoumaném vzorku převažují ženy. Není tomu tak ale z důvodu, že by se ženy věnovaly zahrádkaření více než muži. Spíše jsou jen ženy ochotnější účastnit se výzkumu. Většina respondentů (konkrétně sedm z nich) má vlastní zahradu u domu, pouze dva docházejí na zahradku do zahrádkářské kolonie.

Výzkum nebyl zaměřen na konkrétní lokalitu. Respondenti pocházejí z různých míst na území České republiky.

Všichni respondenti byli před zahájením výzkumu ústně seznámeni s technikou sběru dat, se zvukovým záznamem, s jeho uchováním i vyhodnocením. Stejně tak byli seznámeni s tím, jak budou získaná data použita. Respondentům byla přislíbena anonymita, jména uvedená v mé práci byla tedy změněna a identitu respondentů znám pouze já jakožto výzkumník. Všechna získaná data v podobě zvukových záznamů slouží pouze k transkripci a analýze. Od respondentů nebyl vyžadován žádný informovaný souhlas ve formě dokumentu. Všichni respondenti souhlasili s mými podmínkami rozhovoru orální formou.

2.5 Charakteristika respondentů

Jak jsem již zmiňovala výše, respondenty lze rozdělit do tří skupin. První z nich tvoří lidé ve věku nad 50 let, druhou rodiče od rodin s dětmi a třetí tzv. singles. Rozhodla jsem se vytvořit přehlednou tabulku se seznamem respondentů. U respondentů v tabulce uvádím pouze křestní jméno, všechny uvedené informace jsou reálné a pravdivé. V empirické části tohoto výzkumu pak jednotlivé respondenty dále charakterizuji a hodnotím s nimi provedené rozhovory. Respondenti jsou seřazeni podle skupin, do kterých byli zařazeni.

V tabulce jsou respondenti rozděleni do tří skupin:

- Skupina č. 1 = lidé ve věku nad 50 let
- Skupina č. 2 = rodiny s dětmi
- Skupina č. 3 = singles

Tabulka č. 1: Seznam respondentů

Číslo respondenta	Jméno	Věk	Povolání	Doba zahrádkaření	Typ zahrádky	Skupina
Respondent 1	Ivana	58 let	Sociální pracovnice	10 let	V kolonii	Skupina č. 1
Respondent 2	Anna	58 let	Účetní	35 let	U domu	Skupina č. 1
Respondent 3	Kateřina	62 let	Důchodce	40 let	V kolonii	Skupina č. 1
Respondent 4	Kamila	42 let	Strategický nákupčí	8 let	U domu	Skupina č. 2
Respondent 5	Lenka	49 let	Správkyňě pohledávek	21 let	V kolonii	Skupina č. 2
Respondent 6	Josef	38 let	Historik	6 let	U domu	Skupina č. 2
Respondent 7	Michaela	30 let	Dělnice	10 let	U domu	Skupina č. 3
Respondent 8	Zuzana	31 let	OSVČ	5 let	U domu	Skupina č. 3
Respondent 9	Barbora	31 let	Ošetřovatelka telat	8 let	U domu	Skupina č. 3

Zdroj: Autor.

2.6 Zpracování dat

Data byla sbírána na jaře loňského roku. Všechny rozhovory tedy proběhly v období od března do dubna roku 2017. Bezprostředně po pořízení záznamů jsem sama všechny získané rozhovory přepisovala v programů f4. Pro přepis jsem zvolila techniku tzv. doslovné transkripce. Jedná se o proces doslovného převodu mluveného projevu z interview do písemné podoby, což je proces časově velice náročný, ale nutný pro podrobné vyhodnocení provedených rozhovorů.

Sesbíraná a přepsaná data byla následně nahrána do programu MAXQDA 12, kde byla také kódována. Použita byla metoda tzv. otevřeného kódování. Při použití této metody jsem v textu hledala jednotlivé pojmy, a těm přiřazovala označení. Zkrátka jsem vytvářela jednotlivé kódy. Tyto kódy jsem řadila do kategorií. Tento proces se nazývá kategorizace. Poté jsem určovala vlastnosti jednotlivých kategorií. Nutno zmínit, že základní baterie kódů byla z velké části dána výzkumnými otázkami a scénářem rozhovoru. Samotný strom kódů je součástí příloh této bakalářské práce.

3 Empirická část

3.1 Jaký je český samozásobitel. Sekundární analýza dat z kvantitativního výzkumu

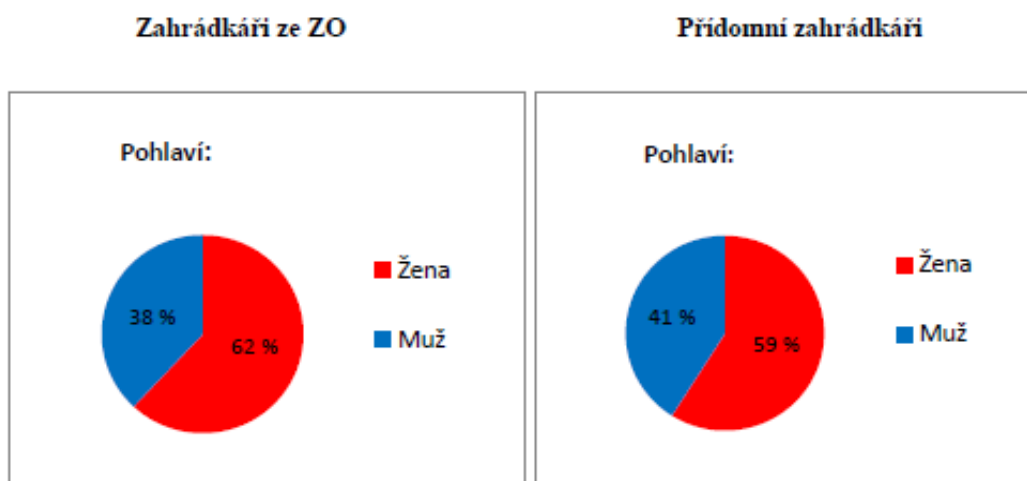
Pro svou sekundární analýzu dat jsem si vybrala výzkum Pavlíny Divínové, který byl součástí její bakalářské práce na téma „Zahrádkové osady, zahrádkaření a samozásobitelství: mikroregionální sonda“. Zajímal mě především věk a pohlaví zahrádkářů, jejich rodinný stav a v neposlední řadě také čas, který zahrádkaření věnují. Zkrátka, pokusím se odpovědět na otázku, kdo to vlastně samozásobitelé jsou. Autorka výzkumu se věnovala také srovnání zahrádkářů, kteří bydlí v domě se zahradou a těch, kteří zahrádkaří v zahrádkových osadách. Toto srovnání mi připadá celkem zajímavé, takže ho zde také uvádím. Autorka výzkumu získala 93 vyplněných dotazníků, z toho 52 ze zahrádkových osad a 41 od přídomních zahrádkářů. Výzkum byl prováděn v okolí obce Zubří.

3.1.1 Pohlaví a věk zahrádkářů

Jak můžeme vidět z následujících grafů, z dotazníkového šetření vyplynulo, že nejvíce zahrádkaří ženy ve věku 65 a více let, a to jak v zahrádkových osadách, tak na zahradách rodinných domů. Autorka však uvádí, že si nemyslí, že by tomu bylo skutečně tak, neboť z výzkumu, který uskutečnil Kubera v roce 2011 na Jindřichohradecku, bylo zjištěno, že naopak zahrádkaří více muži. V dotaznících, které Divínová získala vyplněné, pak ale bylo ve velké míře uvedeno, že na zahrádce dochází většinou oba partneři, je tedy možné, že zahradničí stejně ženy i muži, jen muži raději nechali vyplnění dotazníku na ženách, které bývají, co se výzkumů týče, ochotnější, což mohu potvrdit z vlastní zkušenosti se sháněním respondentů pro své rozhovory, kdy sehnat respondenty mužského pohlaví skutečně nebylo snadné, zatímco ženy se samy ochotně nabízely, abych s nimi provedla rozhovor.

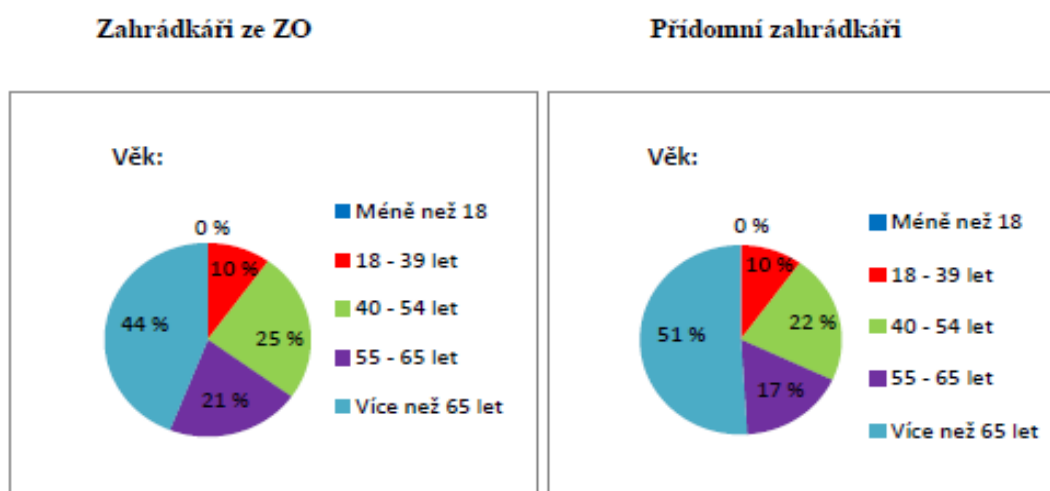
Co se věku týče, potvrdilo se, že většina zahrádkářů je důchodového věku, což je výsledek, který se shoduje s ostatními výzkumy prováděnými na území ČR. Jak můžeme vidět z druhého grafu, žádný zahrádkář nebyl mladší 18 - ti let, a ve věku nad 54 let bylo více než 60% respondentů. To se dá vysvětlit tím, že starší lidé a lidé v důchodu mají více volného času než lidé zaměstnaní a přítomnost na zahrádce berou také jako společenskou událost, neboť se tam setkávají s dalšími lidmi a klábosí se sousedy. Zde je patrný rozdíl při srovnání se zeměmi západní Evropy. Jak uvádí například H. Librová, typický francouzský zahrádkář není penzista, ale má asi 35 let a dvě děti. [Librová 2003: 203]

Grafy č. 1, 2: Zastoupení zahrádkářů dle pohlaví

Zdroj: Pavlína Divínová, 2015

Grafy č. 3,4: Zastoupení zahrádkářů dle věku

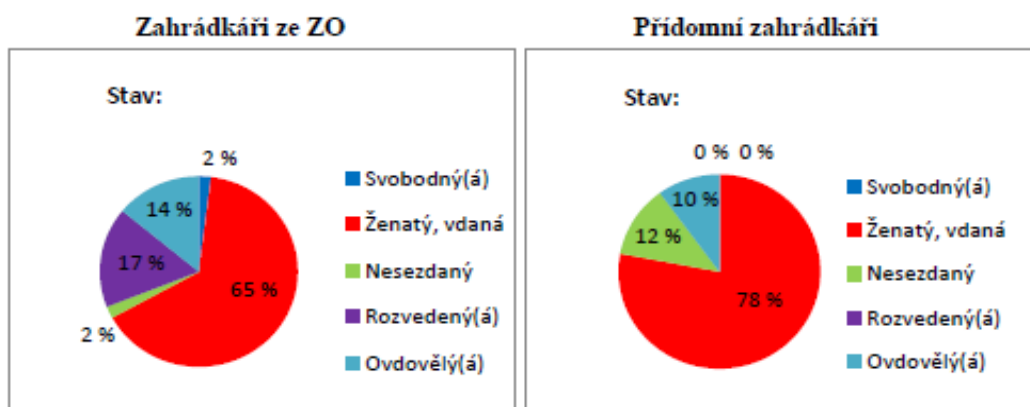

Zdroj: Pavlína Divínová, 2015

3.1.2 Rodinný stav

Jak můžeme vidět z grafů, největší procento zahrádkářů žije v manželství, nejmenší procento pak tvoří lidé svobodní, tzv. singles. To mohu potvrdit z vlastní zkušenosti, kdy při shánění respondentů pro rozhovory k mé bakalářské práci bylo opravdu obtížné sehnat zahrádkáře, kteří by se řadili do skupiny právě tzv. singles. Jak můžeme vidět z výzkumu Divínové, v zahrádkářských koloniích jí dotazník vyplnila pouze dvě procenta respondentů z této kategorie, a co se týká zahrádkářů přídomních, tam dotazník nevyplnil ani jeden svobodný člověk, což se dalo předpokládat, neboť není časté, aby člověk, který žije sám, bydlel v rodinném domě se zahradou.

Grafy č. 5,6: Zastoupení zahrádkářů dle rodinného stavu

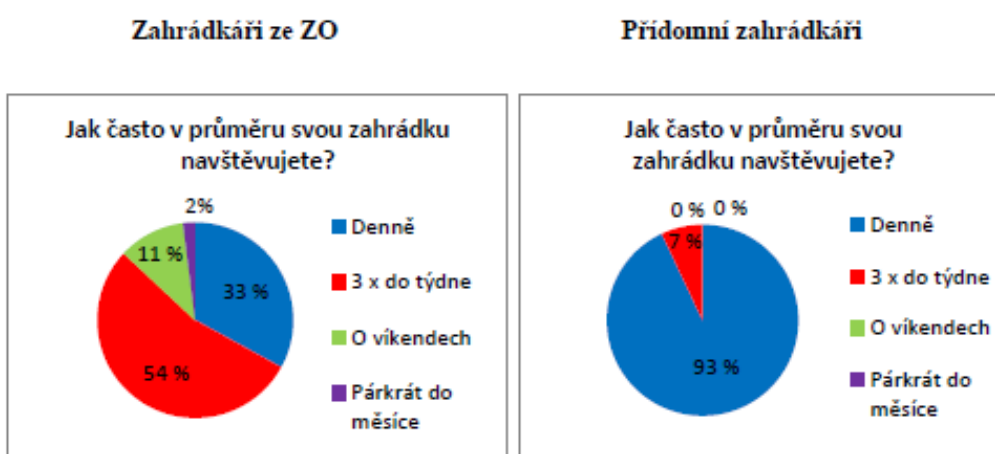

Zdroj: Pavlína Divínová, 2015

3.1.3 Čas věnovaný zahrádce

Poslední informace, která mě z výzkumu P. Divínové zajímala, bylo to, kolik času průměrně zahrádkáři věnují zahrádkaření. Je evidentní, že zahrádkáři přidomní věnují své zahrádce více času než zahrádkáři, kteří mají zahrádku v ZO, což je pochopitelné. Jak vidíme z grafu, 93% přidomních zahrádkářů se zahrádce věnuje denně, zatímco zahrádkářů ze ZO se věnuje zahrádce denně pouze 33% dotázaných a třikrát týdně 54% dotázaných, což ukazuje, že své zahrádky nezanedbávají a starají se o ně pravidelně, tak, aby nepřišly o úrodu, i přesto že na zahrádku musejí docházet. Vidíme, že 11% zahrádkářů ze ZO navštěvuje svou zahrádku pouze o víkendech. Myslím, že v tomto případě jde o zahrádkáře, kteří mají svou zahrádku převážně k relaxaci a o rodiny s dětmi, kterým jde o to, aby se děti dostaly na čerstvý vzduch. Je možné, že si na zahrádce také něco pěstují, ale nejspíše ne v takové míře jako ostatní zahrádkáři, a zahrádku využívají především k rekreačním účelům.

Grafy č. 7,8: Čas strávený na zahrádce

Zdroj: Pavlína Divínová, 2015

3.1.4 Jaký je český samozásobitel?

Jaký je tedy typický český samozásobitel? Na základě výzkumu P. Divínové mohu konstatovat, že typickým českým samozásobitelem je žena ve věku 65 a více let, která je vdaná a o svou zahrádku se stará minimálně třikrát do týdne. Pokud má zahradu u svého rodinného domu, pak většinou zahradničí denně. Nejmenší skupinou zahrádkářů jsou tzv. singles, kterých zahradničí minimum, v tomto výzkumu šlo dokonce o pouhá dvě procenta. To může však být způsobeno také rozložením naší populace, neboť v její struktuře je nejméně zastoupena právě skupina zmiňovaných singles, i přesto že jejich počet ve společnosti neustále roste. Důležité je také říci, že přestože se výzkumu účastnily převážně ženy, v dotaznících často uváděly, že se zahradničení věnují společně s partnerem, je tedy možné, že množství mužů a žen, věnujících se samozásobení, se ve skutečnosti tolik neliší.

Získané informace jsem porovnávala ještě s výzkumem Jehličky a Smithe, zmiňovaným již v předchozích kapitolách. Ti se rovněž věnovali výzkumu samozásobitelství v České republice. Stejně jako Divínová, i oni zjistili, že starší lidé mají větší tendenci k zahradničení než mladší generace, ale ve skutečnosti se lidé v důchodovém věku a nezaměstnaní zahrádce nevěnují více než lidé ekonomicky aktivní. Z jejich výzkumu také vyplynulo, že podíl osob s vysokou životní úrovní, kteří si pěstují vlastní potraviny, je vyšší (43,6), než podíl samozásobitelů s nižší životní úrovní (35%). A podíl samozásobitelů s terciární a základní úrovní vzdělání je nižší, než samozásobitelů s maturitou. [Jehlička, Smith 2011: 367]

Cílem bylo také zjistit, zda samozásobitelství probíhá pouze na venkově, nebo zda se s ním můžeme setkat i ve městě. Z výzkumu Jehličky a Smithe jasně vyplývá, že samozásobitelství probíhá jak na venkově, tak ve městě, i když tam v menší míře. Konkrétně v Praze se podle jejich výzkumu věnuje samozásobitelství 21% obyvatel, ve středních městech 41% a v obcích s méně než 2000 obyvateli se samozásobitelství věnuje 65% obyvatel.

[Jehlička, Smith 2011: 367]

3.2 Deskripce získaných dat

V této kapitole popisují získaná data, která jsou zde řazena chronologicky, podle doby, kdy byly jednotlivé rozhovory pořizeny. Respondenti jsou nejprve krátce představeni a poté charakterizováni jak oni, tak jejich přístup k samozásobitelství. Tato charakteristika respondentů je sestavena podle vzoru výzkumných otázek. Nejprve se věnují samozásobitelství jako takovému – jak dlouho se mu respondenti věnují, jejich motivaci, věnovanému času, vlivu na rodinný rozpočet a na sociální život, pozitivům a negativům samozásobitelství a v neposlední řadě také jejich vyhlídkám do budoucna. Dále se věnují postoji respondentů k technice a jejímu užívání, stravování, spotřebnímu chování a samozřejmě také jejich zájmu o ekologii.

3.2.1. Respondent 1 (Skupina 1)

První respondentka se jmenuje Ivana. Je jí 58 let a pracuje jako sociální pracovníce. Zahradu převzala po svých rodičích asi před deseti lety a dojíždí na ni do zahrádkářské kolonie. V domácnosti žije se svým manželem. Rozhovor probíhal u nich doma v příjemném prostředí a hodnotím jej jako přínosný.

Ivana se pohybuje na zahradě již od dětství. Od mala jezdila s rodiči na chalupu, kde si pěstovali vlastní ovoce i zeleninu. Tuto zahrádku po nich později převzala. Její rodiče, kteří žili za totality, vedli k zahrádkaření nedostatek, který v té době panoval. Ivana má již zahrádkaření pouze jako hobby. Ale před nedávnem se s manželem rozhodli zahrádku rozšířit, aby nemuseli být v takové míře závislí na obchodech, neboť si myslí, že kvalita zeleniny a ovoce v obchodech poklesla, zatímco ceny vzrostly.

Respondentka pěstuje velké množství zeleniny a asi dvacet ovocných stromů, naproti tomu pěstuje jen minimum okrasných rostlin. Převažuje tedy užitná funkce zahrady, ale jak sama respondentka zmiňuje, využívají také její rekreační funkce. Na zahradě tráví s manželem téměř každý víkend od jara do podzimu, ale nevěnují celý čas pouze péči o zahradu. „*My tam trávíme skoro každý víkend od jara do podzimu. Ale samozřejmě ne každý ten víkend jako pilně pracujem na tý zahradě. Samozřejmě, že tam taky jako odpočíváme, že jo, opalujem se a tak. Hrajem různé hry... Takže určitě ten veškerý čas, kterej na tý zahradě strávíme, tak nevěnujem teda tomu pěstování.*” Péči o zahradu se věnuje převážně Ivana, ale pokud je třeba udělat nějakou těžší práci, zastane ji manžel.

Jako pozitiva zahradničení uvádí respondentka především čerstvost a kvalitu potravin, která se dle jejího názoru rozhodně nedá srovnávat s potravinami v supermarketech. Jako jediné negativum na zahradničení shledává to, že je limitováno ročním obdobím, takže člověk nemůže být nezávislý na obchodech celoročně. „*Když to tak řeknu, tak máte prostě omezený sortiment po určitou dobu, jo. Protože jahody v zimě prostě člověk nevyrostí tak, jako v obchodě. Někdy je taky člověk ohrožený škůdci a nějakýma výkyvy počasí, takže ne vždycky se zadarí, no.*”

Výpěstky má respondentka především pro svou vlastní potřebu, i když občas něco málo vymění se sousedy. Zeleninu uskladňuje ve sklepě, konzervuje a zavařuje. V případě velké nadúrody chodí zeleninu a ovoce prodávat i na trh. Primárně však pěstuje potraviny pro svou rodinu.

Na otázku, co pro ni osobně znamená samozásobitelství, odpověděla respondentka, že je to pro ni především relaxace, při zahradničení přichází na jiné myšlenky a odpočívá. Dále pak uvedla, že je pro ni také důležitý pocit uspokojení z toho, co vše si dokáže vypěstovat. Ale co se týká vlivu samozásobitelství na život, myslí si respondentka, že to její život nijak zásadně neovlivnilo.

Do budoucna chce respondentka rozšířit jak plochu pěstování, tak i sortiment. Jednak proto, že ji to baví, ale také proto, že si myslí, že se to vyplatí. Ostatním lidem by respondentka zahradničení doporučila především kvůli jeho sociální funkci. *„Třeba vnoučátka, když přijdou, nebo to, tak se mnou na tý zahradě pracujou a jsme si jakoby blíž pak, si myslím. Potom určitě je tam nějaký získání nových přátel a určitě třeba si myslím, že... Že to zahradničení, že to stmeluje tu komunitu třeba v té vesnici, nebo v té zahrádkářské komunitě.”* Myslí si tedy, že zahrádkaření ovlivňuje sociální život člověka. Také ona sama díky této zálibě získala nové přátele.

Co se týká rodinného rozpočtu, podle respondenty na něj zahradničení rozhodně vliv má. Není to sice primární důvod, proč se zahradničení věnuje, ale myslí si, že díky tomu trochu ušetří, přestože ta částka není na rodinném rozpočtu moc znatelná.

Při práci na zahradě používá respondentka běžnou techniku, jako je sekačka a běžné zahradní náčiní. Hnojiva používá minimálně, většinou u malých stromků, nebo při napadení rostlin škůdci. Při hnojení zeleniny používá respondentka kvašený slepičinec.

V obchodech respondentka nakupuje běžné potraviny, kterým v rámci možností důvěřuje. Ze zeleniny a ovoce kupuje jen minimum, neboť si většinu vypěstuje sama. Na nákupy chodí respondentka dvakrát až třikrát týdně a neupřednostňuje ani supermarkety, ani menší obchody, ale nakupuje podle toho, kde co mají zrovna ve slevě. Co se týká toho, kolik ušetří tím, že si některé potraviny pěstuje doma, nedokáže respondentka odhadnout, kolik peněz by to mohlo být.

O ochranu životního prostředí se respondentka zajímá, ale není členem žádné organizace. Na střeše domu má fotovoltaiku. *„No, fotovoltaika, to je vlastně, ehm, takové zařízení, které, ehm, vlastně přeměňuje sluneční záření na elektřinu, a tu my vlastně pak teda používáme. Takže se takhle nějak jakoby snažíme šetřit tu naši... To naše prostředí.”* Z odpadu třídí respondentka pouze to nejzákladnější – papír, sklo a plasty. Stejně tak třídí i odpad na zahrádce. Bio odpad kompostuje, ale rozhodně nic nespaluje. Zahrádkaření je podle ní ekologicky příznivé především proto, že je třeba dovážet méně zboží a také proto, že se při pěstování spotřebovává méně hnojiv.

Rozdíl mezi domácí a kupovanou zeleninou shledává respondentka především v kvalitě, v chuti a v čerstvosti. *„Třeba když koupím okurku, tak se jí doma nikdo už nedotkne. Stejně tak s rajčatama, protože prostě ten rozdíl tam určitě je v chuti jo, v tý kvalitě. No a potom taky v čerstvosti, protože ty utržený potraviny, čerstvý, ze zahrádky samozřejmě chutnají jinak, ehm, než to, co se dopraví přes půlku Evropy a dozrává to cestou, že jo.”*

Co se týká dovolené, tráví respondentka s rodinou vždy část dovolené na chalupě a část dovolené v zahraničí. Rozhodně ale nevyhledávají ta místa, kde je velké množství lidí. Většinou jedou na dovolenou pod stan. Odjíždí maximálně tak na devět dní, takže když je potřeba, postará se o zahrádku sousedka. Jinak se starají sami.

3.2.2 Respondent 2 (Skupina 1)

Druhá respondentka se jmenuje Anna. Je jí 58 let a pracuje jako účetní. Zahradničení se věnovali také její rodiče. Ona sama zahradničí již 35 let a to především z toho důvodu, že jí zahradničení baví a ráda se o zahrádku stará. Respondentka má vlastní zahrádku u rodinného domu. V domácnosti žije pouze se svým manželem, má dvě dospělé děti a vnoučata. Rozhovor probíhal v jedné kavárně v Kutné Hoře. Atmosféra byla uvolněná a rozhovor hodnotím kladně.

Respondentka uvedla, že rozhodnutí pěstovat si vlastní zeleninu a ovoce vyplynulo z okolností, především byla ovlivněna prostředím, ve kterém vyrůstala, a její rozhodnutí věnovat se zahradničení bylo dovršeno, když si s manželem pořídili rodinný dům se zahradou. Nebylo to tedy rozhodnutí ze dne na den. Na zahrádce respondentka pěstuje několik druhů zeleniny, ovoce, bylinky, květiny a ovocné stromy. Péči o zahrádku nevěnuje mnoho času. Jak sama říká, jde jen o nasazení a zalévání, což jí zabere akorát chvilku odpoledne. O zahrádku se stará především respondentka a občas jí vypomůže dcera. Nikdo jiný se práce na zahrádce neúčastní.

Mezi hlavní pozitiva zahrádkaření řadí respondentka především to, že má k dispozici čerstvé ovoce a zeleninu, které jsou ošetřené minimem chemie a tudíž mnohem zdravější, než ty kupované, a stejně tak mnohem chutnější. Žádná negativa respondentku nenapadla.

Výpěstky má respondentka především pro svou vlastní potřebu a pro vnoučata, neprodává je, ani nevyměňuje.

Zahrádkaření pro ni znamená především relaxaci. „*Tak pro mě je to především teda jakoby relax, že u toho vlastně odpočívám, uvolním se u toho, přijdu na jiný myšlenky. A je to vlastně takovej relax, řekla bych s příjemným užitekem.*” Jinak si respondentka myslí, že zahradničení její život nijak zásadně neovlivnilo. Je pro ni spíše koníčkem.

Do budoucna si chce respondentka především zachovat to minimum, které na zahrádce má, co nejdéle. Ostatním by rozhodně doporučila, aby se stali zahrádkáři, a to především proto, že má člověk ovoce a zeleninu pořád při ruce, a to čerstvé, chutné a zdravé.

Co se týká sociálního života, respondentka není členem žádné komunity, která by se zabývala zahrádkařením, ale stýká se s přáteli, kteří jsou také zahrádkáři. Rodinný rozpočet je prý zahradničením ovlivněn minimálně, ale příznivě. Kolik přesně samozásobením ušetří, respondentka neví, ale myslí si, že je to naprosto minimální a zanedbatelná částka.

Respondentka zastává názor, že je dobré zapojovat do prací na zahradě také děti, a že je dobře, když mohu pozorovat, jak rostliny rostou. Ona sama zapojuje vnoučata.

Co se týká techniky, používá respondentka při práci na zahradě pouze sekačku, jinak běžné ruční náčiní. Rostliny hnojí především přírodními hnojivy. Před jarem kupuje granulovaný koňský hnůj a jinak užívá ke hnojení svůj vlastní kompost.

V obchodech nakupuje respondentka běžné, základní potraviny. Těmto kupovaným potravinám důvěřuje, neboť si před jejich koupí vždy přečte složení, a odkud potraviny pochází. Nakupuje i zeleninu a ovoce, ve velké míře především přes zimu, ale i v létě kupuje některé druhy, které ona sama nepěstuje. Nakupuje raději v supermarketech než v menších obchodech především kvůli přístupu obchodníků k lidem. „*No, rozhodně v marketech. Já nemám ráda, když jdu do těch malejch obchůdků, jak ty prodavači tam na vás koukaj, abyste jim náhodou něco neukradli... To určitě... To mi vadí, no.*”

O ochranu životního prostředí se respondentka zajímá, ale nijak aktivně se neangažuje. Z odpadu třídí především plasty, kovy, sklo, kartony od nápojů a oblečení vozí do kontejnerů na to určených. Část odpadu, který vzniká na zahrádce, kompostuje. Druhou část pak dává do bio odpadu, na který má zvláštní popelnici. Zahrádkaření je podle respondenty ekologicky příznivé především proto, že při něm není používáno velké množství chemických hnojiv, která by se dostávala do půdy.

Rozdíl mezi kupovanými a domácími potravinami pociťuje respondentka především v chuti a čerstvosti.

Dovolenou tráví respondentka s manželem většinou v České republice, kde jezdí na výlety do přírody. V jejich nepřítomnosti se o zahrádku stará buď dcera, nebo syn.

3.2.3 Respondent 3 (Skupina 1)

Třetí respondentka se jmenuje Kateřina. Je jí 62 let a je v důchodu. Zahrádkaření se věnuje společně se svým manželem již 40 let. Zahrádku odkoupila od svých rodičů, kteří již péči o zahradu nezvládali a dochází na ni do zahrádkářské kolonie. V domácnosti žije Kateřina s manželem, který je stejně jako ona v důchodu. Přestože je respondentka z Prahy, probíhal rozhovor v kavárně v Kutné Hoře, kde byla respondentka na návštěvě u svých dětí, které mi s ní rozhovor domluvili. Atmosféra rozhovoru byla příjemná, respondentka byla usměvavá a velice milá a celkově rozhovor hodnotím pozitivně.

K zahrádkaření vedlo respondentku více důvodů. „*Tak k pěstování ovoce a zeleniny jsme měli několik svých důvodů. Jednak teda nebydlíme na vesnici, ale v panelovém pronajatém bytě a nechtěli jsme být zavřeni jen mezi čtyřmi stěnami. Příroda je nádherná a oba ji milujeme. A pak máme zde jenom samoobsluhu, kde je sice koutek se zeleninou, ale naše čerstvá zelenina a ovoce se chutí k tomu kupovanému nedá vůbec srovnávat. Podle mě je vynikající, nehledě na to, že upřednostňujeme pěstování s minimem chemie, takže vlastně naše produkty jsou prakticky bio.*” Rozhodnutí pěstovat si vlastní ovoce a zeleninu u nich neproběhlo ze dne na den, ale delší dobu o tom s manželem uvažovali, a jakmile se naskytla příležitost, tak neváhali a zahrádku si pořídili.

Na zahrádce pěstuje respondentka velké množství druhů ovoce a zeleniny. Péči o zahrádku věnují s manželem každé dopoledne, když to počasí dovolí. Na péči se podílejí pouze oni dva,

žádní jiní rodinní příslušníci se neúčastní. Jak sama respondentka uvádí, pracují na zahrádce pomalu, podle svých sil a možností, neboť mají spoustu času a nic je nehoní, jelikož jsou v důchodu.

Pozitiva zahrádkaření vidí respondentka v mnoha aspektech. Především je ráda, že je díky zahrádkaření v přírodě, má dostatek pohybu a samozřejmě radost ze svých výpěstků. Žádná negativa respondentku nenapadla.

Výpěstky má respondentka převážně pro svou vlastní potřebu, ale pokud je velká úroda, podaruje sousedy, nebo s nimi vymění své výpěstky za druhy, které ona sama nepěstuje. Co s manželem nezkonsumují čerstvé, to respondentka zavařuje na zimu, což je pro ni také velkou finanční výpomocí vzhledem k cenám potravin v obchodech.

Zahradničení pro respondentku znamená mnoho a svůj život už si bez něj nedokáže představit. Především pro ni zahrádka představuje formu relaxace. *„Bez zahrádky si už svůj život nedovedeme ani představit. Je tam super relaxace. Když je volněji, tak si tam i něco opečeme, ražniči nebo makrelu. Chceme si postavit i udírnu. Na to se těším. Posedíme v klidu a odpočíváme... A potom je pro nás také důležité, že máme vlastní ovoce a zeleninu, protože nemáme velké důchody a tolik zeleniny bychom si z nich koupit nemohli. Hlavně teda čerstvé zeleniny...“* Myslí si, že její život je z velké míry ovlivněn právě zahradničením.

Do budoucna si chtějí s manželem především přizpůsobit zahrádku tak, aby stačily na její udržování. *„No, roky nám pomalu přibývají, proto jsme se rozhodli ty záhony s keři, které tomu vyhovují, pokrýt netkanou fólií, aby nebylo tolik pletí. Ale na zahrádce není s prací nikdy konec. Vždycky se najde ještě něco, co je třeba vylepšit a udělat. Zatím zdravotní trochu slouží, takže pěstujeme podle svých sil a možností. Do budoucna možná některé druhy omezíme.“*

Ostatním by respondentka zahradničení rozhodně doporučila, jednak proto, že podle ní napomáhá k sepsání s přírodou, ale také pro samotné výpěstky. *„Určitě bych doporučila všem, aby měli zahrádku. Nejen pro pěstování, ale i pro to sepsání s přírodou, kdy třeba po ránu je na rostlinách ještě rosa, která se ve slunci třpytí, a do toho ptáci u krmítka vyzpěvují. Je tu klid a pohoda a chce to jen sednout a všechno to vnímat. Doporučila bych to i rodinám s dětmi, aby byly vedeny k lásce k přírodě, zvířatům, aby věděly, jak se rostliny pěstují, protože mnozí je znají jenom ze supermarketů. Příroda je prostě jedinečná a člověk by se k ní měl chovat s úctou a pokorou.“*

Sociální život respondentky zahradničení nijak zvlášť neovlivňuje. Seznámila se díky němu pouze se sousedy přes plot, se kterými si vyměňují rady a občas také výpěstky. Co se týká rodinného rozpočtu, ten je zahradničením ovlivněn pozitivně. Kolik přibližně díky němu rodina ušetří, si ale respondentka netroufá odhadnout.

Při práci na zahradě respondentka žádné stroje nevyužívá a vystačí si pouze s klasickým ručním zahradním náčiním. Zahrádku hnojí respondentka především vlastním kompostem a granulovaným koňským hnojem. V době vegetace pak užívá tekutá hnojiva, která jsou

určena pro jednotlivé druhy zeleniny, a občas vyrobí respondentka také zálivku z kvašených kopřiv.

V obchodech nakupuje respondentka především potraviny potřebné k vaření a maso. Kupovaným potravinám příliš nedůvěřuje. Vždy kontroluje výrobce a datum spotřeby, ale zastává názor, že domácí je zkrátka mnohem lepší, a proto občas upeče i domácí pečivo. Zeleninu a ovoce kupuje respondentka pouze v zimních měsících, kdy nemá k dispozici svou vlastní, ale pouze v omezeném množství. Na podzim pak ještě kupuje brambory a cibuli na uskladnění od soukromého zemědělce. Na nákupy chodí nejraději do menších specializovaných obchodů.

O ochranu životního prostředí se respondentka zajímá, ale aktivně se neangažuje. Z odpadu třídí papír, plasty, sklo a oděvy. Odpad, který vzniká na zahrádce, s manželem kompostují. Mají tři velké kompostéry, do kterých dávají veškeré zbytky, plevel a trávu. Zahradničení je podle respondentky ekologicky příznivé především proto, že se díky němu nezatěžuje příroda tolik dopravou.

Rozdíl mezi kupovanými a vlastními potravinami respondentka pocítuje zásadní. *„Tak samozřejmě to pocítuji. Kdo vyrábí produkty ve velkém a zásobuje supermarkety, musí dodržet i určité jejich požadavky, aby ovoce a zelenina vypadaly krásně a dlouho vydržely a nekazily se. Proto jsou ty produkty většinou ošetřeny chemií. Schválně jsem jednou koupila dvě jablka a nechala je v kuchyni v misce. Ta jablka tam byla dva měsíce beze změny. Moje jablíčka by se už dávno scvrkla. Povrch těch kupovaných jablek byl jako navoskovaný. Dokonce to ani nešlo umýt. Proto mám raději moje jablíčka. Sice mají sem tam flíček, ale jsou chuťově výborné. Totéž je i v zimním období se zeleninou. Ta se dováží z ciziny a bývá trhaná ještě nedozrálá, s tím, že ji před tou dálkovou cestou ošetří zase postřikem, aby než kamion dorazí do cíle, dozrála. Ale pak ta rajčata nemají vůbec žádnou chuť. Holt byznys je byznys ku škodě zákazníka.“*

Dovolenou tráví respondentka vždy na zahrádce a nikam jinam nejezdí. Dovolená pro ni znamená práci a odpočinek na zahrádce.

3.2.4 Respondent 4 (Skupina 2)

Čtvrtá respondentka se jmenuje Kamila. Je jí 42 let a pracuje jako strategický nákupčí. Zahradničení se věnuje po celý život. Dříve zahradničila společně s rodiči, ale na vlastní zahrádce se této činnosti věnuje nyní osm let. Respondentka má vlastní zahradu u domu, jejíž součástí jsou i skleníky a zimní zahrada. Žije společně s manželem a s jednou dcerou. Rozhovor se uskutečnil v kavárně a proběhl poměrně rychle, neboť respondentka spěchala do práce. I přesto pro mě byl tento rozhovor přínosem.

Zahradničení je u respondentky v rodině generační záležitostí, a dá se říci, že celá její rodina je zemědělsky založena. K rozhodnutí, že se ona sama bude věnovat samozásobení, u ní došlo již v dětství, kdy si přála takto žít. Pěstuje mnoho druhů zeleniny, bylinky, ovoce i okrasné květiny. Pěstování věnuje přes léto přibližně jednu až dvě hodiny v pracovní dny a přes víkend až pět hodin.

Pěstování se věnuje jak respondentka, tak její široká rodina, i přátelé. „*Tak hlavně s rodiči, se strýcem a s přáteli si pomáháme. Vyměňujeme si různé přísady a potom s těžšími pracemi mi pomáhá manžel. A někdy zaúkoluju dceru, aby zalejvala. Ale je to hlavně moje záležitost, protože u toho relaxuju.*”

Jako pozitiva zahrádkaření shledává respondentka především to, že výpěstky jsou čerstvé, a ví, čím je hnojila, a co obsahují. Navíc má bio potraviny za nízkou cenu, takže poměrně dost peněz pěstováním ušetří. Kladně také hodnotí pohyb na čerstvém vzduchu a přátelství s ostatními zahrádkáři. Nevýhodou je dle respondentky to, že úroda je nejistá, a že přes zimu musí kupovat zeleninu z obchodu, která je bez chuti. Jiná negativa na zahrádkaření nevidí.

Vypěstované plodiny využívá respondentka především pro svou vlastní spotřebu, pro rodinu a přátele. Výpěstky zavařuje, mrazí, suší a uskladňuje ve sklepě.

Zahrádkaření pro ni znamená především příjemný relax a kvalitní potraviny, které jsou kdykoliv dostupné. Celkově ovlivnilo pěstování její život pozitivně. Co se týče budoucnosti, chtěla by respondentka hlavně udržet velikost zahrady a všechny druhy, které nyní pěstuje, především z toho důvodu, že v případě krize je to pro její rodinu záložní zdroj obživy. Ostatním by zahrádkaření doporučila především proto, že to může člověku obohatit život. „*Když sníte čerstvě utržené rajče, tak pochopíte jeho skutečnou chuť. Na druhou stranu nemá smysl dělat to, ehm, co Vás nebaví, a nutit se do toho. Je to jako zpívání. Ne všichni budou operní pěvci, ale pokud, ehm, to Váš život obohatí jako mě, tak jděte do toho, no. Váš život bude mít, když to tak řeknu, nový rozměr.*”

Její sociální život je zahradničením ovlivněn, ale ten vliv není až tak velký. „*No, tak jak jsem říkala, ehm, pocházím z rodiny, kde se tahle vlastnost dědí, a lidé se potom najdou vzájemně sami. Je to jako každý jiný koníček. A tím, že nejsem součástí zahrádkářské kolonie, tak sdílím všechno jenom s rodinou, sousedy a s okolím no...*” Rodinný rozpočet je ovlivněn kladně. Respondentka uvádí, že díky zahradničení rozhodně ušetří, ale bohužel neodhadne kolik.

Co se týká techniky, používá respondentka při práci na zahradě víceméně standardní náčiní oblíbené značky Fiskars. Co mě zaujalo, byl elektrický plašič na krtky a strunové a elektrické

nůžky. Na hnojení využívá respondentka především vlastní kompost. Dále občasně používá koupený kravský hnůj a výluh z kuřinců.

Kupovat se snaží především tuzemské potraviny, ale pokud není zbytí, občas koupí respondentka i zahraniční potraviny, ovšem vždy si ověří původ. Je ochotná si připlatit za kvalitu. Kupovaným potravinám důvěřuje, ale vše si vždy raději zkontroluje. „*Jo, ale jak se říká, důvěřuj, ale prověřuj. Takže si většinu kontroluju. Největší problém může být u masa a mléka.*” Zeleninu a ovoce kupuje respondentka pouze přes zimu, přes léto si vystačí s vlastními zásobami. V zimě kupuje především papriky, rajčata, okurky a exotické ovoce. Chodí každý den na menší nákup a preferuje menší obchůdky, bohužel kvůli pracovnímu shonu je nucena navštěvovat supermarkety, neboť specializované menší prodejny mívají otevřeno nejdéle do šesti hodin, což bohužel nestíhá. Kupuje především mléčné výrobky, maso, mouku, koření a exotické ovoce.

O ochranu životního prostředí se respondentka zajímá, nijak aktivně se neangažuje, ale třídí odpad. „*Tak třídíme plasty, papír, textil, kov a ostatní, co nemůžeme vytrít, tak dáváme na recyklační dvůr. Pro mě je to životní styl. Prostě jsem součástí přírody a vážím si toho, kde žiju, a jaká tady ta příroda je. A chci ji takovou zachovat. Navíc mam vlastní studnu a půdu, a od jejich kvality se mi odvíjí můj vlastní život, takže...*” Většinu odpadu ze zahrádky respondentka kompostuje, štěpkuje, a pokud už ho nemůže na nic využít, tak vozí na recyklační dvůr. Zahrádkaření je podle ní ekologicky příznivé především proto, že je díky němu ve městě více zeleně. „*Tak zajišťuje to více zeleně. Souvisí to například se včelami, hmyzem, ptactvem... Ehm. Pravidelný obdělávání a zavlažování udržuje, jak bych to řekla, biorytmus krajiny a udržuje vláhu.*”

Rozdíl mezi svými výpěstky a kupovanými potravinami pocítuje respondentka především v chuti a čerstvosti.

Dovolenou tráví většinou v zahraničí, ale vždy, když se vrátí, tráví ještě část dovolené doma a aklimatizují se. Když respondentka s rodinou odjede na dovolenou, o zahrádku se jí starají rodiče a stejně tak se pak zase ona postará o zahrádku jim.

3.2.5 Respondent 5 (Skupina 2)

Pátá respondentka se jmenuje Lenka. Je jí 49 let a pracuje jako správkyně pohledávek. Zahrádkaření se věnuje již 21 let. Zahradničili také její rodiče a mít svou vlastní zahrádku pro ni bylo snem již od dětství. Na zahrádku dochází do zahrádkářské kolonie. V domácnosti žije respondentka s manželem a dvěma staršími dětmi. Rozhovor probíhal v restauraci, byl proveden v rychlosti, ale přesto jsem se dozvěděla spoustu zajímavých informací.

Vlastní zahrádku si respondentka pořídila proto, že po tom vždy toužila a líbí se jí mít, jak sama říká, ovoce po ruce. Navíc pro ni zahrádka představuje příjemný relax. Na zahrádce pěstuje především ovoce, ale také menší množství zeleniny, a pěstování věnuje přibližně pět až šest hodin týdně. Uvádí, že je to však mnohem méně času, než zahrádce věnovala dříve. O zahrádku se stará pouze ona, neboť děti už jsou větší a práce na zahrádce je nebaví. Je to zkrátka její koníček.

Jako pozitivum při pěstování si vlastních potravin vidí respondentka především to, že má ovoce na dosah a ví, že neobsahuje žádné chemikálie. Navíc je mnohem chutnější než ovoce ze supermarketu. Na žádná negativa si respondentka během našeho rozhovoru nevzpomněla.

Výpěstky má respondentka pouze pro svou vlastní spotřebu. Společně s rodinou ovoce buď okamžitě konzumuje, nebo ho usuší. Také velice ráda zavařuje.

Zahrádkaření pro ni znamená především určitou formu relaxace a příležitost, kdy může trávit čas venku na čerstvém vzduchu. Celkově si respondentka myslí, že zahrádkaření ovlivnilo její život pozitivně a především má dobrý pocit z toho, co vše si dokáže sama vypěstovat.

Do budoucna by chtěla respondentka zahrádku zmenšit, případně ji vyměnit za menší, neboť už nemá tolik času ani síly, aby se o zahrádku sama starala. Přesto by však ostatním lidem doporučila, aby se stali zahrádkáři, a to především z toho důvodu, že ovoce a zelenina jsou mnohem chutnější, když si je člověk vypěstuje sám.

Respondentka se domnívá, že zahrádkaření nemá moc velký vliv na její sociální život. Ona sama je členkou zahrádkářského svazu, ale z důvodu nedostatku času se nijak aktivně neangažuje. Jinak se díky zahrádkaření seznámila akorát se sousedy, kteří mají zahrádku vedle té její. Myslí si však, že mělo zahrádkaření dobrý vliv na děti, které od mala do prací na zahrádce zapojovala, i přesto že nyní už se děti do prací na zahrádce nezapojují. *„Když byly děti menší, tak mi pomáhaly. Ehm. I proto se dnes v sortimentu ovoce a zeleniny orientují a poznají okurky od brambor. (smích) Dnes je ale jako skoro dospělé nezapojím. Nebaví je to a nepovažují to za smysluplně strávený čas. Ehm. Ale pokud to bude v mých silách, tak já se zahrádky nevzdám.“* Rodinný rozpočet zahrádkaření podle respondentky ovlivňuje minimálně. Přesná čísla však odhadnout nedokáže. *„To, co ušetříme na, třeba například na nákupu zavařenin, tak to většinou projedu, ehm, ve spotřebě elektrické energie.“*

Z techniky využívá respondentka na zahrádce pouze sekačku na trávu. Jinak k práci užívá jen ruční nářadí a z hnojiv pouze ta organická. Využívá svůj vlastní kompost a jednou ročně kupovaný koňský hnůj.

Respondentka nakupuje téměř všechny potraviny, s výjimkou uzenin a tučných potravin. Nakupuje i ovoce a zeleninu, neboť to, co si vypěstuje, pro celou rodinu nestačí. Kupovaným potravinám důvěřuje, ale vždy vybírá podle složení. Na nákup potravin chodí respondentka přibližně jednou za deset dní, preferuje velký nákup, který vydrží delší dobu. I přes to ale nakupuje raději v menších specializovaných obchodech nežli v supermarketech.

O ekologii se respondentka zajímá a dokonce se i aktivně angažuje. *„Jezdím na vícedenní závody v orientačním běhu, a jakmile skončí, tak chodím s pytlím a sbírám v lese odpadky. No a pak nadávám na to, že... Na ty, co je tam pohazují, že jsou nevychovaný a udělají to znova, aniž by o tom nějak uvažovali.“* Odpad třídí především proto, že tím snižuje zátěž prostředí. Třídí hlavně papír, plasty a sklo, ale také kovy a baterie. Odpad na zahrádce kompostuje, případně využívá také odvoz rostlinného odpadu. Zahrádkaření je podle ní ekologicky příznivé, a to především proto, že si zahrada vytváří vlastní ekosystém.

Rozdíl mezi kupovanými a vypěstovanými potravinami pociťuje respondentka především v chuti a šťavnatosti plodů.

Co se týká dovolené, tak tu tráví respondentka většinou na již zmiňovaných závodech v orientačním běhu. V tu dobu jí zahrádku zalévá soused. Děti se již zkrátka odmítají angažovat.

3.2.6 Respondent 6 (Skupina 2)

Šestý respondent se jmenuje Josef. Je mu 38 let a pracuje jako historik v muzeu. Zahradničení se věnuje přibližně šest let. Ze začátku docházel na zahrádku v zahrádkářské kolonii, ale nyní zahradničí na své vlastní zahradě u domu. Pěstovat si vlastní ovoce a zeleninu začal pro radost a především kvůli tomu, aby děti viděly, jak rostliny vypadají a rostou. V domácnosti žije s manželkou a čtyřmi malými dětmi. Rozhovor probíhal u respondenta doma. Atmosféra byla přátelská a rozhovor byl přínosem pro mou práci.

K rozhodnutí pěstovat si vlastní ovoce a zeleninu dospěl respondent ze dne na den, ovšem sehnat zahrádku trvalo přibližně půl roku. Na zahrádce pěstují především ovoce, aby měly děti co mlsat, také nějakou zeleninu a bylinky. Čas, který zahrádce věnují, se prý nedá přesně vyčíslit. Zahradničí zkrátka, když je čas a chuť, a na pěstování se podílí celá rodina. Především pak Josef s manželkou.

Pozitivním na zahrádkaření shledává především to, že ví, co pěstuje, ví, čím své výpěstky hnojí, co v nich je a není za chemii a také to, že má neustále k dispozici čerstvou zeleninu a ovoce. Žádná negativa ho nenapadla, snad jen to, že děti vše otrhají, ještě než plody stihnou dozrát.

Výpěstky mají většinou pouze pro děti, které zeleninu a ovoce jedí nejčastěji čerstvé a právě utržené. S nikým je nevyměňují, ani neprodávají.

Zahrádkaření znamená pro respondenta především zvelebnění domova. Jelikož má jen velmi malou zahrádku a tudíž i velmi malé výsledky, neovlivnilo zahrádkaření jeho život ve větší míře. Přináší mu pouze radost a relaxaci. Zahrádkaření dokonce nijak neovlivnilo ani jeho sociální život. V rozhovoru uvedl pouze jednoho velkopěstitele, se kterým se díky této činnosti spřátelil, a od kterého dříve brávil česnek.

Do budoucna má v plánu začít pěstovat bílou a černou moruši. Na otázku, proč by ostatním lidem doporučil, aby si začali pěstovat vlastní zeleninu a ovoce, odpověděl následovně: „*No, já bych se o to asi nepokoušel, protože rozumný si pěstují, ale blbce nepřesvědčíte.*“

Co se týká rodinného rozpočtu, tak si respondent nemyslí, že by pro něj bylo samozásobitelství nějak výhodné. Dokonce zmiňuje, že kolikrát musejí ještě doplácet, neboť pěstují v opravdu malém množství, takže na nákupech neušetří vůbec nic.

Děti se do práce na zahrádce zapojují samy. „*Tak to se ani nemusím snažit je zapojovat, oni se zapojují samy bez vyzvání. Hlavně když se má sklízet, takže... Ehm. Ráno vstanou a vezmou si gumáky a bez vyčištění zubů jdou rovnou sklízet hrášek nebo rajčata. A ne, aby to dávaly někam do košů, ale rovnou do pusy.*“

Respondent na zahrádce nevyužívá žádných technických vymožeností. Užívá klasické ruční náčiní. Nevyužívá ani žádná hnojiva.

Z potravin nakupuje respondent úplně vše a kupovaným potravinám důvěřuje. Zeleninu a ovoce kupuje také, neboť mají tak malou úrodu, že to jejich rodinnou spotřebu nepokryje ani z poloviny. Snaží se je však většinou kupovat přímo od pěstitelů. Potraviny nakupují přibližně třikrát do týdne. Sice respondent preferuje nakupování v menších obchodech, ale jak sám říká, v dnešní době se supermarketům nelze vyhnout.

O ekologii se respondent zajímá a také se aktivně účastní akcí z portálu uklidmecesko.cz. *„To jsou takový celorepublikový akce, kdy je to právě na webových stránkách uklidme Česko. Cz, a tam si můžete vybrat akci, kde se sejdou právě nadšenci do ekologie a prostě se jde. Bud' je to jen tak, nebo ku příležitosti nějaký jiný kulturní akce, a jde se uklízet. Třeba teď bude probíhat, ehm, v Kolíně ke dni Země. Bude probíhat právě úklid.“* Z odpadu třídí respondent papír, plasty, sklo, kartony, kovy a elektro. Na zahrádce vzniká odpadu minimálně, ale co jde, tak dává respondent na sběrný dvůr, nebo do svozu zeleného odpadu. Do budoucna plánuje kompostér a popelnici na bio odpad. Zahradničení je podle respondenta ekologicky příznivé. *„Cokoliv zeleného produkuje kyslík, no. Cokoliv se nemusí převážet, neprodukuje oxid uhličitý a další... A cokoliv zeleného zadržuje v půdě vodu, tak to jsou asi ty přínosy hlavní.“*

Respondent pociťuje velký rozdíl mezi kupovanými a vypěstovanými potravinami, a to především v chuti, vůni, trvanlivosti a šťavnatosti.

Dovolenou tráví s rodinou v České republice a do zahraničí nevyjíždí. V době dovolené se jim o zahrádku ale nikdo nestará, prý to není nutné.

3.2.7 Respondent 7 (Skupina 3)

Sedmá respondentka se jmenuje Michaela. Je jí 30 let a pracuje jako dělnice v jedné průmyslové firmě. Zahrádkaření se věnuje již deset let, od té doby, co se přestěhovala do domu se zahradou. Pěstuje tedy na vlastní zahradě u domu a některé druhy zeleniny na balkoně. Žije sama, nemá partnera ani děti. Rozhovor probíhal v kavárně, byl rychlý a stručný, ale i přesto jsem se dozvěděla všechny potřebné informace.

Respondentka dlouho snila o tom mít vlastní zahradu. K zahradničení ji vedla především touha po chutnějších potravinách. Na zahrádce pěstuje především velké množství zeleniny, luštěniny a ovoce.

Pěstování se věnuje respondentka denně, pokud neprší, a práci na zahrádce stráví přibližně tři až čtyři hodiny denně. O zahrádku se stará sama, nikdo další jí nepomáhá.

Mezi pozitiva zahrádkaření řadí respondentka především lepší chuť potravin, levnější náklady na jejich pořízení a také to, že vypěstované potraviny neobsahují žádnou chemii a člověk ví, co mohou obsahovat. Jako negativum pak vidí to, že samozásobitelství vyžaduje spoustu práce a stálé péče.

Výpěstky má respondentka většinou pouze pro svou vlastní potřebu. Konzumuje je přímo čerstvé, používá k vaření, zavařuje, suší i mrazí. Se sousedy si vyměňují pouze vzorky na ochutnání, neboť jak říká, oni mají všeho dost.

Zahrádkaření pro ni znamená především pocit uspokojení, který se dostavuje, když vidí výsledky své práce. Její život je zahrádkařením určitě ovlivněn. Především se díky němu cítí spokojenější a vyrovnanější, a to nejspíš kvůli tomu, že tráví tolik času na čerstvém vzduchu.

Co se týká plánů do budoucna, chce respondentka zahradu rozhodně rozšířit, neboť by ráda pěstovala více druhů zeleniny.

Ostatním lidem by respondentka zahradničení doporučila rozhodně pro lepší chuť výpěstků, které jsou levnější než v obchodě, navíc bez chemie a člověk díky práci na zahradě tráví čas venku na čerstvém vzduchu.

Její sociální život zahrádkaření rozhodně ovlivnilo. Získala díky němu přátele, s kterými se účastní různých zajímavých akcí. *„Mám třeba pár přátel zahrádkářů a s nimi různě jezdím na zájezdy se zajímavými zahradami, nebo na různé zahradnické veletrhy a výstavy.“*

Také její rodinný rozpočet je pozitivně ovlivněn tím, že se věnuje zahrádkaření, přestože za ziskem stojí velké množství práce. *„Myslím, že zisk stále převažuje nad investicemi, tudíž finanční přínos tam určitě je, ale stojí, je za ním ta moje práce.“* Respondentka odhaduje, že díky samozásobení ušetří až čtvrtinu výdajů za jídlo.

Techniku při práci na zahradě užívá respondentka minimálně. Používá pouze sekačku na trávu a klasické ruční nářadí. Do budoucna však uvažuje o koupi kultivátoru. *„To je takovej multifunkční stroj, kterej umí sekat, kypřit, sázet, sklízet, ehm, a poradí si i se sněhem, tak takovej...“* Hnojiva respondentka využívá především přírodní, ale občas použije také hnojivé přípravky z obchodů, ty používá na jaře a během sezony. Na podzim hnojí rostliny kompostem. A občas využívá také hnůj.

V obchodech nakupuje respondentka nejraději potraviny českých výrobců. Snaží se vybírat přírodní výrobky, nekupuje žádné polotovary ani instantní potraviny s příliš dlouhou trvanlivostí. Před koupí pečlivě studuje složení potravin uvedené na obalu. Ovoce a zeleninu respondentka kupuje pouze přes zimu, kdy nemá k dispozici vlastní výpěstky. Na nákup potravin chodí dvakrát až třikrát týdně a nevidí rozdíl mezi supermarketem a menšími prodejny. Většinou se řídí podle ceny.

O ekologii se respondentka zajímá a snaží se čistit přírodu od odpadků. Z odpadu třídí plasty, papír, sklo, textil a bio odpad. Co se týká odpadu na zahradě, snaží se respondentka většinu kompostovat. Pokud kompostování není možné, tak odpad spálí. Zahradničení je podle ní ekologicky příznivé především proto, že na plochách, kde by jinak rostla jen tráva, jsou kulturní plodiny, které dle jejího názoru vylepšují stav půdy.

Rozdíl mezi vlastními výpěstky a kupovanými potravinami je podle respondentky značný, a to hlavně v chuti, kvalitě a šťavnatosti.

Na dovolenou se respondentka snaží alespoň jednou ročně vycestovat do zahraničí a v době její nepřítomnosti se o zahrádku stará její bratr.

3.2.8 Respondent 8 (Skupina 3)

Předposlední respondentka se jmenuje Zuzana. Je jí 31 let a pracuje jako osoba samostatně výdělečně činná. Ze všech mých respondentů se věnuje zahrádkaření nejkratší dobu, a to pět let. Nyní zahrádkaří na vlastní zahrádce u domu, ale dříve se věnovala pěstování i na balkoně v panelovém domě, či na okenním parapetu na chalupě u rodičů. Zuzana žije sama, zatím nemá partnera, ani děti. Rozhovor probíhal v kavárně, respondentka byla velice milá a dozvěděla jsem se spoustu zajímavých informací.

K samozásobení respondentku přivedlo především to, že nedůvěřuje zelenině a ovoci v obchodech. Navíc chce být soběstačná a nezávislá na trhu. *„Já úplně jako nedůvěřuju nezávadnosti zeleniny a ovoce z obchodů, takže to byl jeden důvod. A pak vlastně navíc ta chuť tý dovážený zeleniny je často nic moc, jako taková, jak to říct, taková planá prostě. A chci být víc soběstačná vlastně. Nechci být závislá na tom trhu.“* Rozhodnutí, že se bude věnovat samozásobení, u respondentky neproběhlo ze dne na den, ale byl to delší proces, kdy se postupně začala více zajímat o soběstačnost a ekologii, a to především za pomoci internetu a knih.

Respondentka si pěstuje velké množství potravin. Především pak zeleninu, ale také bylinky a ovoce. Pěči o zahrádku věnuje přibližně dvě až tři hodiny denně, pokud to počasí dovolí. Většinu práce na zahradě zastane sama, ale pokud je potřeba udělat nějakou těžší práci, jako je například rytí záhonů nebo sázení stromů, pomáhá jí otec.

Na otázku, jaká vidí na zahradničení pozitiva a negativa, odpověděla respondentka velice výstižně: *„Je na té zahradě hromada práce, kterou většina lidí, který jsou zvyklý na město, jako neocení. Je to celoroční práce, ale ten výsledek podle mě stojí za to. Ehm. Protože vím přesně, co jím. Víím, že jsem to ničím nenastříkala, ani že jsem to chemicky nehnojila. Je to čerstvé a zralé hlavně. Ne jako ty potraviny v supermarketu, který se trhají ještě jakoby nedozrálý.“*

Výpěstky má respondentka především pro svou vlastní potřebu, pro rodinu, menší část rozdává přátelům a něco málo občas vymění za druhy, které se jí zrovna nedostávají. Výpěstky konzumuje především čerstvé, někdy zavařuje a mrazí, pokud je velká úroda.

Zahrádkaření pro respondentku znamená soběstačnost. Představuje pro ni relaxaci a vidí v něm návrat ke kořenům a ke zdravému životnímu stylu. Myslí si, že její život je zahrádkařením ovlivněn ve velké míře, neboť se právě kvůli samozásobitelství přestěhovala z města na venkov. Do budoucna by se chtěla zbavit většiny okrasných stromů, které u ní na zahradě rostou, a přála by si udělat zahradu co nejvíce užitnou, aby z jejích plodů mohla těžit co nejdelší část roku.

Na otázku, proč by ostatním lidem doporučila, aby se stali zahrádkaři, odpověděla respondentka následovně: *„Určitě proto, že nic nechutná líp, než vlastnoručně vypěstovaná zelenina nebo ovoce. Navíc se můžete navzájem inspirovat lidmi, kteří jsou podobně, když to*

tak řeknu, postižený jako vy a vyměňovat různé zkušenosti. A určitě bych řekla, že zahrádkář rozhodně není samotář, že vždycky je někdo, s kým si může všechny ty věci probrat.”

Jak vidíme již z její předchozí odpovědi, zahrádkaření ovlivňuje také sociální život respondentky. Sama je členkou několika skupin na sociálních sítích, kde komunikuje s ostatními zahrádkáři, ale také v reálném životě se více baví a vyhledává lidi, kteří mají stejný zájem, co se zahrádkaření týče. Vliv na rodinný rozpočet podle respondentky zahrádkaření sice má, ale ve výsledku není tento vliv příliš znatelný. *„Na jaře teda spíš negativně, protože si musím nakupit ty semínka a zeminu pro výsevy. Přes léto ale pak asi bych řekla, že něco našetřím a... A nějak se to všechno jako rozplyne, že to není moc citelný, bych řekla, že to, ehm, nějak velkým způsobem rodinnej rozpočet asi neovlivňuje.”* Pokud se ale zaměříme na to, kolik respondentka ušetří díky samozásobení na nákupech, mohla by se částka dle jejího odhadu vyšplhat až do několika tisíc.

Z techniky využívá respondentka stejně jako všichni předešlí v podstatě jen ty nejzákladnější nástroje a přístroje, mezi nimi například sekačku, sadbovací kolík a další ruční nářadí. Chemickým hnojivům se respondentka snaží vyhnout. Ke hnojení používá pouze hnůj, jichu a vlastní kompost.

Nakupovat se snaží pouze základní suroviny, vyhýbá se polotovarům a průmyslově zpracovaným potravinám. Kupovaným potravinám respondentka příliš nedůvěřuje, proto se snaží nakupovat přímo u farmářů, a pokud jde do supermarketu, tak pečlivě kontroluje složení potravin na obalu. Zeleninu a ovoce nakupuje respondentka pouze na jaře a v zimě, kdy nemá k dispozici své vlastní. A na nákup potravin dochází několikrát týdně, podle potřeby. Preferuje nákup v menších, specializovaných prodejnách a přímo u výrobců.

O ekologii se respondentka zajímá. Snaží se o co nejekologičtější domácnost, k čemuž vede i svou širší rodinu. Odpad třídí. Novinový papír používá na podpal, ostatní papíry dává do kontejneru na papír. Dále třídí plasty, sklo, plechovky. Starý textil posílá většinou dál, aby ho mohli unosit ještě další lidé. Odpad ze zahrady a kuchyně respondentka kompostuje. Větve pálí, nebo je ponechává jako úkryt pro drobnější živočichy. Myslí si, že zahrádkaření ekologicky příznivé je, ale záleží na konkrétním zahrádkáři. *„Ekologické zahrádkaření je podle mě určitě přínosné, protože většinou se ty potraviny spotřebujou namísto a nikam se nepřeváží. Neničí se vlastně půda různými postřiky... Ale zase si myslím, že ty zahrádkáři jsou tak nějak poznamenaní tím minulým režimem, že o té ekologii neví vůbec nic a kolikrát se jí i vysmívají, používají vlastně ty různé chemické prostředky a hnojiva a hubí tím kdejaký plevel a hmyz, a to si myslím, že je špatně.”*

Rozdíl mezi vypěstovanými a kupovanými potravinami respondentka pocítuje především v jejich chuti.

Dovolenou tráví obvykle doma, neboť chová zvířata, od kterých nemůže odjet na delší dobu, než jsou dva dny. Odjíždí maximálně na víkend k rodičům nebo na různé jednodenní výlety.

3.2.9 Respondent 9 (Skupina 3)

Poslední respondentka se jmenuje Barbora. Je jí 31 let a pracuje jako ošetřovatelka telat. Její rodiče jsou farmáři, takže se na pracích na zahradě podílí respondentka již od mala, ale sama si začala pěstovat vlastní zeleninu a ovoce asi před osmi lety, kdy se přestěhovala do domu se zahradou, který zdědila. Zahradničí tedy na své vlastní zahradě u domu, něco pěstuje také na balkoně, v práci i uvnitř domu, kde bydlí. Žije sama, nemá děti ani partnera. Rozhovor probíhal v parku na lavičce, atmosféra byla příjemná, respondentka výřečná a celkově tento rozhovor hodnotím kladně.

Samozásobitelství se začala respondentka věnovat především proto, že má velice blízký vztah k přírodě, půdě a ke zvířatům. Také chtěla vědět, co jí, a navíc ji zahrádkaření baví. Samozásobitelství je zkrátka jejím životním postojem, vyrostla v něm, celý život tak žije a také v tom chce i nadále pokračovat.

Pěstuje opravdu velké množství druhů zeleniny a ovoce o zahradu se stará sama a péči o ni věnuje přibližně deset hodin týdně.

Jako pozitiva zahrádkaření vidí cenu výpěstků a to, že ví, co její vypěstované potraviny obsahují. Mezi negativa by pak zařadila především časovou náročnost zahrádkaření.

Své výpěstky má většinou pro svou vlastní spotřebu, něco málo rozdává přátelům a rodině a něco občas i vymění. *„Určitě jim vlastně čerstvou tu zeleninu. Někdy ji mám na vaření, uchovávám to ve sklepech na zimu, zavařuju kompoty, marmelády a tak dále. Mrazím to, nakládám, něco nechám zkvasit... Ale většinu spotřebuju já sama, něco rozdám a něco občas i vyměním.“*

Kromě toho, že je pro respondentku samozásobitelství životním stylem, znamená pro ni zahrádkaření také relaxaci a odreagování se. Přestože samotné zpracování potravin už je pro ni náročnější, činnosti spojené se zahrádkařením ji baví.

Jelikož se zahrádkaření a samozásobení věnuje s rodinou již od dětství, nedokáže posoudit, jestli to nějak ovlivnilo její život. Ale když začala zahradničit na své vlastní zahradě, naučila se spoustu nových věcí. Do budoucna by chtěla rozšířit svou zahradu o další druhy a odrůdy rostlin, a především by si chtěla vyzkoušet pěstování nějakých méně tradičních plodin.

Ostatním by rozhodně doporučila, aby se stali zahrádkaři, ale je si vědoma toho, že ne každého člověka by to bavilo. Důvodů, proč zahrádkařit uvádí hned několik: *„Tak určitě ano. Ale samozřejmě, když k tomu ten člověk nebude mít vztah, tak to pro něj nikdy nebude takový, jako pro nás, kteří to máme jako koníček. Ale i tak je podle mě příjemný vědět, co jíte a to, že to máte čerstvé k dispozici kdykoliv a když třeba asi pak člověk má děti, tak si myslím, že i pro ty děti by to mohlo být jako plus, že by věděli spoustu věcí, co jiní děti neví vlastně o ty zelenině a tak celkově o tom pěstování.“*

Co se týká sociálního života respondentky, je z velké části ovlivněn právě zahrádkařením. *„Tak na fejsbuku je spousta skupin, které navštěvuji pravidelně. Ehm. A pak je samozřejmě pár lidí z České republiky, se kterými pravidelně mezi sebou měníme, nebo si posíláme rostliny, které bych jinak určitě nepoznala, a se kterými jsem navázala nějaké to přátelství,*

i když jsou třeba v jiném věku než já. Jinak si myslím, že bychom si s těma lidma ani neměli co říct, kdybychom se nevěnovali tomu zahradničení. Občas taky navštěvuju nějaký zahrádkářský výstavy... Ehm. A tak... A je pravda, že když jsem měla přítele, tak to ovlivňovalo i ten partnerskej život, třeba že tam docházelo k různým střetům, že jako dělám z domu zahradnictví a tak...”

Stejně tak si respondentka myslí, že je zahrádkařením ovlivněn také její rodinný rozpočet, a že díky pěstování rozhodně ušetří, přestože úplně přesně neví kolik, odhaduje, že by mohla pěstováním ušetřit až dva tisíce za měsíc.

Při práci na zahradě využívá respondentka běžné ruční zahradní náčiní, dále má prořezávací motorovou pilu, a když je třeba zahradu zorat, tak využívá traktor. Co se týká hnojiv, používá koňský a kravský hnůj, sušené koňské koblíhy a po sklizni občas jichu.

V obchodech nakupuje respondentka běžné potraviny, jako je máslo, mléko, nebo třeba smetana. Některým kupovaným potravinám důvěřuje, jiným ne, ale vždy si přečte složení a odkud potraviny pocházejí. Když je sezóna, tak respondentka nekupuje žádné ovoce ani zeleninu. Pouze přes zimu, nebo když jí dojdou a má na ně chuť. Na nákup chodí respondentka jednou týdně, většinou do supermarketu. Maso a mléčné výrobky mívá z jiných zdrojů.

O ochranu životního prostředí se respondentka zajímá. Snaží se pěstovat permakulturně, třídí odpad a neuvádí žádná hnojiva kromě těch přírodních. Třídí papír, plasty, sklo, hliník a také bio odpad. Odpad, který vzniká na zahrádce, respondentka kompostuje, větve využívá na topení, dřevěný popel občas využívá na hnojení a něco dá do popelnic na bio odpad. Některé zbytky také zkonzumují zvířata. Zahrádkaření je podle ní ekologicky příznivé především proto, že se díky němu do půdy nedostává tolik chemie.

Co se týká dovolené, tak ji v posledních letech respondentka trávila doma, ale letos se chystá k moři. O zahrádku se bude starat rodina.

3.3 Analýza dat

V této části bakalářské práce popisují analyzovaná data vzhledem k výzkumným otázkám, které jsou pro lepší přehlednost uvedeny v názvech jednotlivých podkapitol. Taktéž v analýze uvádím mimo jiné jednotlivé odpovědi respondentů, které jsou navíc řazeny do tabulek, kde jsou respondenti rozděleni do skupin dle jednotlivých kategorií, kde:

Skupina 1 = lidé ve věku nad 50 let

Skupina 2 = rodiny s dětmi

Skupina 3 = singles

3.3.1 Jaké jsou důvody vedoucí k samozásobitelství?

V této kapitole předkládám důvody, které bývají motivací vedoucí k zahrádkaření a samozásobitelství. Přestože všem respondentům slouží zahrada k získávání potravin, není jejich zisk nejčastějším důvodem, který respondenty k zahrádkaření vede. Zahrádkaření je především jejich hobby. K zahrádkářské činnosti vede respondenty dále především relaxace. Zahrádkáři tedy preferují na zahradě hlavně odpočinek, pod čímž si můžeme představit například hraní her, opalování se, grilování, nebo koupání se v zahradním bazénu.

Dalším často zmiňovaným důvodem vedoucím k samozásobitelství je rodinná tradice. Respondenti pokračují v zavedených rodinných aktivitách, ve kterých vyrostli, chtějí je dále rozvíjet, a proto zahradničí. S tím souvisí také naplnění snů. Někteří zahrádkáři tak chtěli žít již od dětství, samozásobitelství bylo jejich dlouholetým snem, který si nyní mohou plnit.

Zahrádkáři také nechtějí být závislí na trhu, zejména kvůli kvalitě a ceně prodávaných potravin. I to je jedním z důvodů, který je k samozásobitelství vede. Navíc kupovaným potravinám zcela nedůvěřují a chtějí mít přehled o tom, co jedí a jaké potraviny konzumují, zda tyto potraviny obsahují chemikálie a v jakém množství. Tato motivace často souvisí se zdravým životním stylem samozásobitelů, a stejně tak s jejich ekologickými zásadami.

Žádný ze zkoumaných samozásobitelů neuvedl jako hlavní důvod zahrádkaření finanční zisk nebo úsporu, přestože by se tento důvod mohl zdát podstatou zahrádkaření. Někteří z respondentů uvádí, že díky zahrádkaření značně ušetří, jiní ale nepocítují vliv zahrádkaření na rodinné finance vůbec žádný.

Každý z respondentů uvedl více důvodů, které ho k samozásobitelství vedly, a tyto důvody se většinou vzájemně doplňují. Pro lepší přehlednost jsou jednotlivé důvody uvedeny v následující tabulce, která znázorňuje všechny respondenty, jejich věkovou skupinu, typ zahrady a důvody, které je k zahrádkaření přivedly. V tabulce jsou od sebe barevně odlišeny jednotlivé zkoumané skupiny. Hnědě je znázorněna skupina lidí ve věku nad 50 let, zeleně skupina rodin s dětmi a fialově skupina tzv. singles. Stejně uspořádání nalezneme u všech dále uvedených tabulek.

Tabulka č. 2: Motivace

Jaké jsou důvody vedoucí k samozásobitelství?			
Respondent	Skupina	Typ zahrady	Důvody
Respondent 1	1	V kolonii	Hobby Rodinná tradice Nezávislost na trhu Relaxace
Respondent 2	1	U domu	Hobby Rodinná tradice
Respondent 3	1	V kolonii	Pobyt v přírodě Chuť výpěstků
Respondent 4	2	U domu	Rodinná tradice Sen od dětství Relaxace
Respondent 5	2	V kolonii	Rodinná tradice Sen od dětství Relaxace
Respondent 6	2	U domu	Hobby Kvůli dětem
Respondent 7	3	U domu	Hobby Chuť výpěstků
Respondent 8	3	U domu	Chuť výpěstků Nedůvěra ke kupovaným potravinám Nezávislost na trhu
Respondent 9	3	U domu	Hobby Vědět, co jím

Zdroj: Autor.

Zahrádkaření je tedy pro většinu samozásobitelů především koníčkem a příjemnou relaxací, kde často bývá motivací čas strávený venku na čerstvém vzduchu. Následuje motivace v podobě pokračování v rodinné tradici a splnění životního snu. Častými důvody jsou také chuť výpěstků, nedůvěra ke kupovaným potravinám a touha po nezávislosti na trhu. Dále jsou popsány jednotlivé důvody vedoucí k zahrádkaření podle jednotlivých skupin respondentů, a jsou doplněny o ukázky jejich doslovných výpovědí.

V první skupině respondentů, která je tvořena lidmi ve věku nad 50 let, uvažovali všichni dotázaní o zahrádce delší dobu. Dva z respondentů byli k zahrádkaření přivedeni svými rodiči již v dětství, a tak pokračují v rodinné tradici. Třetího z nich k zahrádkaření přivedla touha trávit více času na čerstvém vzduchu. Dá se říci, že pro všechny je zahrádkaření koníčkem. Respondenti se shodují na tom, že se chuť a čerstvost jejich výpěstků nedá srovnávat s kupovanými potravinami, a právě i díky klesající kvalitě potravin na trhu se někteří z nich rozhodli svoji zahradu rozšířit. Přispěla k tomu také vidina určité nezávislosti na trhu. Navíc jimi vypěstované potraviny obsahují méně chemie než ty kupované. A je pro ně samozásobitelství také určitou finanční výpomocí. Výpěstky pěstují všichni primárně

pro svou vlastní potřebu a pro širší rodinu, ale někteří je také prodávají na trhu, či vyměňují se sousedy.

Respondent 1: Ivana, 58 let.

„Já už to mám jako hobby, no a v poslední době bych řekla, že se celkem zhoršuje kvalita zeleniny v obchodech, ehm, a to teda jak z hlediska chuti, tak bych řekla, že především taky ty ceny rostou. A přitom čerstvost klesá. Takže vlastně teďkon to pěstování nějak rozšiřujeme no, abychom nemuseli být jako závislí na těch obchodech.“

„My tam trávíme skoro každý víkend od jara do podzimu. Ale samozřejmě ne každý ten víkend jako pilně pracujem na tý zahradě. Samozřejmě, že tam taky jako odpočíváme, že jo, opalujem se, a tak. Hrajem různé hry... Takže určitě ten veškerý čas, který na tý zahradě strávíme, tak nevěnujem teda tomu pěstování.“

„Tak jako pozitivum určitě vidím teda čerstvost a kvalitu těch potravin, ehm, která se podle mě s těma... S tou... S tím ovocem a zeleninou ze supermarketu určitě nedá srovnat.“

„Jako převážně mám samozřejmě tu zeleninu, ovoce pro vlastní potřebu. Uskladňuju jí vlastně ve sklepě, zavažuju, dělám různé marmelády, nebo i jiný konzervovaný výrobky ve skle... No, občas to vyměním se sousedama, jo... No, a pokud fakt jako že je nadúroda, že nevim, co bych s tím dělala, tak občas to prodávám i na trhu. Ale primárně to pěstuju pro nás, pro rodinu.“

Respondent 2: Anna, 58 let.

„No, tak my jsme doma vždycky měli malou zahrádku, takže jsem v tom tak nějak vyrostla jakoby, a prostě... Mě to baví. Mě to baví a... Baví mě se o tu zahrádku starat.“

„Tak pozitivní je hlavně to, že všechno je čerstvé, chemicky ošetřené je to úplně minimálně, takže je to mnohem asi zdravější, než ty kupovaný potraviny, bych řekla. A rozhodně je to i samozřejmě chutnější.“

„No... Mám je hlavně teda pro vlastní potřebu. A samozřejmě pro vnoučata, jinak že bych to někde prodávala, nebo jako vyměňovala, to určitě ne.“

Respondent 3: Kateřina, 62 let.

„Tak k pěstování ovoce a zeleniny jsme měli několik svých důvodů. Jednak teda nebydlíme na vesnici, ale v panelovém pronajatém bytě a nechtěli jsme být zavřeni jen mezi čtyřmi stěnami. Příroda je nádherná a oba ji milujeme. A pak máme zde jenom samoobsluhu, kde je sice koutek se zeleninou, ale naše čerstvá zelenina a ovoce se chutí k tomu kupovanému nedá vůbec srovnávat. Podle mě je vynikající, nehledě na to, že upřednostňujeme pěstování s minimem chemie, takže vlastně naše produkty jsou prakticky bio.“

„Uvažovali jsme o zahrádce, a jakmile se naskytlá příležitost, tak jsme do toho šli, jelikož moji rodiče svojí zahrádku už po zdravotní stránce nezvládali, tak jsem si ji nechala přepsat na sebe a později jsme ji od otce odkoupili.“

„Tak pozitiva jsou určitě v mnoha aspektech. Jednak jsme v přírodě, je tu velice krásně a pak hlavně máme pohyb a taky radost z vypěstované zeleniny a ovoce.“

„No, tak pokud je větší úroda, tak zavařuju na zimu. Je to i velká finanční výpomoc, vzhledem k našim důchodům a cenám konzerv v obchodech. Ehm. Při velké úrodě občas i podaruji sousedy, nebo vyměním zase za tu zeleninu, kterou my nepěstujeme, a sousedi pěstují.“

Další skupinou jsou rodiny s dětmi. Dva respondenti z této skupiny se věnují pěstování odjakživa, neboť zahrádkařili již od dětství s rodiči a tak zkrátka pokračují v rodinné tradici. Jeden z dotázaných ale začal pěstovat vlastní potraviny především pro radost a kvůli svým dětem, aby věděly, jak vypadají různé druhy ovoce a zeleniny. Pro většinu byla zahrádka snem již delší dobu. Všichni respondenti z této skupiny vidí na zahrádkaření pozitivní především čerstvost a chuť výpěstků, která se nedá srovnávat s kupovanými potravinami. Navíc je pro ně práce na zahrádce příjemnou relaxací. Pro nikoho z respondentů není samozásobení primárním zdrojem potravy, ale slouží jim jen jako dozásobení. Všichni ze skupiny mají výpěstky výhradně pro svou potřebu a pouze jeden navíc výpěstky obdaruje také své přátele.

Respondent 4: Kamila, 42 let.

„Pro nás to byla asi generační záležitost. Celá naše rodina je zemědělsky založená, všechny předchozí generace rodičů z obou stran to dělali a pro mé prarodiče to byl základní způsob obživy. Takže asi proto.“

„Od dětství jsem tak chtěla žít.“

„Tak jako pozitivum vidím, že to je čerstvý, že většinou konzumuji do několika minut od sklizení. Pro mě je to jistota toho, že vim, čím hnojím, čím stříkam a... Hlavně jsem schopná si zajistit vlastní bio stravu, což se mi... Ehm. Jakože hodně ušetřím. Pak je dobrý ten pohyb na čerstvém vzduchu, pro mě je to jako relaxace od té kancelářské práce a díky tomu patřím do komunity lidí, kteří jsou postižení stejnou zálibou, a vim, jak ty plody doopravdy chutnají.“

„Tak zejména pro mou spotřebu. Potom daruji rodině, přátelům... Potom zavařuju, mražím, suším, nebo uskladním do sklepa.“

Respondent 5: Lenka, 49 let.

„Tak jelikož pěstovali vždycky i moji rodiče, tak to bylo asi vždycky mým snem.“

„Už to bude asi dvacet jedna let a pouze jako dozásobení. Není to žádný primární zdroj obživy pro mě.“

„No, líbí se mi to, mít prostě vlastní zahrádku, a že mám ovoce po ruce. Je to příjemnej relax pro mě.“

„Tak hlavně to, že mám ovoce na dosah. Víím, že to je bez chemie. Ehm. Můžu si to sama konzervovat, zavařovat a hlavně je to daleko chutnější než z obchodních řetězců.“

„No, pouze vlastní spotřeba, přímá. Bud' to sníme, nebo usušíme, a jak jsem říkala, zavaříme.“

Respondent 6: Josef, 38 let.

„Tak víceméně to bylo jen pro radost a hlavně aby děti viděly, jak ta rostlina vypadá. Ehm. Například aby poznaly rybíz od josty.“

„Tak jako pozitivum vidím, že to je prostě čerstvé a vim, co pěstuju, vim, co tam dávám za... Nebo spíš nedávám za chemikálie.“

„No, většinou jen pro děti. Málokdy se stane, že by zbylo něco na nás.“ (smích)

Ve skupině singles se pouze jeden z respondentů dostal k zahrádkaření díky rodině. Zbylí respondenti se o samozásobitelství začali zajímat především kvůli nedůvěře ke kupovaným potravinám a s tím související touze po nezávislosti na trhu. Také kvůli chuti výpěstků, která je lepší než chuť kupovaných potravin. Navíc je pro ně zahradičení koníčkem. Pozitivním shledávají respondenti na samozásobitelství především chuť a cenu výpěstků, ale také to, že ví, co jejich výpěstky obsahují. Plusem je také minimum v nich obsažené chemie. Výpěstky mají respondenti především pro sebe, pro širší rodinu a všichni se shodli také na tom, že své výpěstky občas vyměňují za něco, čeho se jim právě nedostává.

Respondent 7: Michaela, 30 let.

„Tak hlavně to byl zájem o vlastní, chutnější výpěstky. Ale i radost z výsledků vlastní práce.“

„Jako hlavní pozitivum vidím lepší chuť výpěstků, levnější náklady na pořízení a hlavně vim, že používám žádné chemikálie při pěstování, a vim, co tý rostlině dávám.“

„Tak většinou pro vlastní spotřebu. Bud' přímá spotřeba, nebo z toho něco uvařím, případně zavařuji, suším, mrazím. A potom, když je to nutné, tak porozdávám i v rodině a se sousedy si vyměňujeme jen vzorky na ochutnání. Oni mají taky všeho dost.“

Respondent 8: Zuzana, 31 let.

„No tak jakoby o tu soběstačnost a ekologii se zajímám už více let a cestu jsem si k tomu našla vlastně postupně přes internet, přes různé skupiny na fejsbuku a přes knihy.“

„Já úplně jako nedůvěřuju nezávadnosti zeleniny a ovoce z obchodů, takže to byl jeden důvod. A pak vlastně navíc ta chuť tý dovážený zeleniny je často nic moc, jako taková, jak to říct, taková planá prostě. A chci bejt víc soběstačná vlastně. Nechci být závislá na tom trhu.“

„Takhle Vám to řeknu. Je na tý zahradě hromada práce, kterou většina lidí, který jsou zvyklý na město, jako neocení. Je to celoroční práce, ale ten výsledek podle mě stojí za to. Ehm. Protože vim přesně, co jím. Vim, že jsem to ničím nenastríkala, ani že jsem to chemicky nehnojila. Je to čerstvé a zralé hlavně. Ne jako ty potraviny v supermarketu, který trhají ještě jakoby nedozrálý.“

Tak my to teda především jíme čerstvé, tak jak se to natrhá. Někdy to zavařuju i mrazím, když toho mám hodně. Ale většinu prostě spotřebuju sama, rozdám to po rodině a nějaký minimum jakoby daruji přátelům a občas sem tam vyměním za něco jiného, co prostě mně se zrovna nedostává.“

Respondent 9: Barbora, 31 let.

„Tak v menší míře se u nás něco pěstovalo vlastně po celý můj život, protože naše rodina farmaří. A ve větší míře jsem se tomu začala vlastně věnovat teď v poslední době, co jsem se přestěhovala do toho domu po babičce. Celkově bych řekla, že se tomu opravdu věnuju tak osm let.“

„Tak já mám takový jako, řekla bych, velice úzký vztah k přírodě, k půdě, k zvířatům a chtěla jsem udělat ještě něco navíc, chtěla jsem vědět, tak nějak co jim, a tak. A hlavně mě to baví prostě.“

„Tak pozitivní je určitě to, že vim, kde a jak ty plodiny rostly, vim, co v nich je, ehm... Když jakoby nebudu počítat tu práci, tak je určitě pozitivní cena, jakoby, že si myslím, že na tom trochu ušetřím.“

„Určitě jim vlastně čerstvou zeleninu. Někdy ji mám na vaření, uchovávám to ve sklepech na zimu, zavařuju kompoty, marmelády a tak dále. Mrazím to, nakládám, něco nechám zkvasit... Ale většinu spotřebuju já sama, něco rozdám a něco občas i vyměním.“

Jak je vidět, jednotlivé skupiny respondentů se mezi sebou příliš neliší důvody, které je k zahrádkaření vedly. Pouze u skupiny singles však můžeme najít navíc zmíněnou nedůvěru ke kupovaným potravinám, která respondenty k zahrádkaření přivedla, a kterou se odlišují od ostatních dvou skupin.

3.3.2 Jak ovlivňuje zahrádkaření sociální život zahrádkářů?

V této kapitole se zabývám vlivem zahrádkaření na sociální život zahrádkářů. U této výzkumné otázky nejsou odpovědi respondentů zařazeny do tabulky, neboť jednotlivé odpovědi byly natolik rozmanité, že jejich klasifikace do kódů byla vcelku složitá a tabulka se tak zdála být poměrně nepřehledná. Navíc se vliv zahrádkaření na sociální život u jednotlivých skupin mnoho neliší. Z provedených rozhovorů je patrné, že zahrádkaření má na sociální život zahrádkářů poměrně velký vliv. Pouze jeden z respondentů vypověděl, že vliv zahrádkaření na svůj sociální život nepocítuje žádný, tedy že díky němu nezískal žádné nové přátele, ani se nezačlenil do žádné zahrádkářské organizace, zkrátka zahrádkaření nezapříčinilo žádné změny v jeho sociálních vztazích. Obecně lze říci, že se zahrádkáři stýkají především s lidmi stejného zaměření, se kterými se účastní různých zahrádkářských akcí, a vyměňují si mezi sebou nejen rady a zkušenosti ohledně zahrádkaření, ale také své výpěstky. Dá se říci, že zahrádkaření ovlivňuje sociální život zahrádkářů pozitivně. Ať už jde o stmelení rodiny i jiného kolektivu, či o nalezení nových přátel, nebo o lepší vztahy se sousedy. Vyzdvihla bych odpověď respondenty Zuzany, která říká, že zahrádkář rozhodně není samotář, a vždy se najde někdo, s kým si může o pěstování promluvit. Většina z dotazovaných není členy žádné zahrádkářské organizace, ale téměř všichni jsou členy

různých skupin na sociálních sítích, které se zabývají tematikou zahrádkaření a samozásobitelství. Právě na sociálních sítích jsem s prosbou o rozhovor kontaktovala většinu respondentů. Samozásobitelé většinou nezmiňovali žádné negativní vlivy zahrádkaření na svůj sociální život. Jediný negativní vliv zmínila respondentka Barbora, která vypověděla, že právě díky její zálibě v pěstování se s partnerem často hádali, a zahrádkaření tak mělo negativní vliv na jejich partnerský život. Dále uvádím jednotlivé výpovědi respondentů týkající se této problematiky.

Respondent 1: Ivana, 58 let

„Potom bych řekla, že, ehm, ta práce na zahradě, že určitě stmeluje rodinu. A že... Třeba vnoučátka, když přijdou, nebo to, tak se mnou na té zahradě pracujou a jsme si jakoby blíž pak, si myslím. Potom určitě je tam nějaký získání nových přátel a určitě třeba si myslím, že... Že to zahradničení, že to stmeluje tu komunitu třeba v té vesnici, nebo v té zahrádkářské komunitě.“

„Vlastně seznámila jsem se s novejma lidma. Stmeluje to vlastně tu naši rodinu a, ehm, třeba my ve vsi jakoby vedeme nové mladé rodiny k tomu pěstování, aby pěstovali aspoň něco, a vlastně si myslím, že tam fungujem jako taková, když to tak řeknu, jako taková osvěta a příklad především pro ty mladý rodiny, aby viděli, že prostě to jde takhle dělat, a aby to aspoň vyzkoušeli. Takže takhle si myslím, že mě to nějak ovlivnilo.“

Respondent 2: Anna, 58 let

„No, tak členem žádný komunity nejsem, ale máme spoustu kamarádů, kteří... Kterí mají, ehm, také malé zahrádky, takže s těma se stýkáme.“

Respondent 3: Kateřina, 62 let

„Bohužel u nás žádný zahradnický spolek není. Ehm. Ale bavíme se se sousedy přes plot. Vyměňujeme si rady, zkušenosti a občas někdy i plody.“

Respondent 4: Kamila, 42 let

„No, tak jak jsem říkala, ehm, pocházím z rodiny, kde se tahle vlastnost dědí, a lidé se potom najdou vzájemně sami. Je to jako každý jiný koníček. A tím, že nejsem součástí zahrádkářské kolonie, tak sdílím všechno jenom s rodinou, sousedy a s okolím no...“

Respondent 5: Lenka, 49 let

„Tak jsem členem zahrádkářského svazu, ale vzhledem k dalšímu vytížení jenom pouze pasivním, nějak se aktivně neangažuju. A znám se akorát se sousedními, ehm, se sousedy, co maj zahrádku vedle.“

Respondent 6: Josef, 38 let

„Tak účastním se diskuzí s panem Abrahámem, což je místní velkopěstitel, co prodává svoji zeleninu a trzích třeba v Kutný Hoře, v Kolíně nebo v Čáslavi. Je to hrozně veselý pán a já jsem od něj bral dřívě česnek. Jinak žádné nové přátele jsem díky tomu nezískal.“

Respondent 7: Michaela, 30 let

„Mám třeba pár přátel zahrádkářů a s nimi různě jezdím na zájezdy se zajímavými zahradami, nebo na různé zahradnické veletrhy a výstavy.“

Respondent 8: Zuzana, 31 let

„Navíc se můžete navzájem inspirovat lidmi, kteří jsou podobně, když to tak řeknu, postižený jako vy a vyměňovat různé zkušenosti. A určitě bych řekla, že zahrádkář rozhodně není samotář, že vždycky je někdo, s kým si může všechny ty věci probrat.“

„Tak já jsem členem několika různých skupin na fejsbuku a i mezi kamarádkami jsem se začala víc bavit a kontaktovat s těmi, které mají právě podobnou životní filozofii jako já.“

Respondent 9: Barbora, 31 let

„Tak na fejsbuku je spousta skupin, které navštěvuji pravidelně. Ehm. A pak je samozřejmě pár lidí z České republiky, se kterými pravidelně mezi sebou měníme, nebo si posíláme rostliny, které bych jinak určitě nepoznala, a se kterými jsem navázala nějaké to přátelství, i když jsou třeba v jiném věku než já. Jinak si myslím, že bychom si s těma lidma ani neměli co říct, kdybychom se nevěnovali tomu zahradničení. Občas taky navštěvuju nějaký zahrádkářský výstavy... Ehm. A tak... A je pravda, že když jsem měla přítele, tak to ovlivňovalo i ten partnerskej život, třeba že tam docházelo k různým střetům, že jako dělám z domu zahradnictví a tak...“

Co se týká vlivu zahrádkaření na sociální život zahrádkářů, existují mezi jednotlivými skupinami menší rozdíly. Všichni z respondentů se díky zahrádkaření seznámili s novými lidmi. Pouze rodiny s dětmi nezískaly díky zahrádkaření žádné nové přátele. A co se týká členství v organizacích a spolcích, tak tam nenajdeme žádné ze zkoumaných zahrádkářů. Pouze ve skupině lidí ve věku nad 50 let můžeme nalézt pasivní členy zahrádkářského svazu.

3.3.3 Jaké jsou vyhlídky zahrádkářů do budoucna?

Cílem další výzkumné otázky bylo zjistit, jaké mají zahrádkáři plány do budoucna. Co se týká vyhlídek zahrádkářů do budoucna, až na výjimky plánují respondenti své zahrady rozšiřovat, ať už se jedná o jejich plochu, či sortiment, často především proto, že chtějí být soběstační a nezávislí na trhu. Pokud neplánují zahradu rozšiřovat, tak chtějí minimálně zachovat její velikost, a to především z důvodů ekonomických, pro případ krize, ale také jen proto, že je zahrádkaření baví. Navíc je pro ně zahrada místem, kde relaxují a užívají si chvíle klidu s rodinou. Žádný z dotázaných nemá v plánu zahrádku úplně zrušit. Pouze jeden z respondentů by si přál zahrádku zmenšit, jelikož nemá tolik času ani sil, aby zahrádku zvládal obstarávat sám. Stejně tak pouze jedna respondentka plánuje do budoucna omezit některé druhy pěstovaných plodin, neboť jí s přibývajícím věkem ubývá sil, které jsou k péči o zahrádku potřeba. Odpovědi respondentů jsou pro lepší představu uvedeny v následující tabulce. Dále také zde uvádím jednotlivé odpovědi respondentů.

Tabulka č. 3: Vyhlídky zahrádkářů do budoucna

Jaké jsou vyhlídky zahrádkářů do budoucna?			
Respondent	Skupina	Typ zahrady	Vyhlídky do budoucna
Respondent 1	1	V kolonii	Rozšířit zahradu Rozšířit sortiment
Respondent 2	1	U domu	Zachovat současný stav zahrady
Respondent 3	1	V kolonii	Omezit některé druhy
Respondent 4	2	U domu	Zachovat současný stav zahrady
Respondent 5	2	V kolonii	Zmenšit zahradu
Respondent 6	2	U domu	Rozšířit sortiment
Respondent 7	3	U domu	Rozšířit zahradu
Respondent 8	3	U domu	Rozšířit zahradu Rozšířit sortiment
Respondent 9	3	U domu	Rozšířit sortiment

Zdroj: Autor.

Respondent 1: Ivana, 58 let

„No, určitě chci rozšířit tu plochu na to pěstování a chci rozšířit určitě i ten sortiment. Chci přidat ještě nějaký nový druhy zeleniny, ovoce, jo. Mě to opravdu baví, takže asi proto a... A myslím si, že opravdu se to člověku takhle vyplatí.“

Respondent 2: Anna, 58 let

„No, tak určitě zachovat si to minimum co nejdéle, no.“

Respondent 3: Kateřina, 62 let

„No, roky nám pomalu přibývají, proto jsme se rozhodli ty záhony s keři, které tomu vyhovují, pokrýt netkanou fólií, aby nebylo tolik pleť. Ale na zahrádce není s prací nikdy konec. Vždycky se najde ještě něco, co je třeba vylepšit a udělat. Zatím zdravíčko trochu slouží, takže pěstujeme podle svých sil a možností. Do budoucna možná některé druhy omezíme.“

Respondent 4: Kamila, 42 let

„Tak zatím bych chtěla udržet si všechny ty druhy, co se pěstují a velikost mé zahrady. A... Protože v případě krize je to pro nás záložní zdroj obživy.“

Respondent 5: Lenka, 49 let

„No, asi bych potřebovala zmenšit tu zahrádku, nebo přestěhovat se do nějaký jiný, protože už je to na mě moc veliký, a je to rok od roku znát, že když mi nikdo nepomůže, tak nedokážu zvládat celou tu zahrádku.“

Respondent 6: Josef, 38 let

„No, tak chtěl bych začít pěstovat bílou a černou moruši.“

Respondent 7: Michaela, 30 let

„Ráda bych si tu zahradu zvětšila.“

Respondent 8: Zuzana, 31 let

„Tak já třeba teďkon v zahradě mám hodně stromů, jehličnanů a různých okrasných keřů, tak toho bych se asi chtěla zbavit postupně. To je tam totiž po bývalých majitelích. A chtěla bych tu zahradu udělat jakoby co nejvíce, ehm, jedlou, abych z ní mohla těžit vlastně co nejdelší část toho roku.“

Respondent 9: Barbora, 31 let

„Tak hlavně rozšířit sbírku těch svejch rostlin o další druhy a odrůdy. Hlavně bych chtěla zkusit nějaký míň tradiční plodiny.“

Jak můžeme vidět z výpovědí respondentů, vyhlídky do budoucna mají jednotlivé skupiny dosti podobné, neboť téměř všichni chtějí své zahrady rozšiřovat, nebo alespoň udržet jejich stávající velikost. Pouze jedna respondentka ze skupiny lidí ve věku nad 50 let a jedna dotazovaná od rodin s dětmi chtějí zahrádku zmenšit, či omezit některé druhy. To se však nedá vztahovat na celou skupinu.

3.3.4 Chovají se zahrádkáři ekologicky příznivě?

Cílem této kapitoly je zjistit, zda se zahrádkáři chovají ekologicky příznivě, a to podle odpovědí týkajících se tří témat, dle kterých je rozdělena na tři části i tato kapitola. V první z nich jsem zjišťovala, zda se zahrádkáři zajímají o ekologii, a zda třídí odpad. Jelikož zde odpověděli všichni stejně, není u této části uvedena tabulka s jednotlivými odpověďmi, neboť se zdála poměrně zbytečná. Druhá část této kapitoly se zabývá používáním hnojiv při pěstování a v poslední části jsem zjišťovala, v čem si zahrádkáři myslí, že je zahrádkaření ekologicky příznivé. U posledních dvou částí jsou odpovědi na otázky pro lepší přehlednost rozřazeny do tabulek a pod každou z tabulek jsou uvedeny jednotlivé výpovědi respondentů týkající se daného tématu.

Všichni respondenti uvedli, že se zajímají o ekologii, přestože se většina z nich nijak aktivně ekologicky neangažuje. Všichni ze zkoumaných zahrádkářů také uvedli, že třídí odpad, a to jak odpad vzniklý v domácnosti, tak na zahrádce. Dále uvádím konkrétní informace pro jednotlivé skupiny respondentů s jejich výpověďmi. Výzkumná otázka je vyhodnocena na konci celé kapitoly.

Respondenti z první skupiny zahrádkářů, kterými jsou lidé ve věku nad 50 let, se o ochranu životního prostředí zajímají, ale aktivně se na jeho ochraně nepodílejí. Všichni z dotázaných v této skupině třídí odpad, a to jak v domácnosti, tak na zahrádce. Jde především o papír, sklo, plasty. Dva respondenti třídí také staré oblečení, které odváží do kontejnerů na to určených. Jedna respondentka zmínila, že třídí také kovy a nápojové kartony. Bio odpad ze zahrádky,

kterým je například plevel, tráva a různé zbytky, všichni dotázaní kompostují, a jedna respondentka uvedla, že část také vyhazuje do popelnice na bio odpad. Ani jeden z respondentů v této skupině odpad ze zahrádky nespaluje, což je ekologicky příznivé.

Respondent 1: Ivana, 58 let

„Tak určitě se zajímám o ochranu životního prostředí, ehm, ale nějak aktivně... Aktivně se neangažuji, nejsem členem žádné organizace na ochranu prostředí nebo tak, ale na střeše máme vlastně fotovoltaiku.“

„No, tak třídím samozřejmě papír, sklo a plasty, jakoby to nejzákladnější takhle.“

„Samozřejmě ten odpad na zahrádce taky třídím. A třeba bio odpad kompostuji, ale určitě nic nespaluju, to ne. Ale třídím, určitě třídím a kompostuju teda.“

Respondent 2: Anna, 58 let

„Hm. Určitě se o to zajímám, ale že bych se nějak aktivně angažovala, to se určitě říct nedá.“

„No, tak třídíme hlavně teda kov, plasty, třídíme sklo, kartony od nápojů... A oblečení vlastně do těch kontejnerů na oblečení.“

„Tak část toho odpadu určitě kompostujeme a část pak dáváme do bio odpadu. Máme na to vlastně zvláštní popelnici a tam to dáváme.“

Respondent 3: Kateřina, 62 let

„Tak samozřejmě třídím odpad a chovám se k přírodě s láskou.“

„Plasty, papír, sklo barevný a čirý, a oděvy.“

„Ano, přesně tak. Zbytky, plevel a trávu kompostujeme v kompostérech, jinak odpad jako pet láhve skladuji v pytli a pak najednou je odvezeme do kontejneru.“

Respondenti z druhé skupiny, kterou tvoří lidé od rodin s dětmi, se o ochranu životního prostředí také zajímají, a pouze jeden z nich se na ní nijak aktivně nepodílí. Zbylí dva se aktivně angažují, neboť se účastní akcí, které jsou zaměřené na úklid přírody od odpadků. Respondentka Lenka se účastní závodů v orientačním běhu, po jejichž skončení čistí společně s ostatními závodníky les od odpadků, a respondent Josef se aktivně podílí na ochraně životního prostředí prostřednictvím portálu „Uklid’me Česko“, díky kterému se shromažďují ekologicky smýšlející lidé, kteří také hromadně uklízejí naši přírodu od odpadků. Odpad třídí všichni respondenti, a to jak doma, tak na zahrádce. V domácnosti třídí respondenti především plasty, papír, sklo a kovy. Pouze jeden z dotázaných třídí textil. Za zmínku stojí také, že dva z respondentů třídí ještě elektroniku a kovy. Dva z respondentů odpad na zahrádce kompostují. Třetí respondent Josef zatím sice nekompostuje, ale do budoucna plánuje vlastní kompostér a popelnici na bio odpad. Respondenti také využívají svoz zeleného odpadu a zbytky, které nelze využít, pak vozí na sběrný dvůr. Počinání všech respondentů z této skupiny bych zhodnotila jako ekologicky velice příznivé.

Respondent 4: Kamila, 42 let

„Tak jako zajímám se, třídím, ale nějak aktivněji se neangažuji.“

„Tak třídíme plasty, papír, textil, kov a ostatní, co nemůžeme vytrídít, tak dáváme na recyklační dvůr. Pro mě je to životní styl. Prostě jsem součástí přírody a vážím si toho, kde žiju, a jaká tady ta příroda je. A chci ji takovou zachovat. Navíc mám vlastní studnu a půdu, a od jejich kvality se mi odvíjí můj vlastní život, takže...“

„Nejvíce kompostuju, pak ještě štěpkuji a jak jsem říkala, pokud nemůžu použít, tak vozím na recyklační dvůr.“

Respondent 5: Lenka, 49 let

„No tak zajímám. Jezdím na vícedenní závody v orientačním běhu, a jakmile skončí, tak chodím s pytlek a sbírám v lese odpadky. No a pak nadávám na to, že... Na ty, co je tam pohazují, že jsou nevychovaný a udělají to znova, aniž by o tom nějak uvažovali.“

„Jo, třídím. Ehm. Protože to snižuje zatížení prostředí. A třídím plasty, papír, sklo bílé a barevné, a pak ještě kovy a baterie.“

„Ehm, kompostuju. A pokud se mi to nehodí, tak využívám odvoz rostlinného odpadu.“

Respondent 6: Josef, 38 let

„Jo, tak zajímám se a, ehm, účastním se většinou takovýho... Na takovém portálu "uklid'me Česko".“

„To jsou takový celorepublikový akce, kdy je to právě na webových stránkách uklid'me Česko. cz a tam si můžete vybrat akci, kde se sejdou právě nadšenci do ekologie a prostě se jde. Buď je to jen tak, nebo ku příležitosti nějaký jiný kulturní akce, a jde se uklízet. Třeba teď bude probíhat, ehm, v Kolíně ke dni Země. Bude probíhat právě úklid.“

„No, třídíme všechno, co jde. Papír, plasty, sklo, elektro, kartony, kovy.“

„No, tak odpadu máme úplně minimálně, takže co jde, tak dáme na sběrný dvůr, popřípadě svoz zeleného odpadu, ale plánujeme kompostér a bio popelnici.“

Všichni respondenti ze skupiny singles se o ochranu životního prostředí také zajímají a dá se říci, že všichni se svým způsobem na jeho ochraně také podílejí, ať už se snaží čistit přírodu od odpadků, nebo vést ekologicky domácnost. Odpad třídí všichni respondenti doma i na zahrádce. Jde především o papír, sklo a plasty, ale také o bio odpad, či textil. Zbytky a odpad ze zahrádky všichni respondenti kompostují, pokud je to možné. Pouze jedna respondentka ještě také štěpkuje, případně využívá hnůj, a některé zbytky konzumují zvířata. Naproti tomu dva respondenti z této skupiny odpad na zahrádce spalují, což se bohužel za ekologicky příznivé považovat nedá.

Respondent 7: Michaela, 30 let

„Zajímám se o životní prostředí. Snažím se čistit přírodu od odpadků.“

„Ano, určitě. Třídím plasty, papír, sklo, textil a bio odpad.“

„Na zahrádce většinou všechno kompostuju, a pokud to nejde, tak spálím.“

Respondent 8: Zuzana, 31 let

„Tak určitě se snažím jakoby o co neekologičtější domácnost a snažím se k tomu vést právě i tu svojí širší rodinu, rodiče, sourozence a tak.“

„Určitě třídím. Třídím novinovej papír... Teda takhle jakoby... Třídím. Ten novinovej papír, ten používáme na podpal. Ostatní papíry dávám do kontejneru na papír. Třídím plasty, sklo, plechovky, ehm, starej textil většinou posílám dál a odpad ze zahrady a kuchyně, ten právě kompostuju.“

„No tak větve pálím, nebo je nechávám třeba i na hromadě jako úkryt pro nějaký ty drobnější živočichy, a zbytek teda kompostuju no, jak jsem říkala.“

Respondent 9: Barbora, 31 let

„No tak zajímám. Snažím se pěstovat permakulturně. Snažím se třídít odpad, neužívám žádné postřiky a, ehm, hnojiva pouze svoje přírodní.“

„Tak snažím se třídít, abych pomohla, abych ušetřila místo v popelnici... Některé věci, jako jsou pet láhve, sbíráme do práce a používáme pak k mrazení mleziva. Ostatní plasty, papír, sklo, hliník, ehm, dávám kamarádce do školky pro děti, no a potom mám ještě bioodpad.“

„Tak snažím se kompostovat. Ehm. Větve ze stromů štěpkuju na topení. Dřevěným popelem občas zase přihnojím, něco dam do popelnice na bioodpad a něco do hnoje. A něco samozřejmě zkonzumují zvířata.“

Dá se tedy říci, že všechny tři zkoumané skupiny respondentů se chovají ekologicky příznivě. Pouze u skupiny singles se objevuje spalování odpadu na zahrádce, což se mezi ekologicky příznivé chování zařadit nedá.

Tabulka č. 3: Ekologické aspekty

Ekologické aspekty zahrádkaření				
Respondent	Skupina	Typ zahrady	Požíváte hnojiva?	Jaká používáte hnojiva?
Respondent 1	1	V kolonii	Ano	Kvašený slepičinec
Respondent 2	1	U domu	Ano	Granulovaný hnůj Kompost
Respondent 3	1	V kolonii	Ano	Kompost Granulovaný hnůj Tekutá hnojiva
Respondent 4	2	U domu	Ano	Kompost Kraavský hnůj Výluh z kuřinců
Respondent 5	2	V kolonii	Ano	Koňský hnůj Kompost
Respondent 6	2	U domu	Ne	Žádná
Respondent 7	3	U domu	Ano	Kompost Hnůj Tekutá hnojiva
Respondent 8	3	U domu	Ano	Hnůj Jícha Kompost
Respondent 9	3	U domu	Ano	Hnůj Jícha Sušené koňské koblíhy

Zdroj: Autor.

Jak vidíme z uvedené tabulky, všichni respondenti, s výjimkou jednoho, uvedli, že při pěstování svých plodin využívají hnojiva. Většinou jde o hnojiva přírodní, z nichž nejvíce respondentů zmiňovalo vlastní kompost a hnůj. Chemická hnojiva využívají respondenti minimálně, což je z hlediska ekologického příjemné zjištění. Také zde uvádím jednotlivé výpovědi respondentů.

Respondent 1: Ivana, 58 let

„Hnojiva používáme velice málo, bych řekla. Většinou teda pouze u těch mladých stromků, ehm, nebo když jsou napadený škůdci, tak aby se ten stromek lépe vzpamatoval, a ehm... U zeleniny pak používáme většinou třeba kvašený slepičinec.“

Respondent 2: Anna, 58 let

„Hnojiva, no... Většinou nějaká přírodní hnojiva, jako je třeba granulovaný hnůj, to jo, to kupujem, ale to většinou pouze před jarem. Jinak máme vlastní kompost.“

Respondent 3: Kateřina, 62 let

„Dříve jsme chovali králíky, tak jsme hnojili tím. Dnes už je nechováme, takže používáme především kompost. Máme tři kompostéry, do kterých dáváme veškeré zbytky, plevely a trávu. Když jednotlivě uzraje, tak to přidáváme na záhony. No a do skleníků přidáváme granulovaný kravský hnůj. V době vegetace pak používám většinou tekutá hnojiva, která jsou určena pro jednotlivé druhy zeleniny. Někdy i udělám z kvašených kopřiv zálivku, která je podle mě také velice dobrá.“

Respondent 4: Kamila, 42 let

„Především používáme vlastní kompost. Občas koupený kravský hnůj. Ehm. A výluh z kuřinců.“

Respondent 5: Lenka, 49 let

„Pouze organická. Jednou ročně potom koňskej hnůj a dělám teda kompost, no.“

Respondent 6: Josef, 38 let

„Ne, vůbec nic.“

Respondent 7: Michaela, 30 let

„Ehm, hnojiva používám, ale nejlépe přírodní, hlavně kompost, který mám, potom hnůj, ale i hnojivé přípravky z obchodů. Používám je na jaře, a během sezony. Na podzim pak do záhonů zarávám kompost teda.“

Respondent 8: Zuzana, 31 let

„No, určitě se snažím vyhnout chemickým hnojivům. Používám pouze hnůj a jichu a kompostuju.“

Respondent 9: Barbora, 31 let

„Koňský a kravský hnůj, sušené koňské koblíhy a po sklizni občas používám jichu.“

Jak je vidět, hnojiva využívají při pěstování všechny tři zkoumané skupiny respondentů, avšak převážně jde o hnojiva přírodní. Jednotlivé skupiny se od sebe příliš neliší ani typem používaných hnojiv. Odlišuje se pouze skupiny rodin s dětmi, která při pěstování využívá hnojiv nejméně.

Tabulka č. 4: Ekologické aspekty

Ekologické aspekty zahrádkaření			
Respondent	Skupina	Typ zahrady	V čem je zahrádkaření ekologicky příznivé?
Respondent 1	1	V kolonii	Méně dovozu Méně hnojiv
Respondent 2	1	U domu	Méně hnojiv Méně chemie
Respondent 3	1	V kolonii	Méně dopravy Méně chemie
Respondent 4	2	U domu	Více zeleně Biorytmus krajiny Vláša
Respondent 5	2	V kolonii	Vlastní ekosystém
Respondent 6	2	U domu	Více zeleně Méně dovozu Vláša
Respondent 7	3	U domu	Více zeleně
Respondent 8	3	U domu	Méně dovozu Méně chemie
Respondent 9	3	U domu	Méně chemie

Zdroj: Autor.

Všichni dotázaní se jednoznačně shodli, že zahrádkaření je ekologicky příznivé, odpovědi na otázku „proč“ už se ale různily. Nejvíce respondentů si myslí, že je zahrádkaření ekologicky příznivé především proto, že se díky němu dostává do půdy méně chemie a hnojiv, stejně tak se díky zahrádkaření snižuje počet dovážených potravin a tím se šetří životní prostředí. Třetím nejčastějším důvodem, proč je zahrádkaření ekologicky příznivé, je podle zkoumaných samozásobitelů ten, že díky němu roste ve městech více zeleně, která produkuje kyslík, ale také působí uklidňujícím dojmem a je prospěšná pro různé druhy živočichů. Na následujících řádcích jsou uvedeny jednotlivé odpovědi respondentů.

Respondent 1: Ivana, 58 let

“No, tak určitě... Si myslím, že,ehm, když lidi zahrádkaří, tak je třeba méně zboží dovážet. To si myslím, že je ekologicky příznivý. A potom určitě to, že se spotřebovává menší množství hnojiv. Takže nejde tolik do té půdy. Ale těžko říct no. Jako myslím si, že zahrádkaři třeba u nás tolik nehnojí.”

Respondent 2: Anna, 58 let

“Ty rostlinky nejsou tolik chemicky ošetřované, ani tolik hnojené, takže je to určitě příznivější pro tu naši zemi.”

Respondent 3: Kateřina, 62 let

“No, ve svém životě člověk do sebe dostane spoustu jedů a jejich odbourávání je složité a zdoluhavé, proto si myslím, že výpěstky ze zahrádky jsou o sto procent lepší, protože vím,

co jsem té rostlině dala. A pak je podle mě ještě dobré, že tolik nezatěžujeme přírodu dopravou.”

Respondent 4: Kamila, 42 let

“Tak zajišťuje to více zeleně. Souvisí to například se včelami, hmyzem, ptactvem... Ehm. Pravidelný obdělávání a zavlažování udržuje, jak bych to řekla, biorytmus krajiny a udržuje vláhu. Když si vezmete prostě čistý trávník a beton, ten tu vodu pošle pouze dál.”

Respondent 5: Lenka, 49 let

“Ehm. No. Ono si tam vytváří vlastní ekosystém, takže tak...”

Respondent 6: Josef, 38 let

“Cokoliv zeleného produkuje kyslík, no. Cokoliv se nemusí převážet, neprodukuje oxid uhličitý a další... A cokoliv zeleného zadržuje v půdě vodu, tak to jsou asi ty přínosy hlavní.”

Respondent 7: Michaela, 30 let

“Tak asi že na plochách, kde by byla jinak jen tráva, jsou kulturní plodiny a vylepšuje to stav země.”

“No, tak vždycky to přináší větší užitek, když z toho máme nějaký ty plody, než když tam je jenom ta tráva prostě.”

Respondent 8: Zuzana, 31 let

“Takhle... Ekologické zahrádkaření je podle mě určitě přínosné, protože většinou se ty potraviny spotřebujou namísto a nikam se nepřeváží. Neničí se vlastně půda různými postřiky... Ale zase si myslím, že ty zahrádkáři jsou tak nějak poznamenaní tím minulým režimem, že o té ekologii neví vůbec nic a kolikrát se jí i vysmívají, používají vlastně ty různé chemické prostředky a hnojiva a hubí tím kdejaký plevel a hmyz, a to si myslím, že je špatně.”

Respondent 9: Barbora, 31 let

“Ehm, tak určitě je to šetrnější nakládání s půdou. Ehm. Je to pro tu Zemi celkově jako menší zatížení tou chemií a... Asi tak, to je všechno, co mě napadá.”

Všechny skupiny zahrádkářů se shodují na tom, že je zahrádkaření ekologicky příznivé. Odpovědi na otázku „proč“ se shodují u skupiny 1 a 2, což jsou lidé ve věku nad 50 let a tzv. singles. Odlišuje se pouze skupina lidí od rodin s dětmi, dle které je zahrádkaření příznivé především díky rozšiřování zeleně, která je důležitá pro určité druhy živočichů, a díky které země dokáže lépe hospodařit s vláhou.

Na výzkumnou otázku, zda se chovají zahrádkáři ekologicky příznivě, můžeme na základě provedeného výzkumu odpovědět, že ano. Přestože se aktivně příliš neúčastní na různých ekologických akcích, o ekologii se zajímají. Odpad zahrádkáři třídí, a to jak doma, tak na zahrádce. Hnojiva zahrádkáři používají, ovšem většinou se jedná o hnojiva přírodní,

především jde o vlastní kompost a hnůj. Chemická hnojiva zahrádkáři využívají minimálně. Zahrádkaření spatřují jako ekologicky příznivé a stejně tak i oni sami se chovají k přírodě šetrně.

3.3.5 Jaké jsou rozdíly mezi samozásobením rodin s dětmi, lidí v důchodovém věku a tzv. singles?

Cílem této výzkumné otázky bylo zjistit, zda v praxi existují rozdíly v samozásobení lidí ve věku nad 50 let, rodin s dětmi a tzv. singles. Co se týká motivace, je samozásobitelství pro všechny tři skupiny především koníčkem. Zajímavé je, že pouze u singles se objevuje jako motivace nedůvěra ke kupovaným potravinám. Jedním z vysvětlení by mohlo být to, že se mezi mladými lidmi rozšiřuje trend zdravé výživy, mezi který patří například právě sledování složení jednotlivých potravin, či jejich původu.

Nejvíce času na zahrádce tráví také právě zmiňovaní singles, což bychom mohli vysvětlit například tím, že nemají rodinu, o kterou by se museli starat, žijí sami, zahradničení je jejich koníčkem a tak mu věnují veškerý svůj volný čas. O svou zahradu se singles starají většinou sami, pouze v případě, kdy je potřeba pomoci s těžšími pracemi, pomohou jim například jejich rodiče. Zde je vidět rozdíl v porovnání s lidmi ve věku nad 50 let, kdy se o zahrádku starají většinou oba manželé, ale také v porovnání s rodinami s dětmi, kde se o zahradu většinou, až na výjimky, stará celá rodina.

Zabývala jsem se také vlivem zahrádkaření na sociální život. Ze tří zkoumaných skupin pouze rodiny s dětmi nezískali díky zahrádkaření žádné nové přátele, nejspíš proto, že si čas na zahrádce užívají pospolu jako rodina a jiné sociální interakce nevyhledávají. Jak lidé ve věku nad 50 let, tak singles zmínili, že mezi svými známými vyhledávají především lidi stejného ražení, jako jsou oni, tedy zahrádkáře a samozásobitele, s kterými se stýkají. Většina z účastníků výzkumu není členy žádné organizace, která by se zabývala zahrádkařením. Pouze mezi lidmi ve věku nad 50 let můžeme nalézt pasivní členy zahrádkářského svazu.

Všichni z uvedených tří skupin respondentů mají výpěstky především pro svou vlastní spotřebu a vypěstované potraviny také darují své rodině a blízkým přátelům. Rodiny s dětmi jako jediná ze tří zkoumaných skupin své výpěstky s nikým nevyměňují a mají je tak výhradně pro svůj vlastní užitek. Ostatní dvě skupiny zmínily, že své výpěstky vyměňují většinou se sousedy a jinými zahrádkáři. Prodej výpěstků na trhu byl zmíněn pouze u lidí ve věku nad 50 let, což je možné vysvětlit tím, že jako jediná ze zkoumaných skupin, právě tato má nejvíce volného času, který na trhu může trávit.

Zjišťovala jsem také, jaký má samozásobitelství pro zahrádkáře význam. Pro všechny tři zkoumané skupiny znamená zahrádkaření především relaxaci, ale není to význam jediný. Zmínila bych především význam zahrádkaření pro lidi ve věku nad 50 let, kteří si díky němu mohou dopřát dostatečné množství ovoce a zeleniny, na které by jinak neměli dostatek financí. Snad i proto si tato skupina zahrádkářů přeje udržet zahradku co nejdéle, i přestože někteří z nich si přejí nějaké druhy zeleniny a ovoce omezit, neboť jim s věkem ubývá sil, které jsou k péči o zahradku potřeba. Udržet, či dokonce rozšířit si zahradu či sortiment chtějí až na výjimky také rodiny s dětmi a singles.

Všechny tři uvedené skupiny zahrádkářů se zajímají o ekologii, třídí odpad a kompostují. Nejvíce se aktivně ekologicky angažují rodiny s dětmi, které se účastní různých akcí, kdy se snaží uklidit přírodu od odpadků. Naopak lidé ve věku nad 50 let se podle provedeného výzkumu aktivně neangažují vůbec. Hnojiva při pěstování využívají všechny tři zmíněné skupiny, jedná se však většinou o hnojiva přírodní, kterými jsou převážně kompost a hnůj. Nejméně hnojiv používají rodiny s dětmi.

Zkoumala jsem také vliv samozásobitelství na rodinný rozpočet. S výjimkou jedné rodiny všichni ze zkoumaných zahrádkářů díky samozásobitelství ušetří. Mohu tedy konstatovat, že zde žádný rozdíl mezi jednotlivými skupinami není a samozásobitelství má na rodinný rozpočet pozitivní vliv. Co se týká techniky, nejméně technických pomůcek využívají lidé ve věku nad 50 let, nejvíce pak rodiny s dětmi a singles, což je vysvětlitelné tím, že jim technika šetří spoustu času, který potřebují věnovat právě rodině, dětem a práci. Z provedeného výzkumu se dá říci, že nejintenzivněji se samozásobitelství ze všech tří skupin věnuje skupina tzv. singles. Je však nutno konstatovat, že vzhledem k poměrně omezenému počtu respondentů nelze uvedená zjištění zobecňovat na všechny zahrádkáře.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda existují, a jaké jsou rozdíly mezi samozásobením rodin s dětmi, lidí ve věku nad 50 let a tzv. singles. Dále se práce zabývala důvody vedoucími k samozásobitelství, vlivem zahrádkaření na sociální život zahrádkářů a jejich vyhlídkami do budoucna. V neposlední řadě bylo cílem práce zjistit, zda se zahrádkáři chovají ekologicky příznivě. Cíle bylo dosaženo, neboť na všechny výzkumné otázky bylo úspěšně odpovězeno.

Za pomoci sekundární analýzy dat z již existujícího výzkumu bylo cílem práce také zjistit, jaký je typický český samozásobitel, a zda se se samozásobitelstvím setkáváme spíše na vesnici nebo ve městě. Vycházela jsem z výzkumu P. Divínové, který byl součástí její diplomové práce. Na základě tohoto výzkumu jsem došla k závěru, že typickým českým samozásobitelem je žena ve věku 65 let, která se o zahrádku v kolonii stará minimálně třikrát do týdne. Pokud má však zahradu u rodinného domu, tak zahradničí denně. Je však důležité zmínit, že ačkoli se výzkumu účastnily převážně ženy, často v dotaznících uváděly, že zahradničí společně s manželem. Je tedy možné, že ve skutečnosti se množství mužů a žen, kteří se věnují samozásobitelství, tolik neliší. Výzkum také prokázal, že se zahradničení věnují pouze dvě procenta tzv. singles, což je možné vysvětlit tak, že do České republiky ještě nedošel trend ze západoevropských zemí, kde zahradu vlastní stále více lidí mladšího věku. Výsledky výzkumu Divínové jsem porovnávala ještě s výzkumem Jehličky a Smithe, který potvrdil, že starší lidé mají větší tendence k samozásobitelství. Zároveň však bylo zjištěno, že ve skutečnosti se lidé v důchodovém věku a nezaměstnaní zahradničení nevěnují více než lidé ekonomicky aktivní. Jejich výzkum také prokázal, že samozásobitelství probíhá na venkově i ve městě, přestože ve městě se s ním můžeme setkat stále v menší míře než na vesnici.

Při zjišťování důvodů vedoucích zahrádkáře k samozásobitelství, bylo prokázáno, že všem slouží zahrada k získávání potravin, přestože zisk potravin není nejhlavnějším, ani nejčastějším důvodem, který respondenty k zahradničení vedl. Pro naprostou většinu z nich je zahrádkaření především relaxací a koníčkem. Častým důvodem, který zahrádkáře k samozásobitelství přivedl, je také pokračování v rodinné tradici, či splnění si životního snu. Výjimkou není ani touha vymanit se za pomoci samozásobitelství ze závislosti na trhu. Nikdo z respondentů však neuvedl, že by pro něj byl hlavním důvodem finanční zisk, přestože se většina z dotázaných shodla, že díky samozásobitelství výrazně ušetří.

Sociální život zahrádkářů je samozásobitelstvím ovlivněn ve velké míře, přestože většina ze zkoumaného vzorku není členem žádné zahrádkářské organizace. Zahrádkáři se stýkají především s lidmi stejného zaměření, se kterými se účastní různých zahrádkářských akcí a vyměňují si mezi sebou nejen rady a zkušenosti ohledně zahrádkaření, ale také své výpěstky. Z výzkumu vyplynulo, že zahrádkaření má na sociální život zahrádkářů celkově pozitivní vliv, neboť díky němu dochází ke stmelování rodiny, ale i jiných kolektivů, nalezení nových přátel, či ke zlepšování vztahů se sousedy.

Co se týče vyhlídek zahrádkářů do budoucna, až na výjimky plánuje většina ze zkoumaných samozásobitelů své zahrady rozšiřovat, ať už se jedná o jejich plochu, či sortiment. Pokud neplánují zahradu rozšiřovat, tak chtějí minimálně zachovat její velikost, a to především z důvodů ekonomických, pro případ krize, nebo zkrátka jen pro zábavu. Žádný ze zkoumaného vzorku respondentů neplánuje zahradu do budoucna úplně zrušit.

Dále tedy bylo cílem této práce zjistit, zda se chovají zahrádkáři ekologicky příznivě. Přestože se většina z dotázaných aktivně neangažuje, o ekologii se zajímají všichni, a stejně tak všichni respondenti v domácnosti třídí odpad a odpad ze zahrady kompostují. Hnojiva využívají zahrádkáři v hojné míře, jedná se ale především o hnojiva přírodní. Těmi jsou nejčastěji právě zmiňovaný vlastní kompost a hnůj. Chemická hnojiva využívají zahrádkáři minimálně. Na základě provedených rozhovorů mohu tedy konstatovat, že se zahrádkáři chovají ekologicky příznivě. Je však důležité vzít v potaz, že zkoumaný vzorek je příliš malý na to, aby byl reprezentativní a aplikovatelný na celou populaci.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda existují, a jaké jsou rozdíly mezi samozásobením rodin s dětmi, lidí ve věku nad 50 let a tzv. singles. Z výzkumu vyplynuly pouze lehké rozdíly mezi jednotlivými skupinami. Co se týče motivace vedoucí k zahrádkaření, pro všechny uvedené skupiny je zahrádkaření především koníčkem. Pouze skupina singles se vyznačuje nedůvěrou ke kupovaným potravinám, což se dá vysvětlit zájmem mladých lidí o zdravou výživu, k čemuž patří sledování složení potravin a jejich původu, což může podněcovat právě onu nedůvěru k těmto kupovaným potravinám. Singles také tráví na zahradě nejvíce času z uvedených skupin, neboť nemají rodinu, které by museli věnovat větší péči, a jelikož je pro ně zahradničení koníčkem, věnují mu svůj veškerý volný čas. Další odlišnost, typická právě pro singles je ta, že jako jediná skupina se o zahradu starají skutečně sami. Na rozdíl od nich lidé ve věku nad 50 let zahradničí většinou společně se svým protějškem a v rodinách s dětmi se pracím na zahradě věnují všichni jejich členové. Rodiny s dětmi se od zbylých dvou skupin také odlišují tím, že si jejich členové jako jediní z dotázaných nenašli díky zahradničení nové přátele, a také jako jediní své výpěstky s nikým nevyměňují a mají je výhradně pro svou vlastní spotřebu. Lidé ve věku nad 50 let jsou naopak jediní, kteří své výpěstky prodávají na trhu. Vysvětlením může být více volného času, než mají zbylé dvě skupiny respondentů. Co se týká ekologických aktivit, nejvíce se angažují právě rodiny s dětmi, které také používají při pěstování nejméně hnojiv. Naopak vůbec se aktivně na žádných ekologických akcích nepodílejí lidé ve věku nad 50 let. Za zmínku také stojí význam zahrádkaření pro lidi v důchodovém věku, kteří si díky němu mohou dopřát množství ovoce a zeleniny, na které by jinak neměli dostatečné množství finančních prostředků. To může být právě jedním z hlavních důvodů, proč se ani s přibývajícím věkem nechystají zahrádky vzdát.

Přestože se výsledky mé práce příliš neliší od výsledků výzkumů již předtím provedených, byla pro mne tato práce přínosem zejména v praktické aplikaci teoretických poznatků, které jsem získala v průběhu svého studia, ať už šlo o studium literatury, či práci v terénu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA:

Bičík, I., Jančák, V. 2005. *Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Praha: Univerzita Karlova.

Divínová, P. 2015. Zahrádkové osady, zahrádkaření a samozásobitelství: mikroregionální sonda. Praha. Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta. Katedra demografie a geodemografie. Bakalářská práce.

Dvořáková – Janů, V. 1999. *Lidé a jídlo*. Praha: ISV nakladatelství.

Gibas, P. 2013. *Zahrádkové osady: Stíny minulosti, nebo záblesky budoucnosti*. Praha: Univerzita Karlova.

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Hošková, K. a kol. 2008. „Zahrádkářské kolonie – venkov ve městě.“ Pp. 28-32 in *Venkovská krajina 2008*. Brno: Lesnická práce, s. r. o.

Huk, J. „Včera hrušky a zelí, dnes trávník s bazénem.“ *Přítomnost*. (1): 32-33.

Jeglová, H. 2010. Charakteristika environmentálních dopadů samozásobitelství potravinami ve zvolené lokalitě. Brno. Mendelova Univerzita. Agronomická fakulta. Ústav aplikované a krajinné ekologie. Diplomová práce.

Jehlička, P., Smith, J. 2011. „An Unsustainable State: Constrasting Food Practices and State Policies in the Czech Republic.“ *Geoforum* 42 (3): 362-372

Jehlička, P., T. Kostecký, J. Smith. 2012. „Food Self-Provisioning in Czechia: Beyond Coping Strategy of the Poor: A Response to Alber and Kohler’s ‘Informal Food Production in the Enlarged European Union’.“ *Social Indicators Research* 111 (1): 219-234.

Keller, J. 2000. Chvála zahrádkářů. *Právo*. Příloha Salon. Ze dne 25. 5. 2000

Keyzlarová, S. 2012. Zahrádkaření a chataření – environmentální, sociální a ekonomické aspekty na příkladu města Brna. Brno. Masarykova Univerzita. Přírodovědecká fakulta. Geografický ústav. Disertační práce.

Klvač, P., Ulčák, Z. 2008. „Samozásobitelství potravinami – může být život na venkově luxusní?.“ Pp. 48-51 in *Venkovská krajina 2008*. Brno: Lesnická práce, s. r. o.

Kundera, Z. 2014. Příměstské zahrádky ve Znojmě. Brno. Masarykova Univerzita. Přírodovědecká fakulta. Geografický ústav. Diplomová práce.

Librová, H. 2002. „Ekologický luxus na zahradě.“ Pp 163 – 173 in *Sborník prací fakulty sociálních studií Brněnské univerzity*. Sociální studia 8. Brno: Masarykova Univerzita.

Librová, H. 1994. *Pestří a zelení. Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Hnutí DUHA.

Librová, H. 2003. *Vlažní a váhavi. Kapitoly o ekologickém luxusu*. Brno: Nakladatelství Doplněk

Pížl, J. 1991. *Rok v biozahrádce*. Bratislava: vydavatelství IRIS.

Příbylová, P. 2005. *Vliv ekologizačních tendencí v organizovaném městském zahrádkaření*. Brno. Masarykova Univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra environmentálních studií. Diplomová práce.

Radimská, R. 2003. „Singles – nový životní styl a jeho genderová specifika v České republice.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 4 (1-2): 10-11

Ragin, Ch. C. 1994. *Constructing Social Research*. California: Pine Forge Press.

Škantová, S. 2009. *Principy ekologického zemědělství v samozásobitelství na českém venkově*. Brno. Masarykova Univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra environmentálních studií. Diplomová práce.

Šváb, P. 2004. *Výzkum zahrádkaření a zahrádkových osad v Praze na příkladu modelového území*. Praha. Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Ročníková práce.

Ulčák, Z. „Lookin' for some down-home cookin'? A case study of household pork production in the Czech Republic.“ Pp. 297-300 in Keiser, M., Lein, M. N. *Ethics and the politics of food*. The Netherlands: Wageningen Academic Publisher.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Bačíková, B. 2013. „Komunitní zahrady pěstují zeleninu i sousedské vztahy.“ [online]. *Vitalia.cz* [cit. 24. 2. 2017]. Dostupné na: <https://www.vitalia.cz/clanky/komunitni-zahrady-pestuji-zeleninu-i-sousedske-vztahy/>.

Český statistický úřad. *Zemědělská produkce domácností v roce 2006*. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/zemedelska-produkce-domacnosti-2006-j5h0q3iqce>.

[Staženo 15. 3. 2017]

Dvořáková, V. Nedatováno. „Fenomén samozásobitelství v sociologii“. [datový soubor] [cit. 23. 2. 2017]. Dostupné z: www.agris.cz/clanek/125967.

Příloha 1: Scénář rozhovoru

Respondent:

Jméno:

Věk:

Vzdělání:

Povolání:

Typ zahrady:

Doba zahradničení:

Skupina:

Otázky:

Samozásobitelství

- Jak dlouho si pěstujete svoje ovoce a zeleninu?
- Proč jste se rozhodli pěstovat si vlastní ovoce a zeleninu?
- Co konkrétně pěstujete?
- Kde pěstujete? Doma nebo jezdíte někam na zahrádku?
- Kolik času tomu věnujete?
- Kdo všechno se na pěstování podílí?
- Jak to vlastně probíhá, když si člověk chce vypěstovat vlastní zeleninu? Popište mi ten proces, jak to probíhá, od začátku.
- Ovlivňuje to, že si pěstujete vlastní ovoce a zeleninu, nějak váš rodinný rozpočet? Jak?
- Myslíte, že pěstování si vlastní zeleniny a ovoce nějak ovlivňuje váš sociální život? Máte například nějaké přátele, s kterými jste se seznámili právě díky této činnosti? Jste například členem nějaké komunity, která se tímto zabývá?
- Jak zpracováváte své výpěstky? Máte je pouze pro svou vlastní potřebu, nebo je prodáváte, či vyměňujete se sousedy?
- Jaká jsou podle vás pozitiva a negativa při samozásobení se potravinami?
- Co pro vás osobně znamená samozásobitelství/pěstování si vlastní zeleniny a ovoce? Jak to celkově ovlivnilo váš život?
- Jaké jsou vaše vyhlídky do budoucna?
- Proč byste ostatním doporučili, aby se stali samozásobiteli?

Postoj k technice a jejímu užívání

- Používáte nějaké stroje, které vám usnadňují práci na zahradě? Jaké a proč? Dovedete si práci na zahradě představit bez nich?
- Co všechno používáte při práci na zahradě?
- Víte o nějakých „vychytávkách“, strojích nebo náčiní pro práci na zahradě, které vám připadá zbytečné a třeba až přehnané?
- Jaká používáte hnojiva? Proč? Jak často?

Stravování

- Vyznáváte nějaký způsob stravování, jako je například vegetariánství či veganství? Proč?
- Jak vypadá váš jídelníček? Převažují v něm například potraviny vámi vypěstované?
- Pociťujete rozdíl mezi zeleninou a ovocem, které si vypěstujete a těmi, které jsou k dostání v supermarketech? V čem je rozdíl?
- Objevují se na vašem stole někdy, například přes zimu, zelenina a ovoce ze supermarketu?

Nakupování

- Jaké potraviny kupujete?
- Jak často jezdíte na nákupy?
- Důvěřujete kupovaným potravinám?
- Kolik podle vás ušetříte na nákupech tím, že si zeleninu a ovoce pěstujete doma?

Zájem o ekologii

- Zajímáte se o ochranu životního prostředí? Angažujete se nějak?
- Třídíte odpad? Proč? Co všechno třídíte?
- Dokázali byste říci, v čem je samozásobení se vlastními potravinami ekologicky příznivé?

Dovolená

- Kde obvykle trávíte dovolenou?
- Pokud jedete na dovolenou jinam, než na zahrádku, kdo se vám o zahrádku stará?

Příloha 2: Transkripce rozhovoru

Respondent: 1

Jméno: Ivana

Věk: 58 let

Vzdělání: VŠ

Povolání: Sociální pracovnice

Typ zahrady: V kolonii

Doba zahradničení: 10 let

Skupina: 1

Tazatel: běžné písmo kurzívou, respondent: běžné písmo.

Já Vás tedy takhle ze začátku poprosím, abyste mi vlastně odsouhlasila, že víte, že je náš rozhovor nahrávaný, a že s tím souhlasíte.

Ano, vím o tom a souhlasím s tím. Nevadí mi to.

Dobře. Tak pro začátek se tedy představím a objasním Vám vlastně, k čemu tady ten náš rozhovor bude sloužit. Ehm. Jmenuji se tedy Barbora Veselá a jsem studentkou třetího ročníku oboru Sociologie obecná a empirická na univerzitě v Hradci Králové. A, ehm, tento rozhovor vlastně bude sloužit jako podklad, zdroj informací, ehm, pro mou bakalářskou práci. Ehm, jako téma své bakalářské práce jsem si totiž vybrala, ehm, samozásobitelství jako životní styl. Ehm, zabývám se tedy lidmi, jako jste Vy, kteří si pěstují vlastní zeleninu a ovoce, ať už třeba na zahrádce nebo na balkoně. A... To je tak nějak vlastně asi všechno o mně. Ehm. Teď bych poprosila vlastně Vás, abyste se mi nějak představila a řekla tedy něco o sobě.

No, takže já se jmenuji Ivana, ehm, je mi padesát osm let, žiji ve městě, mám vystudovanou vysokou školu a nyní pracuji v sociálních službách jako sociální pracovnice, což mě vlastně naplňuje a moc mě to baví.

Dobře. Tak já Vám děkuji a přejdeme tedy k samotným otázkám, týkajících se toho samozásobitelství. Jak dlouho Vy si vlastně pěstujete vlastní ovoce a zeleninu?

Tak vlastně rodiče moji, kteří teda pocházeli z Prahy, tak si na chalupě vždycky pěstovali svojí zeleninu i ovoce, a já jsem to po nich vlastně převzala. Takže se dá říct vlastně, že se tomu věnuju tak nějak od dětství. Ale co jsem to po rodičích převzala, to je asi 10 let.

Uhm. A Vy jste se proč jakoby rozhodli pěstovat si to vlastní ovoce a zeleninu? Jaký byl ten důvod, který Vás k tomu vedl?

Tak rodiče, kteří žili právě za totality, tak je k tomu vedl jakoby ten nedostatek, který za té totality byl. Já už to mám jako hobby, no a v poslední době bych řekla, že se celkem zhoršuje kvalita zeleniny v obchodech, ehm, a to teda jak z hlediska chuti, tak bych řekla, že především

taky ty ceny rostou. A přitom čerstvost klesá. Takže vlastně teďkon to pěstování nějak rozšiřujeme no, abysme nemuseli být jako závislí na těch obchodech.

A ehm... Dobře, takže předpokládám, že to teda nebylo rozhodnutí ze dne na den, že si pěstujete. Jste říkala, že jste teda to převzala po rodičích...

Ano, přesně tak.

Dobře. A zeptám se, co všechno si pěstujete za zeleninu a ovoce?

No, ze zeleniny si pěstuju teda především brambory, cibuli, nějaká ta rajčata, pak okurky, určitě nějaké saláty, fazole, pak také lusky, protože ty teda v krámě většinou nekoupíte, a když už, tak jsou fakt předražené a tak nechutně gumové. No, dál si pěstuji teda kopr, mrkev, česnek, pórek, občas teda nepravidelně si zasadím i jiné druhy, jako je třeba kukuřice nebo červená řepa, potom taky třeba hrášek nebo ředkvičky... Je možný, že jsem si teď nevzpomněla na všechno... Ale... Potom teda mám samozřejmě ovoce. Mám tam nějakých dvacet ovocných stromů, ehm, hlavně teda tam mám jabka, švestky, třešně, potom ještě pěstuju rybíz a taky angrešty. Teď nevím blumy, jestli jsem říkala, ty mám taky.

Uhm. A tady mám otázku, kde pěstujete. Takže Vy teda, předpokládám, dojíždíte někam na tu zahradu, po těch rodičích?

Ano, přesně tak. Dojíždíme na zahradu.

A kolik času si myslíte, že tomu pěstování a té péči o tu zahrádku tak nějak věnujete? Kdybyste to měla odhadnout...

No, to nelze takhle přesně říct. My tam trávíme skoro každý víkend od jara do podzimu. Ale samozřejmě ne každý ten víkend jako pilně pracuju na té zahradě. Samozřejmě, že tam taky jako odpočíváme, že jo, opaluju se a tak. Hrajem různé hry... Takže určitě ten veškerý čas, který na té zahradě strávíme, tak nevěnujem teda tomu pěstování.

Jo. Dobře. A Vy se teda, ehm, tomu pěstování jakoby věnujete sama, nebo se v té rodině na tom pěstování podílí ještě někdo jiný, ještě nějakí jiní rodinní příslušníci?

No, převážně teda se tomu pěstování věnuji já, ale když je teda nějaká těžší práce, kterou bych sama neutáhla, tak mi jako pomůže i manžel, ale primárně vlastně se nějak o tu zahrádku starám já.

Aha, dobře. A, ehm, zeptám se, jaká jsou podle Vás pozitiva a negativa při pěstování si vlastní zeleniny a ovoce?

Tak jako pozitivum určitě vidím teda čerstvost a kvalitu těch potravin, ehm, která se podle mě s těma... s tou... s tím ovocem a zeleninou ze supermarketu určitě nedá srovnat. A jako negativum pro mě je vlastně to, že jste limitovaní tím ročním obdobím, kdy vlastně... Když to tak řeknu, tak máte prostě omezený sortiment po určitou dobu, jo. Protože jahody v zimě prostě člověk nevyrostuje tak, jako v obchodě. Někdy je taky člověk ohrožený škůdci a nějakýma výkyvy počasí, takže ne vždycky se zadaří, no.

Jasně, tomu rozumím. A Vy svoje výpěstky... Vy ty svoje výpěstky zpracováváte jak? Máte je třeba jenom pro svoji vlastní potřebu, nebo je prodáváte, nebo vyměňujete se sousedy?

No, tak já je mám... Ehm. Jako převážně mám samozřejmě tu zeleninu, ovoce pro vlastní potřebu. Uskladňuju jí vlastně ve sklepě, zavařuju, dělám různé marmelády, a nebo i jiný

konzervovaný výrobky ve skle... No, občas to vyměním se sousedama, jo... No a pokud fakt jako že je nadúroda, že nevim, co bych s tím dělala, tak občas to prodávám i na trhu. Ale primárně to pěstuju pro nás, pro rodinu.

Uhm. A když teda si takhle pěstujete tu svojí zeleninu a ovoce, jak to vlastně probíhá, jak vypadá ten proces od toho zasazení po tu sklizeň?

Tak ovoce, to je bez problémů, to na jaře ořežete ty stromy, uklidíte, nabilíte kmeny. Proti škůdcům nestříkáme. Ehm. No a pokud není nějaká kalamita teda, jako že jsme ji zažili dvakrát už... No a pak jenom čekáme, až to na podzim vlastně uzraje. No a u zeleniny, tam vlastně nejprve tu zem zryjeme a pohnojíme, ehm, no a potom zasejeme, zasázíme, no a samozřejmě odstraňujeme ten plevel. Zalejváme to. Větráme skleník, no a pak sklízíme.

A co pro Vás osobně jakoby třeba to samozásobitelství znamená?

Tak pro mě je to určitě relax. Člověk si u toho odpočne, přijde na jiný myšlenky... Potom je nějaký ten pocit uspokojení vlastně z toho, že si zvládnete tohle všechno prostě vypěstovat, a že je to dobrý, no a vlastně můžu říct, že jsem nakazila i mladší generace kolem sebe. (smích)

Takže jste takhle nakazila třeba i děti? Nebo sousedy? (smích)

No, no, no. Oni se tak jako inspirují a tak se o tom pobavíme vždycky a sdělujem si jakoby... Říkáme si různé postřehy a tak.

Tak to je pěkný takhle. A jak třeba to pěstování si těch vlastních potravin, jak to ovlivnilo Váš život? Když se takhle zeptám?

No... Nějak zásadně bych řekla, že to můj život neovlivnilo. Akorát teda jsem samozřejmě přestala kupovat kompoty a marmelády. To nikdy nekupuju. A jsem teda hodně, hodně kritická ke kvalitě té prodávány zeleniny a ovoce taky. Takže to se pak projevuje i na těch kompotech a marmeládě, jo, ty taky nejsou dobrý ty kupovaný. No a jak jsem teda říkala, nelíbí se mi hlavně kvalita prodávané zeleniny a ovoce a to, co si sama vypěstuju, tak sama můžu posoudit, jak je to zdravý, není to zdravý, jak jsem to pěstovala, jo. A to prostě si u těch kupovanejších potravin říct nemůžu. Takže asi tak. Jinak žádná zásadní změna u mě neproběhla.

Uhm. A jaké máte plány, jaké jsou nějaké Vaše vyhlídky do budoucna? Co se toho pěstování týče.

No, určitě chci rozšířit tu plochu na to pěstování a chci rozšířit určitě i ten sortiment. Chci přidat ještě nějaký nový druhy zeleniny, ovoce, jo. Mě to opravdu baví, takže asi proto a... A myslím si, že opravdu se to člověku takhle vyplatí.

Uhm. Potom jsem se chtěla zeptat, proč by se vlastně ostatním... Proč byste ostatním lidem doporučila, aby si začali pěstovat vlastní zeleninu a ovoce?

No tak rozhodně kvůli tomu pocitu uspokojení, když to tak řeknu, ehm, z toho, co člověk vypěstuje. Ehm. Potom bych řekla, že, ehm, ta práce na zahradě, že určitě stmeluje rodinu. A že... Třeba vnoučátka, když přijdou, nebo to, tak se mnou na té zahradě pracujou a jsme si jakoby blíž pak, si myslím. Potom určitě je tam nějaký získání nových přátel a určitě třeba si myslím, že... Že to zahradničení, že to stmeluje tu komunitu třeba v té vesnici, nebo v té zahrádkářské komunitě.

Aha. Takže tím se vlastně dostáváme právě k mé další otázce, zda si myslíte, že zahrádkaření nějak ovlivňuje Váš sociální život. Jestli třeba máte nějaké přátele, s kterými jste se právě Vy seznámila díky této činnosti, nebo třeba jste členem nějaké komunity, která se zabývá zahrádkařením?

Ano, tak jak jsem říkala. Ehm. Vlastně seznámila jsem se s novejma lidma. Stmeluje to vlastně tu naši rodinu a, ehm, třeba my ve vsi jakoby vedeme nové mladé rodiny k tomu pěstování, aby pěstovali aspoň něco, a vlastně si myslím, že tam fungujem jako taková, když to tak řeknu, jako taková osvěta a příklad především pro ty mladý rodiny, aby viděli, že prostě to jde takhle dělat, a aby to aspoň vyzkoušeli. Takže takhle si myslím, že mě to nějak ovlivnilo.

Aha, a když se zeptám, ovlivňuje to pěstování si té zeleniny a ovoce nějak třeba i Váš rodinný rozpočet?

No, tak určitě. Jako není to hlavní věc, proč bysme to dělali, ale samozřejmě člověk trochu jako na tom ušetří, ale spíš si myslím, že víc je to jakoby o tom stylu toho života a nějak o aktivním trávení toho volného času. Že člověk se nenudí, má co dělat, je na čerstvým vzduchu a tak. Ale samozřejmě trochu na tom člověk jakoby do toho rodinného rozpočtu ušetří. Ale nemyslím si, že by to bylo nějak extrémní, že by to bylo nějak extra znatelný ta částka.

Ehm. Pokud... Tak Vy jste říkala, že máte děti, že jo? Že máte i vnoučata. Snažíte se je třeba nějak zapojit do prací na zahrádce a třeba proč, jakej je k tomu důvod, jakej si myslíte, že to pro ně má přínos a tak?

Tak já mám teda ty vnoučata od dcery, a pak mám ještě syna, který je postižený, a to mě vlastně hodně ovlivňuje, protože on na tý zahrádce pracuje rád a pro nás je to... Je to pro nás vlastně takový způsob, jak ho nějak užitečně zabavit. Já si myslím, že mu to docela pomáhá, že je prostě na čerstvým vzduchu a opravdu ho to baví a baví se ho třeba hrabat v tý hlíně, jo, a tak. Takže si myslím, že opravdu to na něho má jakoby, ehm, dobrej vliv.

Hm. Jo, jo. Jako s tím určitě souhlasím. To si myslím, že máte pravdu, no. Ehm. Ted'kon teda se postupně dostáváme nějak k Vašemu postoji k technice a jejímu užívání. Ehm. Vy osobně používáte nějaké stroje, nějaké nástroje, které by Vám tu práci na zahradě usnadňovaly? A dovedla byste si třeba tu práci na zahradě nějak představit bez nich?

Ehm. No, tak samozřejmě sekačka, to si myslím, že už používá v dnešní době skoro každý. A potom teda to běžné zahradí nářadí, jako jsou rýče, motyky, krumpáče, lopaty, hrábě, jo. Bez nich to samozřejmě nejde. Ale je teda pravda, že bez tý sekačky samozřejmě to taky jde. Protože když se nám rozbila, tak jsem dokázala vlastně šestnáct set metrů čtverečních zahrady posekat prostě sama kosou. On teda manžel je z vesnice jo, ale tak dobře jako já to neumí, to musím říct teda, to se musím pochválit. (smích)

No vidíte to, to jste teda šikovná. (smích) A co se týká hnojiv, tak ty nějak používáte? Ehm, zeptám se jaká, proč a třeba jak často?

No, tak hnojiva... Hnojiva používáme velice málo, bych řekla. Většinou teda pouze u těch mladých stromků, ehm, nebo když jsou napadený škůdci, tak aby se ten stromek lépe vzpamatoval, a ehm... U zeleniny pak používáme většinou třeba kvašený slepičinec.

Aha, vidíte to, to jsem třeba nikdy neslyšela. (smích) Se tady člověk poučí. A Vy třeba víte o nějakých vychytávkách, o nějakých přístrojích, které někteří lidé při tom pěstování užívají, a které Vám osobně by třeba přišly naprosto zbytečný?

Ne, o tom asi... Asi nad tím sem nikdy nepřemejšlela. Nic mě takhle nenapadá, co by jako zbytečného používali. To fakt nevím.

Ehm. Tak, dostáváme se teda k... ehm... ke skupině otázek, které se týkají nakupování. Jaké potraviny Vy nakupujete?

No, tak běžné. Žádné bio potraviny třeba nekupujeme. To určitě ne. Prostě tak normálně, co člověk v té domácnosti potřebuje.

Aha, takže Vy důvěřujete těm koupěným potravinám?

Tak v rámci možností jako ano. Samozřejmě člověk si to vybere, že jo, v tom obchodě, nekoupí si něco, čemu by nevěřil.

Uhm. A Vy teda nějakou zeleninu a ovoce si kupujete? Nebo máte převážně tu svou, kterou si vypěstujete?

No, tak samozřejmě něco koupím, co nevypěstuju. Ale myslím si, že to je jakoby fakt minimum tý zeleniny, že toho pěstuju docela dost.

Aha. A jak často Vy třeba chodíte na nákup těch potravin?

Tak dvakrát, třikrát do tejdne si myslím, že chodíme, no.

A nakupujete raději v supermarketech, nebo chodíte do nějakých specializovaných menších obchodů?

Já to nemám jakoby nějak vyhraněný. Nakupuju, kde je třeba, kde maj co ve slevě, a tak jo. Že bych vyloženě byla proti supermarketům a nechodila tam, to určitě ne.

Uhm. Vy jste říkala vlastně, že něco málo si myslíte, že se ušetří tím pěstováním vlastní zeleniny. Tipla byste si, kolik podle Vás tak ušetříte na těch nákupech tím, že si ty potraviny pěstujete doma?

Tak to vůbec nevím. To já v číslech takhle jako určitě posoudit neodkážu.

Dobře. Tak to nevádí, tak jdeme dál. Pak tu mám vlastně otázky, které se týkají, ehm, Vašeho zájmu o ekologii. Vy osobně se nějak, ehm, zajímáte třeba o ochranu životního prostředí? Angažujete se nějak?

Ehm. Tak určitě se zajímám o ochranu životního prostředí, ehm, ale nějak aktivně... Aktivně se neangažuju, nejsem členem žádný organizace na ochranu prostředí nebo tak, ale na střeše máme vlastně fotovoltaiku.

Fotovoltaiku? A to je co, jestli se můžu zeptat? To jsem taky nikdy neslyšela

No, fotovoltaika, to je vlastně, ehm, takové zařízení, které, ehm, vlastně přeměňuje sluneční záření na elektřinu, a tu my vlastně pak teda používáme. Takže se takhle nějak jakoby snažíme šetřit tu naši... To naše prostředí..

Aha. No to je zajímavý, to je zajímavý, to jsem nevěděla, že se to takhle jmenuje. A Vy třídíte odpad?

Určitě třídím.

A co všechno teda třídíte?

No, tak třídím samozřejmě papír, sklo a plasty, jakoby to nejzákladnější takhle.

Aha. Dobře. A jak třeba nakládáte s odpadem na zahrádce? Třídíte ho taky, nebo ho spalujete, kompostujete?

Ehm. Samozřejmě ten odpad na zahrádce taky třídím. A třeba bio odpad kompostuji, ale určitě nic nespaluju, to ne. Ale třídím, určitě třídím a kompostuju teda.

Dobře. A dokázala byste třeba říct, v čem je zahrádkaření ekologicky příznivé?

Ehm. No, tak určitě... Si myslím, že,ehm, když lidi zahrádkaří, tak je třeba méně zboží dovážet. To si myslím, že je ekologicky příznivé. A potom určitě to, že se spotřebovává menší množství hnojiv. Takže nejde tolik do té půdy. Ale těžko říct no. Jako myslím si, že zahrádkaří třeba u nás tolik nehnojí.

Uhm. A co se týká stravování, tak Vy pocítujete nějaký rozdíl třeba mezi... To jste už asi říkala, že jo, myslím, mezi těma potravinama, které si vypěstujete Vy sama, a těmi, které jsou k dostání v supermarketech? V čem ten rozdíl je? V čem ho vidíte?

No tak určitě je rozdíl vlastně v kvalitě. Ehm. Doma se... Třeba když koupím okurku, tak se jí doma nikdo už nedotkne. Stejně tak s rajčatama, protože prostě ten rozdíl tam určitě je v chuti jo, v té kvalitě. No a potom taky v čerstvosti, protože ty utržené potraviny, čerstvé, ze zahrádky samozřejmě chutnají jinak, ehm, než to, co se dopraví přes půlku Evropy a dozrává to cestou, že jo.

No samozřejmě jako, to určitě, tomu rozumím. S tím souhlasím a mám úplně stejný názor. A třeba co se týká Vašeho jídelníčku, převažují například potraviny, které si sama vypěstujete?

No, určitě bych neřekla, že jich vypěstuju tolik, aby převažovaly v tom jídelníčku, jo. Myslím si, že přes léto je to půl na půl, přes zimu pak je to samozřejmě horší.

Dobře. A co se týká způsobu stravování, tak Vy vyznáváte nějaký způsob, jako je třeba vegetariánství nebo veganství?

Ne, určitě ne. To jako...

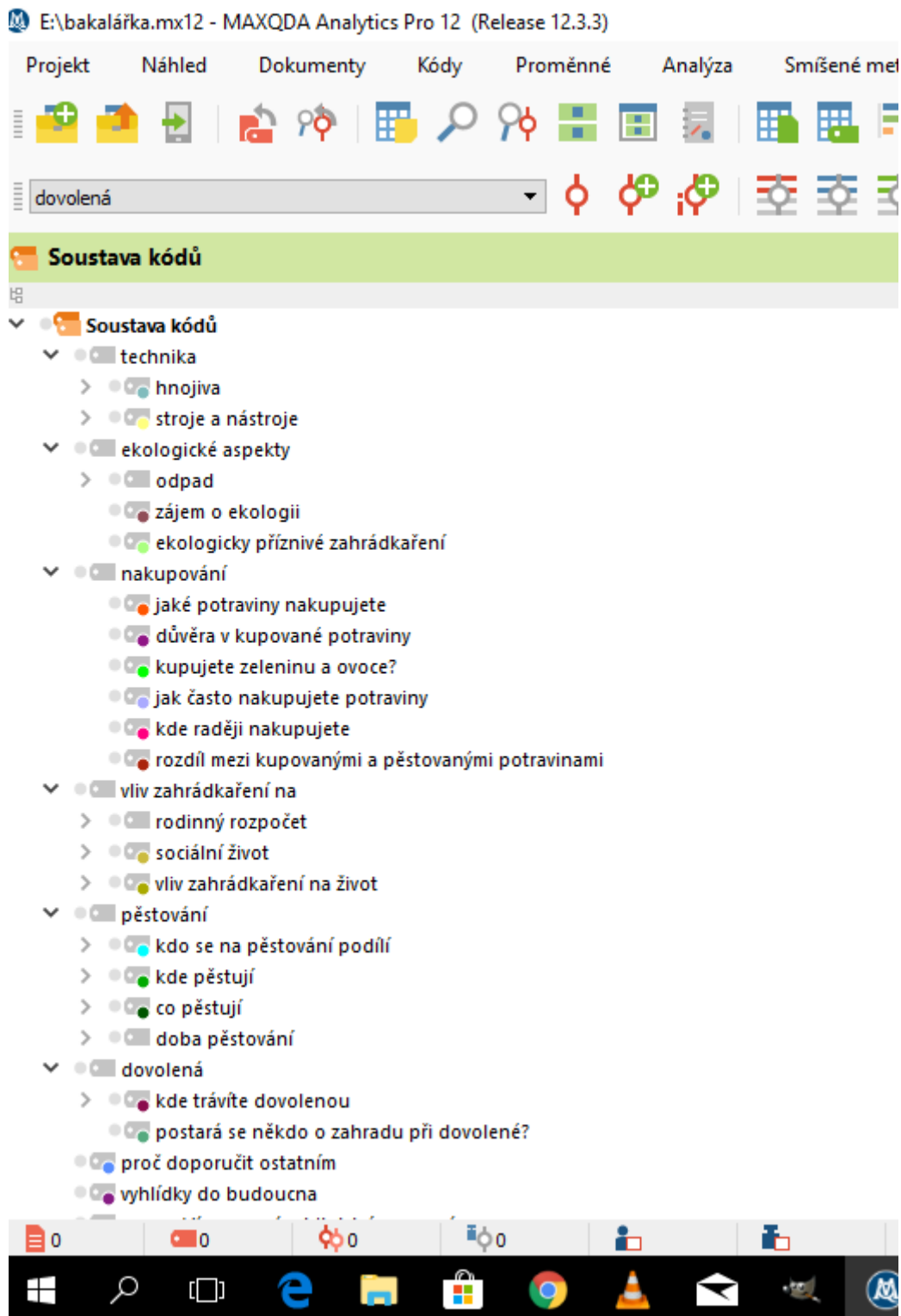
Co se týká dovolené... To je vlastně poslední oddíl otázek. Kde obvykle Vy třeba tu dovolenou trávíte?

No, tak půlku dovolený vždycky trávíme na chalupě a půlku pak v zahraničí. Cestujem vlastně na lehkou, nevyhledáváme nějaký ten... Ten turismus, kde je hromada lidí na kupě, to určitě ne. Většinou prostě třeba pod stan nebo takhle. Ale jo, tu půlku tý dovčí určitě na chalupě.

Aha. A když teda odjedete na tu dovolenou, je někdo, kdo se Vám o tu zahrádku stará?

No, nikdo takovej není, protože my nejezdíme na dlouhou dovolenou. Ehm. Maximálně tak na devět dní... Jinak když třeba jedeme s tím synem, jak jsem říkala, postiženým, na rekondiční pobyt, tak třeba občas skleník občas zalije a vyvětrá sousedka, protože je hned vedle, no. A jinak vlastně se o to staráme sami. Že jsem furt tak nějak na tý zahrádce.

Příloha 3: Kódování a kódovník

Projekt Náhled Dokumenty Kódy Proměnné Analýza Smíšené metody

ekologické aspekty\odpad

Soustava kódů

- ▼ Soustava kódů
 - ▼ technika
 - ▼ hnojiva
 - tekutá hnojiva
 - zálivka z kvašených kopřiv
 - výluh z kuřinců
 - žádná hnojiva
 - jícha
 - sušené koňské koblíhy
 - kravský hnůj
 - koňský hnůj
 - kompost
 - granulovaný hnůj
 - kvašený slepičinec
 - ▼ stroje a nástroje
 - polostřih
 - elektrické nůžky
 - elektrický plašič na krtky
 - rotavátor
 - motorová pila
 - traktor
 - běžné ruční nářadí
 - Sekačka na trávu
 - ▼ ekologické aspekty
 - ▼ odpad
 - odpad na zahrádce
 - jaký odpad třídíte
 - zájem o ekologii
 - ekologicky příznivé zahrádkaření

